ବେଜେଲୁ ଗୋଡ଼

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର

ବେଜେଲଗେଟ୍

0
226

ଲେଖକ
ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରକାଶକ
ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର ସମିତି — କଟକ
୧୯୫୮

17 JUL 1959

ମୂଲ୍ୟ ଦୁଇଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ଗ୍ରନ୍ଥ-ପ୍ରବେଶ

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଜଣେ ସୁପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଲେଖାରେ ପରିସ୍ଫୁଟ । ଏପରି ଏକ ସିଦ୍ଧ ହସ୍ତରେ ଲିଖିତ ଏକ ତତ୍କାଳୀନ ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାଟକ କୌତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଆଜି ତା ଏକ ସୁଦୂର ଅତୀତ ଇତିହାସ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି । କାରଣ ଘଟଣାଚକ୍ରର ବେଗ ଅତି ବେଶୀ ଓ ସେଥିରେ ପରମ୍ପରା ମନେ ରଖି କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ବେଶୀ କାଳ ସ୍ଥିର ରହିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବିକ ନାଟକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଘଟଣାଟି ଏହି ସେ ଦିନର । ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଥା ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସେ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜନତାର ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ଉନ୍ମାଦ, ଯାହାର ପରିଣାମ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ମେଜର ଶ୍ରେଣୀ ଜଣଙ୍କର ହତ୍ୟା । ମେଜର ବେଜେଲ୍ ଗେଟ୍ ମୋର ଜଣେ ସୁପରିଚିତ ବନ୍ଧୁଥିଲେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ତାଙ୍କର ବହୁ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଥିଲା ଓ ସେ ଧୀର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହତ୍ୟାର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ମୋର ସେ ଘଟଣାସ୍ଥଳଠି ପହଞ୍ଚିବାର ଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ହତ୍ୟାପରାଧରେ ମୋତେ ଲିପ୍ତ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ମିସ୍ ଅଗାଥା ହ୍ୟାରିସନ୍ଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ମୁଁ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲି । ସେତେବେଳକାର ରଣପୁର ଦରବାରର

କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ଯେ ଲୋକ ହିସାବରେ କେହି ନିଷ୍ଠୁର ବା ଅପାର
ଥିଲେ ତା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ନିଜ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । ରଣପୁରର ଜନତା ଯେ ହିଂସ୍ର
ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ ତା' ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେମାନେ ସରଳ ଗ୍ରାମବାସୀ
ନିର୍ଘଣାର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରରେ ଆଜୀବନ ବାସ କରି ଶେଷରେ ଆଶା
ଆଲୋକର ସନ୍ଧାନ ପାଇଥାନ୍ତି ମାତ୍ର । ଆଜି ଦୂରରୁ ସେ ସମୟ
ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କୁ ଦୋ
ଦେଇ ହେବ ନାହିଁ । ଏକ ପ୍ରଥା ଏକ ଅବସ୍ଥା ବିରୋଧରେ କାଳ
ଗତିରେ ମନୁଷ୍ୟ ମନ ଓ ରୁଚିର ଅଭିଯାନ । ଏହାହିଁ ସେ ସମୟ
ବାସ୍ତବିକ ' 'ନା । ସେହି ସମୟର ଚିତ୍ରକୁ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମି
ନାଟକ ଆକାରରେ ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି । ଅତି ନିକଟ ଅତୀତର ଘଟଣା
ତତ୍ସଂପୃକ୍ତ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବିତ ଓ କର୍ମକ୍ଷମ ଅଛନ୍ତି
ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅବସ୍ଥାନ୍ତରରେ ନିଜର ମତ ଓ ମନ ମଧ୍ୟ ବଦଳା
ଦେଇ ସାରିଛନ୍ତି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ହୁଏତ ନାଟକଟି କେତେକ
ଅପ୍ରିୟବୋଧ ହେବ । ସଦ୍ୟ ଘଟଣା ଘେନି ଲେଖା ତତ୍କାଳ ସାହି
ନାମରେ ପରିଚିତ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତତ୍କାଳ ସାହିତ୍
ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କାରଣ ଘଟଣାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦ୍ୟ ବା ପ୍ରାଚୀନ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ
ଏହି ବିଚାରଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖା ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ
ସାହିତ୍ୟ ହିସାବରେ ଲେଖାଟି ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ କଳ୍ପିତ
ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଏ ଲେଖାଟି ଏକ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଯୁଗର ସଙ୍କେତ ସ୍ୱରୂ
ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ତା ୧୦।୨।୧୯୫୫ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ

ଲେଖକର ନିଜ କଥା

ସେ ପ୍ରାୟ ୧୯୩୯ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୬ କିମ୍ବା ୭ ତାରିଖର ଏକ ସକାଳ । ବାଣପୁର ହାଇସ୍କୁଲର ନବ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସହକାର କକ୍ଷରେ ଆମର ପଢ଼ା ହେଉଥାଏ । ସକାଳର ନାଲି ନାଲି ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପୃଥିବୀର ଘାସ ଶେଯରେ ଲୋଟି ଯାଇଥିଲା । ମାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ ନବମ ଶ୍ରେଣୀର …ନ ମୁଁ । ହଠାତ୍ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରେଣୀ ଭିତରେ ପଶି ଆସି କହିଲେ, "ରଣ- …ରରେ ବିପ୍ଳବ ।"

ମୁଁ ପୁଣି ଜାନୁୟାରୀ ୫ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ …ଖର ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମେଜର୍ ବେଜଲଗେଟ୍ ରଣପୁର …ଡ଼ରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ ।

ସାଇ ସାଇ ରଣପୁରବାସୀ ଘରଦ୍ୱାର ଶୂନ୍ୟ କରି କିଏ କୁଆଡ଼େ ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ନିକଟ ଖାସମାହାଲ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ଏହା ପରେ ରଣପୁର ସୀମା ସିକୋ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମୁଁ ଲୁଚି ଲୁଚି ଗଲି । ସେଠାରେ ଆମର ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ, ସାହି ପଡ଼ିଶା ଲୋକଙ୍କୁ ଶରଣାର୍ଥୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି କାନ୍ଦି ପକାଇଲି । ସମସ୍ତେ କହୁଥାନ୍ତି, "ରଣପୁର ରହିବ ନାହିଁ । ସାହେବ ମରିଛି । ସରକାର ଘର ରଣପୁର ଜାଳି-ପୋଡ଼ି ଦେବ ।" ସିକୋରୁ ଗାଡ଼ମସ୍ତର ବାଟ ଦେଇ ନରଜାରପୁରଠାରୁ ଜଳ୍ପପଡ଼ା ଗଲି । ସେ ଦିନ ବାଟରେ ପୋଲିସ ମୋତେ ବହୁତ ଜେରା କରିଥିଲେ ।

ସାହେବ ମଲା । ତା ପଛେ ପଛେ ରଣପୁରର ଦୁଇଜଣ ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ବହୁ କର୍ମୀ ଜେଲ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଏହି ସାହେବ ହତ୍ୟା ବିଚାର ବେଳେ ରଣପୁର ଅମଲାମାନେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛନ୍ତି ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ।

ଲାଞ୍ଚ ମିଛ, ନାଇ ବେତ, ଘୋଷରା ପାହାର ଜେଲ ଜୋରିମନା, ବେଠି ବେଗାରି ଯେଉଁଠି ଅଛି ଥିଲା; ସେଠି ଦିନେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଯଜ୍ଞ ବେଦୀରେ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଆଉ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଆହୁତି ହେଲେ ।

ଏହା ପରେ ୧୯୪୭ ବେଳକୁ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଆନ୍ଦୋଳନ ଘନେଇ ଉଠିଲା । ରଣପୁରରେ ସେତେବେଳେ ଦରବାରର ପ୍ରହସନ ଚାଲିଥାଏ । କଲେଜ ଛାତ୍ର ମୁଁ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦାନ କଲି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତରେ ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ତର ହେଲା ।

ତଥାପି 'ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ'ର ବଳ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଦରବାର ଶାସନ ୧୯୪୭ ମସିହାର ଗୋଟାଏ 'ଭୋଟ' ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଭୋଟରେ ଅମ୍ଭର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନେ ଜୟ ଲାଭ କଲେ । ତଥାପି ଦରବାର ଏଥର ଏପଟ ସେପଟ କରି ହଟ ଚମଟ କଲେ । ଏହା ପରେ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ହୋଇଗଲା ।

ରଣପୁର ଗଡ଼ଜାତର ଏହି ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଇତିହାସକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି "ବେଜଲଗେଟ୍ ଓ ରଘୁ ଦିବାକର" ନାଟକଟି ଲିଖିତ । ନାଟକଟି ଅନେକଦିନରୁ ଲେଖି ସାରିଥିଲି । ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥାଭାବ ବଶତଃ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପାରୁ ନଥିଲା ।

ଏବେ "ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚାର ସମିତି" ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଦେଖାଇ 'ନାଟକଟି' ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବାରୁ ମୁଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ସାହିତ୍ୟିକ ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ଜନନାୟକ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ତାଙ୍କର ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମୟ ବ୍ୟୟରେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର 'ପରିଚୟ' ଲେଖି ଦେଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

'ଗଡ଼ଜାତ' ମାନଙ୍କର ବୈପ୍ଳବାତ୍ମକ ଇତିହାସ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖା ଯାଇନାହିଁ । 'ଢେଙ୍କାଲଗଡ଼୍ ଓ ରଘୁ ଦିବାକର', ସେହି ବିରାଟ ଇତିହାସର ଛିନ୍ନ ପତ୍ରରୂପେ ଯଦି କେଉଁ ସାହିତ୍ୟ କିମ୍ବା ଐତିହାସିକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ତାହାହେଲେ ଲେଖକ ନିଜର ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ମନେ କରିବ । ନାଟକୀୟ ପରିକଳ୍ପନାରେ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ନିଛକ ଇତିହାସର ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରାଯାଇଅଛି ।

ବହିରେ ଦେଖା 'ଯାଇଥିବା' ମୁଦ୍ରଣ ତ୍ରୁଟି ପାଠକମାନେ କ୍ଷମା କରିବେ ବୋଲି ଆଶା ।

ପରିଶେଷରେ ଏହି ନାଟକ ମୁଦ୍ରଣରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସର ପରିଚାଳକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ାଙ୍କ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉତ୍ସାହ ଓ ସହାନୁଭୂତି ନିମିତ୍ତ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଋଣୀ ।

୨୭।୧।୧୯୪୯
କଟକ

ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
ଅଧ୍ୟାପକ, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ

କୃତଜ୍ଞତା

ମୋର ବନ୍ଧୁ, ରଣପୁର ଆନ୍ଦୋଳନର ସହକର୍ମୀ, କବି ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହୀ ଲେଖଣୀରୁ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ 'ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର' କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି—ରଣପୁରର ଜନସାଧାରଣ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହିଦ୍ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଓ ଦିବାକର ପରିଡ଼ାଙ୍କର ସ୍ମୃତି ରକ୍ଷା ପାଇଁ କିଛି କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ରଣପୁରର ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଓ ଦେଶ-ପ୍ରେମୀ ହିସାବରେ ବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କର ସହିଦ୍‌ମାନଙ୍କ ପୂଜା ବେଦୀରେ ପ୍ରଥମ ଅର୍ଘ୍ୟ 'ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର' ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଏଇ ବେଜଲଗେଟ୍ ।'

୧୯୩୮ ମସିହା ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଜା ବିକ୍ଷୋଭ ଦେଖା ଦେଇଥାଏ । ରଣପୁରରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ବିକ୍ଷୋଭ ଦେଖା ଦେଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତୃତ୍ୱରେ—ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅଗରେ ମାଛ ପଡ଼ିଲେ ନବ ଖଣ୍ଡ ହେଉଥାଏ । ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଛି ଛଡ଼ି ଦେଉଥାଏ—ପାରିଧି ବେଠିରେ ପ୍ରଜାକୁଳ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି । ଏଇ ପାରିଧି ବେଠିମାନଙ୍କରେ ରଣପୁରର କେତେ ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରୁ ସିନ୍ଦୂର ଲିଭିଛି ଓ ହାତରୁ ଶଙ୍ଖା ଭାଙ୍ଗିଛି ତାର କଳନା ନାହିଁ —ତାର ଉତ୍ତର କେବଳ ହିଁ ପ୍ରେତ ପୁରିରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରେତାତ୍ମା ଦେବେ । ରଣପୁରର ଆମ୍ବ ତୋଠା, ପୋଖରୀ, ଗାଈଆ ସବୁ ରଜାଙ୍କର । ସର୍ବୋପରି ରଜାଙ୍କର ହାତୀ କଳସ ତଳା କେତେ ଜଣଙ୍କର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ —ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଲାଞ୍ଚ ମିଛର ଶେଷ ସୀମା ଟପିଥାଏ ।

ଏଇ ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାର ରଣପୁରର ନିଷ୍ପେଷିତ ଜନସାଧାରଣ ଆଉ ବରଦାସ୍ତ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୃନ୍ଦପୁରର ଦଶଦୋଳ ପଡ଼ିଆରେ ଗଠିତ ହେଲା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ । 'ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କି ଜୟ' 'ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଜୟ' 'ହିଙ୍କାପିଠା ଶାସନ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ' ଶବ୍ଦରେ ମଣିନାଗ ପାହାଡ଼ କମ୍ପି ଉଠିଲା ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ସେତେବେଳେ ରଣପୁର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରେରଣା ଓ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉଥାନ୍ତି । ହଠାତ୍ ଦିନେ ୧୯୩୯ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୫ ତାରିଖରେ ରଣପୁର ଗଡ଼ରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜନସାଧାରଣ

ସଭା କରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତତ୍କାଳୀନ ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମେଜର ବେଜଲଗେଟ ପୋଲିସ ଫଉଜ ନେଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ବେଜଲଗେଟ୍‌ଙ୍କ ଆସିବା ରାସ୍ତାରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଘାତ କରାଯାଇ ଥାଏ । ଫଳରେ ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ସାହେବଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମହତାବ ରଣପୁର ଗଡ଼ଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳକୁ କଥା ସରିଯାଇଥିଲା । ରଣପୁରର ଲୋକ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଖାସମାହାଲକୁ ପଳାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ପୋଲିସ ତଦନ୍ତ ଚାଲିଲା । ଦୁଇଜଣ ନିରୀହ ଲୋକ ରଘୁନାଥ ଓ ଦିବାକରଙ୍କ ବେକରେ ସେମାନଙ୍କ ଜନ୍ମମାଟି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଠାରୁ ଦୂରରେ ଫାଶୀ ଲଗାଇ ଦିଆଗଲା । ହଜାରିବାଗ ଜେଲରେ ଉଭୟଙ୍କୁ ୧୯୩୯ ମସିହା ମେ ମାସ ୯ ତାରିଖରେ ଫାଶୀ ଦିଆଗଲା । ରଘୁନାଥ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ୧୯୧୦ ମସିହା ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଏକାଦଶୀ ଦିନ ଓ ଦିବାକର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ୧୯୧୮ ମସିହା ମାର୍ଗଶୀର ମାସ ପ୍ରଥମ ଗୁରୁବାର ଦିନ ।

କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ମାରି ଦିଆଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ—ରାଜାଙ୍କର କୁଳବଧୂଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ—ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଉ ଥରେ ଘନେଇ ଆସିଲା । ମୁଁ ଏବଂ ବନ୍ଧୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର କଲେଜ ଛାଡ଼ି ଏଥିରେ ଯୋଗଦାନ କଲୁ । ନୂଆ ରଣକୌଶଳରେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ହେଲା, କିନ୍ତୁ ବିଫଳ ହେଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଏ ଦେଶରୁ ଅପସରି ଗଲା । ସାମନ୍ତବାଦ୍ ଛିନ୍ନ ହେଲା, ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ରଣପୁରର ଇତିହାସ ପୁରାପୂରି 'ବେଜଲଗେଟ'ନାଟକରେ ଫୁଟି ପାରିନାହିଁ । ଏକ ନାଟକରେ ଏ ସମସ୍ତ ଫୁଟିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ନିଶ୍ଚୟ ଯେ 'ବେଜଲଗେଟ' ନାଟକ ରଣପୁର ଅତୀତର ଗୌରବମୟ ଇତିହାସର ଏକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ପୃଷ୍ଠା । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି ।

ତା ୩୧।୧୨।୧୯୫୭ } ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାମ, ଆଡ଼ଭୋକେଟ
ଚା'ଲଗଳି, କଟକ

ନାଟକୋଲ୍ଲିଖିତ ଚରିତ୍ରଗଣ

—ପୁରୁଷ—

ରଘୁନାଥ—ବିଦ୍ରୋହୀ ନେତା

ଦିବାକର ,,

ବେକେଲ୍‌ଗେଟ—ପଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ

ଦେଓ୍ୱାନ—ଫଗୁ ମହାନ୍ତି

ରେଂଜର—ଗୋପୀବାବୁ

ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର—ହଲଧର ବାବୁ

ଦାରୋଗା—ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ

ଲୁବାନଖାଁ—

ଖେତ୍ରବାସୀ ବଗଲ—

କପିଳ,

ଅନ୍ଧଲୋକ

ଗ୍ରାମ୍ୟଯୁବକ—ନୀଳ, ବାମ, ସହଦେବ, ରତ୍ନାକର, ବେନ୍ଦୁଅ

ବୃଦ୍ଧରଜା

ବଲବନ୍ତରାୟ

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କର୍ମୀ ପ୍ରଭୃତି

ନାରୀ

କମଳା—

ଝୁନ୍ନୁ—

କରବୀ

ଲବଙ୍ଗଦେବୀ—ସୁଷ୍ଟଣ

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଦେଓ୍ୱାନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, ମଲ୍ଲୀମାଳ ପିନ୍ଧି ବସିଛନ୍ତି । ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା; ସାଜସଜ୍ଜା ସବୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଧରଣର,···ପଶା ଖେଳ ଚାଲିଛି; ରେଞ୍ଜର ଫରେଷ୍ଟ୍ର ଗୋପୀନାଥ, ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ହଳଧର ମହାନ୍ତି, ଦାରୋଗା ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଗହଣରେ, ଘରଟି ବିଳାସର ଆଡମ୍ବର ପରିପାଟିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।]

ଦେଓ୍ୱାନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି—(ମଶା କାଟି ପକାଇ) କେତେ ପୁଅ ବାଃ···

ଫରେଷ୍ଟର ଗୋପୀ ବାବୁ—ହେଲଣି ପଣ୍ଡାଲରେ···

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ପହରେ, (ବଳ ପାଟି କରି ପାଶାଖେଳ ଭିତରେ) ଆଜ୍ଞା, (ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି) ଏବେ ଗୁରୁଦନ ହେଲା ତାଙ୍କ ଘରକୁ ପନ୍ଦର ଶହ ଟଙ୍କା ଆସିଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—କାହାର, କାହାର···

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନଟପୁର ଚିନ୍ତାମଣି ନାହାକର ଆଠ ଶହ ଆଉ ବ ସୁଲିଅ, କେନ୍ଦୁପଲ୍ଲୀ, ନରସିଂହପୁର, ଗୋପାଳପୁର ଗାଁର କାହା କାହା ନାଁରେ ସବୁ ଆସିଛି ······

ଦେଓ୍ୱାନ—ରେଞ୍ଜରଙ୍କୁ ପଚାରି (ହସଠା ହସି)

ରେଞ୍ଜର—ଆଜ୍ଞା ସେ କଣ ବଳେଇ ଯିବ...

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ସବୁ ଠିକ୍ କରି ଦେଉଛି······

(ପଶା ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ, ପାନ, ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ ଫୁଲମାଳ ଆସି ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ ।)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖ ହଳଧର ବାବୁ, ଯେମିତି ପଇସାଟାଏ କେହି ନ ପାଆନ୍ତି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ହଳଧରବାବୁ—ଆଜ୍ଞା, ମୋତ ସବୁ ବେଶ୍ ମାଲୁମ୍ ଅଛି ।

ରେଂକର—ଠିକାଠା ସହଜରେ ଅସିମିବ । ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଗୋରୁ ଗାଈ ପରି । ବୋପାଙ୍କୁ ମା କହି ଠିକା ଟଣିଗିଲେ । ହଜାର ହଜାର ଠିକା ରେଙ୍ଗୁନରୁ ଅଣିବ, କାଲି ଦରମାଟିଏ ଦେବେନି ? ସଙ୍କାକୁ ଗଲି ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ବାଡେଇଲେ...

ଦେଓ୍ୟାନ—(ଦାରୋଗାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି) ତମେ ସବୁ କାମ୍ପିକା ପେଷ୍ଟ୍ରିରେ ଅଛ ?

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ ମନଲୁଗାକାମ ମୁଁ ସବୁ ଠିକ୍ କରି ଦେଉଛି । (ଘଣ୍ଟା ଖେଳ ଚାଲିଥାଏ, ସର୍ବତ୍ର ମଣିଷର ଏମିତି ଖୁସି ଗପ ଚାଲିଥାଏ)

ହଳଧର—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର କାଲି ସକାଳକୁ କେତେ ଟଙ୍କା ଦରକାର ?

ଦେଓ୍ୟାନ—ସବୁ ଖତମ କରୁଛ ? ଖାଲି ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କଣ ଦରକାର ? ମଦ ନେବ, ଛେଳି କିଣି ଆଣି ଦେଇ ସବୁ ଖତମ କର ।

ରେଂକର—ଆଜ୍ଞା ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ମୁଁ ସେଇକଥା କହୁଛି । (ଏହି ସମୟରେ ବଙ୍ଗଳା ବାହାରେ ଗାଡ଼ି ଶୁଭେ ଟିକିଏ ସମୟ ପରେ, ଦେଓ୍ୟାନଙ୍କ ନିଜର ଲୋକ ଗ୍ରାମର ଶ୍ରୀମାନ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମହାନ୍ତି, ଗୁଡ଼ିଏ ବୋହୂ ବସ୍ତା ଆଦି ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ୁଚା, ମାଛ ବୋଝ ଧରି ଆସି ହାଜର•••)

ଦେଓ୍ୟାନ—କିରେ, ଲଛମିଆ ? ଏ କେଉଁଠୁ ଆସିଲା ?

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ଆଜ୍ଞା ହରିପୁର ବାବୁଣାଇ ପଠାଇଛନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ଦୁଧ ଦହି ସବୁ ଅସିଛି ?

ଲକ୍ଷ୍ମଣ—ପଛରେ ବାକି ସବୁ ଭାରୁଆ ଆଣି ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲା, (ଲଛମିଆ, ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ବୋଝ ଉଠାଇ ନେଇ ଘର ଭିତରେ ଥୋଇଲା---ଘଣ୍ଟା ଖେଳ ଚାଲିଛି-)

ରେଂକର—ବାଜି ରାଜା ସାହେବ, ଅଜ ଭୁଆଟେ ବଳେ ହେବଲେ ।

ଦେବ୍ୟାନ—ଷ୍ଟୁର ଅଞ୍ଚ "ଶୀକାର"ରେ ବାହେ ହୋଇଛନ୍ତି ।
ରେଂଜର—ସାଙ୍ଗରେ କିଏ ସବୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।
ଦେବ୍ୟାନ—ବଳବନ୍ତସିଂ, ଲଙ୍ଗା ସ୍ୱାଇଁ, କମଳ ପଧାନ ଯାଇଛନ୍ତି । ବାଣୁଆ ଦାମ ସିଂହ ଯାଇଛି । କରଞ୍ଜା ପଲ୍ଲି ମାଳରେ ଖୁଣ୍ଟ ହୋଇଛି ।
ରେଂଜର—ଶୀଘ୍ର ଖେଳ ବନ୍ଦ ହେଲେ ଯିବା—
ଦେବ୍ୟାନ—ଆଜ୍ଞ ଗୁଲ୍—କୁଆଡ଼େ ଯିବ ?
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନାଇଁ, ବାକି ଦ' ଯାଗାକୁ ଖବର ଦେବାକୁ ହେବ ।
(ପଣା ଖେଳ ସରିଲା—ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର, ଦାରୋଗା, ରେଂଜର ଗଲେ) (ଗୃହର ଲଣ୍ଠନ ଅସି ପାଖରେ ପଡ଼ିଥିବା ପଲଙ୍କ ସଙ୍ଗ କରିଦେଇ ଯେମିତି ଗଲା, କିଛି ସମୟ ପରେ ଗୋଟିଏ ତରୁଣୀର ପ୍ରବେଶ)
ଦେବ୍ୟାନ ତରୁଣୀକୁ ଦେଖି ଖୁବ୍ ଉଲ୍ଲସିତ...
ତରୁଣୀ ଶେଯ ତକିଆ ଠିକ୍ କରି ଦେଲା...
ଜଳୁଥିବା ପ୍ରଦୀପକୁ ଟିକିଏ ନିସ୍ତ୍ରୁଭ କରି ଦେଇ ଦେଇ ।
ଦେବ୍ୟାନ – କଣ ହେମ, ଏତେ ବେଳକୁ ଆମ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା ?
ତରୁଣୀ – ବହୁତ ରାତି ହେଲାଣି, ଆପଣ ଏଥର ଶୁଅନ୍ତୁ...

—ପଟ୍ଟପତନ—

୨ୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ରଘୁନାଥପୁର ପଲ୍ଲୀ ଗାଁ, ଫେଣ୍ଟବାସୀ ବସିଲା ଘର ବାଡ଼ ପଛର ଦୃଶ୍ୟ । ବାଡ଼ପଟେ ନାନା ଗଛ ବୃଛ, ଫୁଲ ଲତା, ଘୋର ଅନ୍ଧାର ରାତି, ତା ବାଡ଼ରେ ପଶିଛନ୍ତି ଜଣେ ଦୁଇଜଣ, ଆଉ ଭୁବାନ ଝା ଜମାଦାର—]
ଭୁବାନଝା—(ଗୁରୁଅଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି) ଆରେ ଏଠେ ଗଛ ପୋତିବାକୁ ହେବ ।)......

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ବାବୁ, କେତେଟା ଗଛ,

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଅରେ ବାଙ୍ଗଡ଼ାଯାକ ପଡ଼ିଛି, ପାଲଗଦା ଠିଆ ହୋଇଛି, ଯେଉଁଠି ଯାହା ଲଗେଇ ଦିଅ…………

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—(ମାଟି ଖୋଳି ଗାତ କରିବା)

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଖାଲି ଗଛ ଲଗାଇବା ନା ଆଉ କଣ କରିବା ବାବୁ…

କୁର୍ବାନ୍‌ଖାଁ—ଅରେ ବେଇମାନ, କେତେ ଫମ୍ପାଉଛୁ ? ଗଛ ତ ଲଗିବ, ଆଉ କଣ ତୁ ଝୁମ୍ପା ଝଞ୍ଜି ଦେବୁ ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—(ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ) ଅଧିକ ପାଟି କରନା—

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—କାହିଁକି ? କିଏ ଅଛି କି ?

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଅରେ ଏ ବଗଲ ଘର । କାନ୍ଥର ମଧ୍ୟ କାନ ଅଛି । ତୁ କଣ ଜାଣିଛୁ । ଏହି ନିମକହାରାମର ପୁଅ, କଂଗ୍ରେସ କରୁଛି ।

ପ୍ରଥମବ୍ୟକ୍ତି—ଅହେ, କଂଗରେସ ଫଙ୍ଗରେସ କରୁଛି କରୁ । ସେଥିକି ନାଗିବ ଯେ—ପୁଅଠ

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—(ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଡିଟା ଗଛ ପୋଛ ସାରି) ଆଉ କଣ ପୋତା ହେବ ?

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ନାହିଁ, ଆଉ ଅନ୍ୟ କାମ ଅଛି…………ଦେଖେ ଦାମା ତୁମେ ଦି'ଜଣ ଏହି ପାଖ ବଣକୁ ଯାଅ । ଗୁଣ୍ଡିଟା କାଠ କୋଉଁଠି ଗଛ ମୂଳେ ପଡ଼ିଛି । ତାକୁ ଜଲଦି ଜଲଦି ଆଣି ଏଠି ପକାଇ ଦିଅ । ପାଲଗଦା ତଳେ ଲୁଚେଇ ଦେବ । ଯେମିତି କେହି ଜାଣି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ବାବୁ, କିଏ କଣ କହିବ ? (କାନ କୁଣ୍ଡାଇ କୁଣ୍ଡାଇ)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—କଣ କହିଲୁ, କିଏ କଣ କହିବ । ଅରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜମାଦାର ପଦ୍ମନାଭ ଦଳେଇକୁ, ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଦାରୋଗା । ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି ଦାରୋଗାକୁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜମାଦାର । ଅରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜମାଦାରକୁ ଆଉ ସବୁ ଲଗାଲଗି………

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆଜ୍ଞା ଚଉଦକୋଶ ରଣପୁର ମହାଲ । ଟିକିଏ ଏଣେ ତେଣେ ହେଲେ ନବେ ଖଣ୍ଡ ହେବ । ଏ ପୃଥୀ ସହଜ ପୃଥୀ କୁହେଁ । ଏ ଲୋକ ଗୁଡ଼ାକ ମେଳିଅ—ଜାଣିଥାନ୍ତୁ ହଜୁର ଏଗୁଡ଼ାକ ମେଳିଅ—

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଅରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁକୁ ତୁ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛୁ। କେତେ ହାକିମ ହୁକୁମାଙ୍କୁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଦେଖିଛି।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଅଲ୍ଲା, ଖାସମାହାଲଠୁଁ ଏ ଲୋକ ବଳ ପଡ଼ିବ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଅରେ ଜମାଦାର ବାବୁଥିଲେ ସବୁ ଅଛି। ହାକିମ ନା ହାକିମ, ସେତ ଅମପର ହୁଅନ୍ତି।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଅରେ କିଏ ଧରିବ ଯଦ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—ତୁ କହିବୁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଜମାଦାର ସାହେବଙ୍କର ହୁକୁମ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ନାଇଁ ଏକଥା କାହାକୁ କହିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ସେ କଥା କଣ ସେ ବୁଝୁଛି। କିରେ କୁର୍ବାନ ଖାଁର କେତେ ମହିମା, ତା ନାଁ ଶୁଣିଲେ...

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଛ ଛାଡ଼ିବ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ବାବୁ ମୁଁ କଣ କହୁଛି, ତମେ ବଡ଼ ବଡ଼ଅଙ୍କୁ ସବୁ ପାର। ଆମେତ ମଲ ମୂଣ୍ଡିଆ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—କିରେ କୁର୍ବାନଖାଁ ଥିଲାଯାକ, ତମକୁ କଥା କହିବାକୁ କାହାର ସାହସ ଅଛି।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଠିକ୍ କଥା, କୁର୍ବାନ ଭାଇଥିଲେ—

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ଅସମୟରେ ଭାଇଙ୍କ... ତାଙ୍କ ରୂପ ହଳଦୀ ପାଣିରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବନ ଯେ...।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଅରେ ହେ। କୁର୍ବାନ ଖାଁ ରାଜାଙ୍କୁ ତ ଜବାବ ଦେଇଛି। ଦିଅନ, ଦାରୋଗାତ ଦେଖିଲେ ଖୁସି—
ପୁଣି କୁର୍ବାନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତମକୁ କିଏ ମାରିବ, ଧମକାଇବ। ରଣପୁରିଆ ? ପେଟିରେ କଇଁଚ ଖୋଲପା ବାନ୍ଧ ସଙ୍ଗ ହୁଅନ୍ତୁ। ମାଡ଼ ଖାଇଲେ ଠିକଣା ହେବେ ଯେ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଏମିତ କ'ଣ ସମସ୍ତ ଯିବ ? ରାତି ପାହିଲେ ପୁଣି ସାନଗଡ଼ ହାଟ ଅସୁଲକୁ ଯିବାକୁ ହେବଟି।

କୁର୍ବାନଖାଁ—ଯାଅ, ଜଙ୍ଗଲ ଯାଅ। କାଠ ଆଣି ପକାଇ ସାରିଲେ, ସବୁ ଥାନାକୁ ଫେରିଯିବା।

(ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଫେରିଯିବା, କୁର୍ବାନ ବସି ଚିକା ଟାଣିବା)

କୁର୍ବାନଖାଁ—(ସ୍ୱଗତ) ଏଇଥର ବଗଲ ପୁଅ ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ କରି ପାଇଯିବ, ଏଠା ଖୋଦ୍ କୁର୍ବାନର କରାମତି ଯେ ।

(ଏହି ସମୟରେ କାଠ ଆଣି ଦୁଇଜଣଯାକ ରଖିଲେ । କାଠଟାକୁ ମାଟି ଖୋଳି ସେହି ବାଡ଼ିରେ ପୋତିଦେଲେ । ବଡ଼ ସାବଧାନତା ସହ)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ସବୁ ସରିଲା ?

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କିପରି ସରିବ ?

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆହୁରି ପିଆଶାଳ କାଠ ଦି'ଟା ପଡ଼ିଛି ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—କଞ୍ଚାକାଠ ଆଣିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

କୁର୍ବାନ—ଅରେ ସେହି କଞ୍ଚାକାଠ କଥା ମୁଁ କହୁଛି । କଞ୍ଚାକାଠ ହେଲେ କଞ୍ଚା ପଇସା ଝଡ଼ିବ । କଞ୍ଚା ରକ୍ତ ଶୀତଳ ହୋଇଯିବ । ବଗଲ ବୁଢ଼ାର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଯିବ । ପୁଅ ମାମୁଁ ଘରକୁ ଯିବ ସିଧା ସିଧା ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଏଥରକ କଞ୍ଚାକାଠ ଢକ ଆଣିବୁ ?

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଖାଲି କଞ୍ଚା କାଠ ଆଣ, ଗୋଟାଏ ଦି'ଟା କାଠ ମଧ୍ୟ ଅର ସାହୁ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ବାଡ଼ିରେ ପକାଇ ଦେବ । ଯେମିତି ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ଏଥର ମାମୁଁଘର ଯିବ...

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଏଇଲେ କେତେ ରାତି ହେବ (ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ)

କୁର୍ବାନଖାଁ—(ହାତ ଘଡ଼ିକୁ ଚାହିଁ) ଅରେ ରାତି ଦି'ଟା ହେଲା । ବେଗି ବେଗି କାମ ଶେଷ କର । ଏଇଲେ ରାତି ପାହିଯିବ । ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କର ମର୍ଜି—ପୁଣି ଏଠା କାମ ସରିଲେ ଆଉ କେଉଁ ଗାଁକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଚାଲ, ଚାଲ, ବେଗି ବେଗି କାମ ଶେଷ ହେଲେ ଯିବା ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି (ଚିକାଟାଏ କୁର୍ବାନଠାରୁ ନେଇ ଓ ଟାଣିବା) ଗାଁଯାକକୁ ମିଳାଇ ସବୁ ଅମାନ୍ୟ କାମ ଏହି ବଗଲ ଘର କରୁଛି । ଆଜି ଏଠି, କାଲି ସେଠି,

କୁର୍ବାନଖାଁ—ଆରେ ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ । ଭିତରେ ... କେତେକ ପୃଥିବୀକୁ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ବୋପାମାନେ ଅଛନ୍ତି, ରହ ରହ ହାରମଜାଦାକୁ ଠିକ୍ କରିଦେବା । ଏଥରର ଦାଙ୍ଗାରେ ସବୁ ଅଣ୍ଟୁ ଗଣ୍ଠି ଭାଙ୍ଗି ଦେବ ଯେ—

(ଦୁହେଁ କାଠ ଆଣିବାକୁ ଗଲେ—ଠିକ ଏ ସମୟରେ କାଠ ଆଣି ଦୁହେଁ ଫେରିବା) ।

କୁର୍ବାନ—ସାବଧାନ, ସାବଧାନ, ସାବଧାନ, ଧୀରେ ପକା—

[ଦୁହେଁ କାଠ ଆଣୁ ଆଣୁ କାଠଟି ୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତରୁ ଖସିଗଲା ଫଳରେ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେହି ଅନ୍ଧାରିରେ ସେଇଠି ଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ତଳେ ପଡ଼ି କାନ୍ଦି ପଡ଼ିଲା]

[କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଧାଇଁ ଆସିଲା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ।]

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଭାଇ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଗଲା—

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆରେ ଅଚ୍ଛା କଥା ହେଲା, ଏବେ କରିବା କଣ ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—ତା ଗୋଡ଼ ଜଖମ ହେଲା ବୋଲି କଣ, ସେ ଏଇଠି ପଡ଼ି ରହିବ ।

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆରେ, ମହା ବିପତ୍ତି ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—କାପର ହେଲେ, ଚାଲ ଟେକି ନେଇଯିବା—

[ଟେକି ନେଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯିବା । ଗଲା ପୂର୍ବରୁ କାଠ ଗଛ ସବୁ ତଳ ଉଲଟ କରି ଦେଇଯିବା]

୧ମ ବ୍ୟକ୍ତି—ଟେକିବା ତେ ଯିବା—

କୁର୍ବାନଖାଁ—ଚାଲ ପାହାନ୍ତି ତଳେ ତଳେ—

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଛି । ବଡ଼ ପାହାଡ଼ରୁ ବସିଲାଙ୍କ ଝିଅ କମଳା, ବୟସ ଅନୁମାନ ୧୭ର ହେବ, ଘର ବାହାରକୁ ଆସିଲା । ହାତରେ ଫୁଲ ଧରିଛନ୍ତି, ...ଗାଁରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପୂଜା ହେବ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଝିଅ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେ]

କମଳା—[ଗଛ ତଳ ବାଡ଼ିରେ କେତେ ଫୁଲ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥିଲା । କମଳା ଫୁଲ ଗୋଟାଉ ଗୋଟାଉ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ କରି ଗୀତଟି ଏ ଗାଉଥିଲା ।

ମନ ପବନରେ, କେତେ ଫୁଲ ଯାଏ ଝୁଲି,
ମହକା ବଉଳ ଆମ୍ବ ଗଛ ଲମ୍ବି ଛଇ
ମଲାଗୁଣୀ ନଇ ଛତି ଝୁଲି
ଯେବେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଆସେ ପାହି ପାହି,
ସିନ୍ଦୁରି ଫାଟିଲା ଫୁଲ ମହକିଲା
ଚମକିଲା ଦୂର ଗଡ଼ଜାତ ଭୂଇଁ,
ଏ ଦେଶରେ ବସ୍ତୁର ନାହିଁ ଲୋ,
ଘର କରିଥିଲେ ପଥର ପଡ଼ିଲେ ସହି ଗୋ

(ଏପରି ସମୟରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା ଦୁଇଟି ଆସିଲେ । ଫୁଲ ତଳୁ ଗୋଟାଇଲେ)

କମଳା—କିଲୋ ଝୁନୁ, ଫୁଲ କଣ କରିବୁ ।

ଝୁନୁ—ଅପା, ଅଜି ଯେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା । ତୁମେ କଣ ଉପାସ କରିନ ।

କମଳା—ଆମ ମଫସଲ ଗାଁରେ କେତେ ଓପାସ । ଆମେ ମଧ୍ୟ ମଫସଲିଆ ଲୋକ ।

ଝୁନୁ—ହଁ ଲୋ ଅପା, ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଉପାସଟା କଣ ।

କମଳା—ଅଲୋ ତୁ କଣ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓପାସ କଥା ଜାଣିନୁ । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓପାସ ଆମ ଏ ଚଉଦ କୋଶ ମୁଲକରେ କିଏ ନ କରି ନାହିଁ । ସବୁ ଗାଁରେ ଏହି ଓପାସ । କି? ପଢ଼ିଲେ ତୁ ଆସିଲେ, ମୁଁ ଏହି ଓପାସ କଥା କହିବି ।

ଝୁନୁ—(ଫୁଲ ଗୋଟାଉ ଗୋଟାଉ) ନାହିଁମ ଅପା, ମୁଁ ଏଇଠି ଫୁଲ ମାଳ ଗୁନ୍ଥୁଛି, ତମେ କଥାଟି କୁହ ।

କମଳା—ନାଇଁଲୋ, ଝୁନୁ, ବେଳ ନାହିଁ । ଭାଇ ଅଜି ଆଇଲେ ସଭାକୁ ଯିବେ । ଭାତ ରନ୍ଧା ହେବ । ଧାନ ଜାଳଠି ପଡ଼ିଛି । ଶୁଖିଲେ ଧାନ କୁଟା ହେବ । ତୁ ଏଇଠି ବସି ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥୁଥା, ମୁଁ ଆସେ···(କମଳା ଘର ଭିତରକୁ ଯିବା)

(ରୁନୁ ବସି ଫୁଲମାଳ ଗୁନ୍ଥୁ ବା)
(କମଳା ଧାନ ଗୁଛା ପଛିଆରୁ ଆଣି ଆସିଲା) କମଳା ପଛି ପକାଇ ଦେଲା। ଧାନ ଆଣି ପଛିରେ ଢେଁଳେଇ, ଟୋକିରେ ଘାଣ୍ଟି ଦେଲା।

କମଳା—ରୁନୁଲୋ, ଆଜି ଦ'ପହରକୁ ଆମ ଘରଠାକୁ ଆସିଲେ ହୁଡୁକୁଣୀ କଥା ଶୁଣିବୁ—

ରୁନୁ—କାହିଁକି ଅପା, ଏଇଟା କହନ...

କମଳା—ନୂଆବୋହୂ, ସଭା ଏଇଲେ ପାଠ କରିବେ। ଭାଇ ଏଲଲେ ନଈରୁ ଗାଧୋଇ ଆସିଲେ ଲୁଆଢେ ସଭାକୁ ଯିବେ। ବାପା ବୋଉ ଆଜି କମଳେଶ୍ୱର ଦଅଁ ଭେଟିକା ନିବେ।

ରୁନୁ—ତମେ ଅପା, ଅଲଗଟକ କଥାଟା କହି ଦେଉନ।

କମଳା—ଆଲୋ, ଏ ହୁଡୁକୁଣୀ କଥା କଣ ସାମାନ୍ୟ କଥା। ଏଥିରେ କେତେ ଦଅଁ ଦେବତା, ସାଧବଘର ବୋଇତ, ସାଧବଘର ବୋହୂ, ଏମିତି କେତେ ପୁରୁଣା ଖେଳ ସେଥି ଲେଖା ହୋଇଛି। କେତେ ପୁରୁଷ ହେଲା ଏହି ଉପାସ ଓଷା ଆମ ଗାଁରେ ଚାଲି ଆସୁଛି। ସେ କଣ ଆଜିକାଲିକାର କଥା—

ରୁନୁ—କମଳା ଅପା, ମୁଁ ଯାଉଛି। କାଲି ଝଗଡବେଳକୁ ତମ ଘରକୁ ଆସିବି। ତମେ ବସ୍ତୁସ୍ ଓଷା କଥା କହିବ।

କମଳା—ହଁଲୋ, ତୁ ଆସିବୁ। ମୁଁ କହିବି। ଆମ ନୂଆବୋହୂଙ୍କୁ ତ କେତେ ଓଷା କଥା ଜଣା।

ରୁନୁ—ନୂଆବୋହୂ କଣ କରୁଛନ୍ତି

କମଳା—ନୂଆବୋହୂ, ଲୁଗା ହକାଳି, ଚୁଲି ଲଗାଉଥିବେ।

ରେନୁ—ଅପା, ତମ ଭାଇ କେଉଁ ସଭାକୁ ଯିବେ କି।

କମଳା—କହିବୁ ନାହିଁ ରୁନୁ କାହାକୁ।

ରୁନୁ—ଆମ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ତ ସଭାକୁ ଯିବେ କହୁଥିଲେ।

କମଳା—ହଁ, ହଁ, ସେଇ ସଭା, ୧୪ କୋଶ ଗାଁର ପ୍ରଜା ଏକମୁଠ ହେଉଛନ୍ତି । ଗଲା ମାସରେ ଗଣ୍ଡି ବେଢ଼ରେ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ବହୁତ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଥିଲେ ।

ଲୁନୁ—ଆମ ଗାଁକୁ ନାଲି ପଗଡ଼ିଆ କାହିଁକି ଆସୁଛନ୍ତି ।

କମଳା—ସେଇ କଥା ଲୋ ଲୁନୁ । ରଜାଙ୍କର ଏମିତି ଖାଲି ଲୋକଙ୍କୁ ପୋକ ମାଛି କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଲୋକେ ନିଜ କଥା କହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଖଜଣା ଦେବେ, ବେଠି ବେଗାରି କରିବେ । ଗାଳି ସହିବେ, ମାଡ଼ ସହିବେ । ଦଅନ, ଦାରୁଗା ଆମ ଲୋକଙ୍କୁ ବାନ୍ଧେଇ ପିଟି ଶାସନ କରିବେ ।

ଲୁନୁ—କାହିଁକି ?

କମଳା—ତୁ ସବୁ ବଡ଼ହେଲେ, ଜାଣିବୁ ।

ଲୁନୁ—ସେଦିନ କାହିଁକି ତନ୍ତୀ ସାହିର ନରି ଭାଇଙ୍କୁ ପୁଲିସ ବାନ୍ଧି କରି ନେଇଗଲା । ଆଉ ଦିନେ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇଲା । କାହିଁକି ଆପା ଆମ ଗାଁରେ ଲୋକେ ଏମିତି ସବୁ ସହିବେ ।

କମଳା—ଆଲୋ ଆମର ସବୁ ସହିବା ପାଇଁ ଜନ୍ମ ବୋଲି ଦଅନ ଦାରୁଗା କହନ୍ତି ।

ଲୁନୁ—ରଜାଙ୍କର ଆମ ପାଇଁ ତ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି ।

କମଳା—ରଜା କାହିଁକି କରିବେ—ରଜା ସବୁ ଆମର ଦଅଁ, ଦେବତା ।

ଲୁନୁ—ତେବେ ଆମେ କଣ ତାଙ୍କ ପୂଜା କରିବା ?

କମଳା—ଛି, ଛି, ପୂଜା କରିବା କାହିଁକି ? ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ମଣିଷଖିଆ ବାଘ । ଆମର ଖାଇବେ, ଆମ ସାଙ୍ଗ ଭାଇଙ୍କୁ ବାନ୍ଧି ମାରିବେ । ଆମ ଗାଁରେ ଆମର ଭାଗ ନାହିଁ । ଦଅନ ଦାରୁଗା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇଯିବେ ।

ଲୁନୁ—ଅପାଲୋ, ମୋତେ ଭାରି ଭୟ ଲାଗୁଛି ।

କମଳା—କାହିଁକି ମ, ଆମେସବୁ ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇଛେ । ଆମର କଣ ଅଧିକାର ନାହିଁ ? ଆମେ କଣ ଜନ୍ମ ଖାଲି ଡରି ଡରି ମରିବା

ପାଇଁ । ଆମର ଭାଇ ବାପା କହୁଥିଲେ, ରଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଯଦି ଦୁଃଖ ଦିଏ, ତେବେ ସେହି ରଜାକୂଳରେ କଳଙ୍କ ଲାଗେ । ତାର ସର୍ବନାଶ ହୁଏ । ବଂଶରେ ପାଣି ଦେବାକୁ କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରୁନୁ—ତାଙ୍କୁ ରାଜା କିଏ କଲା ?

କମଳା—ରାଜା କିଏ କଲା ? କାହିଁକି, ଆମେ ସବୁ ।

ରୁନୁ—ତାଙ୍କର ହାତ ଗୋଡ଼ ସବୁ କେମିତି ?

କମଳା—(ହସି ହସି) ପାଗଳୀଟା କହେ—

ଝୁନୁ—ନାଇଁ ଅପା, ମାଷ୍ଟ୍ରେ କହୁଥିଲେ, ରାଜା ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ଲୋକ ।

ରୁନୁ—ହଁ, ହଁ, ରାଜା ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ । ଯେତେବେଳେ ରାଜା ସିନା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଭଲ କରନ୍ତି ସେତେବେଳେ ବଡ଼, ନହେଲେ ରାଜା କିଏ, ପ୍ରଜା କିଏ । ଦଆନ ଦାରୁଗାଡ ସବୁ ରୁଣ୍ଡେଇ ଗୁଣ୍ଡେଇ ଶୋଷି ବଡ଼ହେଲେ, ମୁଲକ ଉଜୁଡ଼ା ହେଲା ।

ଝୁନୁ—ଅପା ତମେ ଦଆନକୁ ଦେଖିଛ ?

କମଳା—ନାଇଁଲୋ ଦଆନକୁ କାହିଁକି ଦେଖିବ ।

ଝୁନୁ—ସେ କେମିତି ଲୋକ ?

କମଳା—ନାଇଁଲୋ ପାଗଳୀ, ସେ ଆମ ଭିତରୁ ଜଣେ । ମାତ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ବଣର ପଶୁ ଭଳି ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି ।

୪ର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

[ରଣପୁର ଗଡ଼, ହାଜତ ଘରର ଦୃଶ୍ୟ । ଅଠ ଜଣ ବନ୍ଧାହୋଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧାରକୁ ଅନ୍ଧାର ଘୋର । ହାଜତ ଘର ବାହାରେ ଗୋଟିଏ ଗଛ ଦେହରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଛନ୍ତି ବୃଦ୍ଧ ସ୍ନେହବାସୀ ବସାଲ । ଚୌକି ଟେବୁଲ ପଡ଼ିଛି । ବନ୍ଧୁକ ଗୁଡ଼ିଏ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଦିନ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ଦେଖାଗଲା କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଚାବୁକ ଆଘାତ କରୁଛି ସ୍ନେହବାସୀ ବସାଲଙ୍କୁ ।]

ଦାରୋଗା—(ଅଟ୍ଟହାସ)

(ଆଘାତ ପରେ ଆଘାତ,...ପିଠ ପିଠ ବସୁଛି ମାଡ)

(କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ—ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ କେତେ କେତେ ହାହାକାର କରୁଛି)

ଦାରୋଗା—ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ କାହା ବାଡିରୁ ବାହାରିଲା ?

କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ—ଆଜ୍ଞା ମୁଁ କହିପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣିନି—

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଚଲାଓ...

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(ଚାବୁକ ଦେଉଥାଏ, ଏହିପରି ପ୍ରତି ବନ୍ଦୀଙ୍କ ପିଠିରେ ଚାବୁକ ମାଡ଼)

୧ମ ବନ୍ଦୀ—ଆଜ୍ଞା, ମୋ ଠେଙ୍ଗା ଡାକଘରୁ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ନେଇଗଲେ ।

୨ୟ ବନ୍ଦୀ—ଆଜ୍ଞା ମୋର ଦୁଇବାଟି ସମ୍ପତ୍ତି ଟେଂଙ୍ଗର...

ଦାରୋଗା—ଚଲା ତ କୁର୍ବାନ୍ ଖାଁ...

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(ବଡ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲାପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲା) ଚାବୁକ ଉଠାଇ ସବୁ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ପିଟିଦେଇ ଗଲା ।

ଦାରୋଗା—କି ବୁଢା ବଗିଲ, ତଥାପି ଚୋର...

ବଗିଲ—(ଲହୁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ) ମୋ ବାଡ଼ିରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ନଥିଲା । ମୋର ସାତ ପୁରୁଷରୁ କେହି ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ ବାବୁ ।

ଅନ୍ୟବନ୍ଦୀ—ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଦିଅ ବାବୁ, ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷି...

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଚଲାଓ— (ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ମରିଚ ଧୂଆଁ ଧରି ପହଞ୍ଚିଲା । ସେହି ଢଙ୍ଗରେ ମରିଚ ଧୂଆଁ ଦେବାପାଇଁ)

(କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ସମସ୍ତଙ୍କ ନାକପ୍ରତି ଲକ୍ଷ କରି, କନେଷ୍ଟବଲକୁ ହୁକୁମ ଦେବା)

(କନେଷ୍ଟବଲ—ଧୂଆଁ ଦେବା, ବନ୍ଦୀମାନେ ଧୂଆଁରେ ଅଣନିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ)

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଚଲାଓ ଚାବୁକ (ଲଙ୍କାମରିଚ ଧୂଆଁ ମଧ୍ୟରେ ଚାବୁକ ଚାଲିଲା) କହ ଶାଳେ, ହାଁ, ଗାଁଆରେ କିଏ ସବୁ ମେଳ ବାନ୍ଧୁଛି । କହ ଶାଳେ, ତମର କୋଉ ବାପା ପିଠିରେ ପଡ଼ିବ ।

(କିଏ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦୀ କହୁଥିଲା, ମରିଗଲି, ମରିଗଲି ବାବୁ, କହୁଛି, କହୁଛି) ବୃନ୍ଦାବନ ସାମ ଆମକୁ ଡାକୁଥିଲା ।

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ମୁଁ ଦେଖୁଛି, ତୁ କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛୁ। ଡକାଅ ଚୌକିଦାରକୁ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—କିଏ ଅଛରେ, ଚୌକିଦାର (ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇଜଣ ଚୌକିଦାରର ପ୍ରବେଶ)

(କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଆଙ୍ଗଠିରେ ଦେବା, ଚୌକିଦାର ଦୁଇଜଣ ବେତରେ ପ୍ରହାର କରିବା)

(ପ୍ରତି ବନ୍ଦୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ, ଛାତିକୁ ଦେଖାଇ ପ୍ରହାର ଦେବା । କାହାକୁ ଉଡ଼ିଆଣି ଫିଙ୍ଗିଦେବା । ତଳେ ପଡ଼ିଗଲାରୁ ଛାତି ଉପରେ ଚଢ଼ିଯିବା ।)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଆରେ ବଉଳ ବୁଢ଼ା କହୁଦଅ, ତମ ବାଡ଼ିରୁ ବଣ କାଠ ଗଣ୍ଡିରେ ଗଛ କିପରି ହୋଇଛି ।

ବଉଳ—ଜମାଦାର ବାବୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା କଥା । ଏ ସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଥ୍ୟା ।

(ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଚାବୁକ ଦେବା)

ଦାରୋଗା—ଦେଖ କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଏମାନଙ୍କୁ ପୁଣି ଗାରଦଖାନାରେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି ପକାଇ ପୂରାଅ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଜୋ ଆଜ୍ଞା—

ଦାରୋଗା—ଏମାନଙ୍କୁ, ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଜୋ ହଜୁର ।

ଦାରୋଗା—ରାତି ପାହିଲେ, ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ବେଡ଼ି ଦେଇ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି କଟକରେ ହାଜର କରାଅ ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—ହଜୁର । (ବନ୍ଦୀମାନେ ସେଠାରେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବଉଳ ଗଛ ଦେହରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ)

(ଦାରୋଗାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ—)

(କୁର୍ବାନ ଖାଁ ଜେଲରେ ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୂରାଇବା ।)

ପଟ୍ଟପତନ

୪ମ ଦୃଶ୍ୟ

(ସିନ ଉଠିଲା ବେଳକୁ—ଫଗୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କୋର୍ଟ, ରେଂଜର, ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ସବୁ ବସିଛନ୍ତି । କୋର୍ଟ ଉପରେ ଦେଓ୍ୟାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳକୁ ଲାଗି କାଟିଲା ପାନ ପଡ଼ିଛି ଲଥ ହୋଇ, ପୁଣି ମାଡ଼...ପ୍ରବେଶ କଲେ ଆଗେ ଆଗେ ଦାରୋଗା ବାବୁ, ପଛରେ ଏକା ଦଉଡ଼ିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଥିବା ବନ୍ଦୀଦଳ, ଫେରାଦୀ ବଗୁଲ ସହିତ । ଲୁବାନ ଖାଁ, ଦାରୋଗା ବାବୁ ଯଥାର୍ଥ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଦେଓ୍ୟାନ ବାବୁ ହସି ପାନ ଚୋବାଉଥିଲେ ।)

ଦେଓ୍ୟାନ—କିଓ, ଏମାନେ......।

ଦାରୁଗା—ଆଜ୍ଞା—ହଜୁର...

ଦେଓ୍ୟାନ—ଏଇ ଶଳା ବୁଢ଼ା ସେଇ ବଗୁଲ ନା—

ଦାରୋଗା—ହଁ ଆଜ୍ଞା, ଏଇ ବଦମାସ । ଏହାରି ବାଡ଼ିରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ଏହାରି ବାଡିରୁ କଞ୍ଚା ଶାଳି କାଠ । ଏଇ ଗୁଣ୍ଡି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମେଳେଇ ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ନାଁରେ ବେନାମୀ ଦେଇଛି । ଏ କାହିଁ କମ୍ ଜାଣୁ ହଜୁରେଁ ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ନିଅ, ଶଳାଙ୍କୁ ବର୍ମେ ବର୍ଠେ ଠକ୍ରା ଦିଅ । ପରେ ବିଚାର ହେବ ।

ବୁଢ଼ା ବଗୁଲ—ଆଜ୍ଞା ଧର୍ମାବତାର । ମୋ କଥା ପଦେ ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ଚୁପ । ସୁଅରକା ବଚ୍ଚା । ବଦମାସ ଦଗଲବାଜ ।

ବୁଢ଼ା ବଗୁଲ—ଧର୍ମାବତାର ।

ଦାରୋଗା—ଲୁବାନ ଖାଁ ! ଲଗାଅ ଚାବୁକ୍

(ଲୁବାନ ଖାଁ—କୋର୍ଟ ଉପରେ ଚାବୁକ ମାଡ଼ ଦେଲା)

ଦେଓ୍ୟାନ—ଦେ ଶଳାଙ୍କୁ ଭଲ କରି ଦେଖି ଦେ, ଦାରୋଗା ।

ଦାରୋଗା—ଯେ ହଜୁର ।

ଦେଓ୍ୟାନ—ବୁଝି ବିଚାର କର ଏଥିରେ କିଏ କିଏ ସତ କହୁଛନ୍ତି ।

ଦାରୋଗା (ଜଣ ଜଣ କରି ପଚାରିଲେ) କିରେ ଭାଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଘୋଳରେ ମିଶୁଛୁ, ଗଂଗରସ ମେଳରେ ପଶୁଛୁ ।

ଦେଓ୍ୟାନ – ସେପରି ନାହିଁ – ଶଳାଙ୍କ ପାଛରେ ତତଲା ଲୁହା ଭର୍ତ୍ତି କରି ପଗୁର ।

କୁବାନ ଖାଁ—(କେଉଣେ ବନ୍ଦୀକୁ ମାରିଲା ବୁଟ୍‌ରେ)

ଟେରେଂଙ୍ଗର—ବଢ଼ା ଶଳାକୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଦେ । ଶହ ଶହ ବର୍ଷର ରାଜ୍ୟ, ରାଜଧାନୀ, ଚଳନ୍ତି ବସ୍ତି ରାଜା । ଶଳାର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ଯାଉଛି । ଦେ, କିଛି କରି ଦେ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶଳା କଣ ରହିଛି ।

ଟେରେଂଙ୍ଗର—ଅଜ୍ଞା, ହଜୁରଙ୍କର ପରା ହୁକୁମ ହୋଇଛି କେହି କଣ ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଁ, ରାଜ୍ୟରେ କେହି କଣ ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । କେହି ନଡ଼ ଧରିବେ ନାହିଁ । କେହି ପାଠ ପଢ଼ିବେ ନାହିଁ । ଏ ଶଳା ବଗଲ ବୁଢ଼ା କହୁଛି, ତା ଗାଁରେ କାହିଁକି ଇସ୍କୁଲ ହେଲା ନାହିଁ । ଶାଳା ସୁରକା ବନ୍ଧୁ—

ବଗଲ ବୁଢ଼ା—ହଜୁର, କେତେବେଳେ ଧର୍ମ ବିଚାର ଉପରେ ବସିଛନ୍ତି । ଏପରି ପ୍ରାଣକୁ ବାଧିବା କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାତବଗା, ଏହି ଶଳା ବୁଢ଼ାକୁ ଆଗ ମଟାଳ ଲଙ୍କା ଦ'ଠା ଖୁଆଇ ଦିଅ ତ ।

(କୁବାନ ଖାଁ—ଏକ ଗୁପୁଡ଼ା ମାରିଲେ ଯେ, ବୁଢ଼ାର ଚୈତନ୍ୟ ହଜିଗଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ ଶଳା ବୁଢ଼ା, ହଲ ଗୁଡ଼ାଳ ଗଣ୍ଡେ ଦେବ ନାହିଁ । ଶଳା ସବୁ ଖାଇବ, ଧାନ, ମାଛ, କାଠ, ଫଳ, ମୂଗ ବିରି । ରାଜାର ରାଇଜରେ ଶଳାର ମୁଣ୍ଡ ବଢ଼ି ଯାଉଛି । ରାଜାଙ୍କ ହୁକୁମ, ପାରିଧିକି ଗଲେ ଶଳା ଘରେ ଲୁଚିବ । ଗାଁ ଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମନା କରି ଦେଇଥିବ । ସମୟ ଅସମୟରେ ଲୋକଟାଏ ମିଳିବ ନାହିଁ । ହାଇରେ ଶଳା ତୁ କଣ ରାଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବୁ ନାହିଁ । ତୋ ବୋପା କରିଥିଲା, ତୋ ଚଉଦ ପୁରୁଷ କରିବେ । ରାଜା

ରାଇଜରେ ଘର କରି ତୁ ପୁଣି ପ୍ରଜାଙ୍କ ହିତ ପାଇଁ ଉଠେଇ ହେଉଛୁ । ଶଳାକୁ ଫାଶୀ ଗଛରେ ଦନଗଛ ପଟେଇ ଦେବ । ସେଇଠି ଶଳା ଢଂଗରଯ କରୁଥିବୁ ।

ଦାରୋଗା—ଅଜ୍ଞା, ଏ ଶଳା ବୁଢ଼ା ଗୁଣ ବୁଝିଲେଣି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ରୋଷ କାଷାୟିତ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ) କଣ ?

ଦାରୋଗା—ଅଜ୍ଞା, ମୋଗଲବନ୍ଦୀକୁ ଗାନ୍ଧି ଆସିଥିଲେ ଯେ, ରଣପୁର ମୂଲକରୁ ଏ ଫିଟି ଯାଇଥିଲା ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—'ତେଲଙ୍ଗୀ'କୁ ।

ଦାରୋଗା—ହଁ ଅଜ୍ଞା, ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଯାଇ, ତେଲିଙ୍ଗାରେ କଂଗ୍ରେସିଅଙ୍କ ସହିତ ମିଶିକରି...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଯାଅ ତାକୁ ଠିକ ଦିଅ । ମାମୁଁ ଘରେ କାନ୍ଥ ଦନା ଘଣା ହେଲେ ସିଧା ସଳଖ ହୋଇଯିବ । ବେତ୍ର, ଅଇତାନ ପାଇ, ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କ ଆଙ୍ଗୁଠି ସବୁ କାଟି ଦିଅ...

ବଗଲ—ହଁ ଅଜ୍ଞା, ନୂଆ, ନୂଆ କରି ପୁଣି ଅଙ୍ଗୁଠି କଅଁଳିବ—ଆପଣଙ୍କ ଶାସନ ରଜ୍ଜୁ ତଳେ ନଆଁ ଧରିବାକୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—କିରେ ମୁନ୍ହି ବଢ଼ି ଟେଳିଚ ।

ଦାରୋଗା—ଶଳା, ଏଠା କଚେରୀ ବୋଲି ମାଲୁମ ନାହିଁ କି ।

ବଗଲ—ଏହି ବଗଲାଙ୍କେ କେତେ କଚେରୀ ଦେଖିଛି ।

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—ଚୁପ୍ କର ।

ଦାରୋଗା—ବୁଢ଼ା ଗଞ୍ଜେଇ ଗଛ ଲଗାଇ, ଟେଞ୍ଜେଇ ଖାଇଛି ନା, ସେଥିପାଇଁ ଏ ରାଜନୀତି ।

କୁର୍ବାନଖାଁ—ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା, ବୁଢ଼ା ଅଫିମ ଖାଉଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶୁଣ ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କର ବିଗୁର ଆଉ କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଇନ ଅମାନ୍ୟ, ରାଜାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିଥିବାରୁ ଷ୍ଟେଟ୍, ଏମାନଙ୍କୁ ପହିଲା ନମ୍ବର ଦାଗୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ଭୁକ୍ତ କରି ବିନା ବିଗୃରରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଲା ।

ଦାରୋଗା—ଯେ ହଜୁର ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏମାନଙ୍କୁ ଏଠାରୁ ହାଜତକୁ ନେଇଯାଅ । ଶଳାଙ୍କୁ ଶୁଖାଇ ଶୁଖାଇ ମାର, କୁର୍ବାନ........
(କୁର୍ବାନ ବେଣ୍ଡାଘାତ କରି ନେଇଯିବା)

ବସାଲ—(ପ୍ରସ୍ଥାନ ବେଳେ) ହଜୁର ଧର୍ମାବତାର, ପ୍ରଜାଙ୍କର ମା, ବାପ ହଜୁର ବିଚାର କରନ୍ତୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅରେ ଶଳା, ପୁଣି କଣ ଠାଣପଣ କରୁଛୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ନାହିଁ ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କୁ ବଡ ଦାଣ୍ଡରେ ଭଡ଼ଭଡ଼ କରଅ ।

ବସାଲ—ଆଜ୍ଞା ହଜୁର । ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡ ହେଲେ ମୁକ୍ତି ମିଳନ୍ତା । ଜୀବନର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥରେ ଅନ୍ଧାର ଗଡ଼ଜାତରେ, ଶରଦନ ଇଆଁସ ଗନ୍ଧରେ କଲବଲ ହୋଇ ମରିବା ଅପେକ୍ଷା ବଡଦାଣ୍ଡରେ ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଦନେହିଁ ମରିଯିବା ଭଲ ।

ଦାରୋଗା—(ଏକ ଗୁପୁଡ଼ା ଦେଇ) ବନ୍ଦ କର ତୋର ବକ୍ତୃତା ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅରେ ଶଳା, ଏଇଠା ରଣପୁର ମହାରାଜାର କୋର୍ଟ । ଏଠି ହଜୁର ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବ ବଜେ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏଠା ଠାଙ୍ଗୀ କୁଟହିଁକ ସିକୋ ନୁହେଁ । ଶଳାର ମୁହଁ ଉପରକୁ ହୋଇଗଲାଣି ।

ବସାଲ—ଆଜ୍ଞା, ନିର୍ମମ ଶାସନ ଚକତଳେ, ଯେଉଁ ଜାତି ଚିତ୍କାର କରି ମରିବାକୁ ଶିଖିଛି, ସେ ଜାତିର ମୁହଁ ଉପରକୁ...
ଆପଣମାନେ ଥାଉ ଥାଉ ···

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏ ଶଳା ଦଗଲବାଜି ପାଜି ନିମକହାରାମଙ୍କର ବିଚାର ଦରକାର ନାହିଁ । ଅଗ ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ମାମୁଁ ଘରେ ଘଣା ପେଲନ୍ତୁ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ବସାଲ ସହିତ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରଣପୁରରୁ ବେଦଖଲ କରାଯାଉ । ରଣପୁରରେ ଏମାନେ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ । ରଣପୁର ୧୪ କୋଶରେ ଏମାନେ ସ୍ୱେର ଭକାଯ୍ୟତ ପାଜି ।

ବସାଲ—ସ୍ୱେର ଭକାଯ୍ୟତମାନେହିଁ ଦନେ ଦରବାରରେ ଆସନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅବେ, ଶଲା, ସୁରକା ବଚ୍ଚ—
ଦାରୋଗା—ଚୁପ୍ ରହ ନିମକହାରାମ—
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—କଟରେ ନନ୍ଦପୁରର ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ ନାହାକକୁ କିଏ ବତାଇଲା ?
ଠେଂଙ୍ଗର—ବଣରୁ କାଠ ହାଣି ନେବାପାଇଁ କିଏ ଲୋକଙ୍କୁ କୁଶିକ୍ଷା ଦେଲା ?
ବଗଲ—ଅଜ୍ଞା, ଜନ୍ମଭୂମିରେ ଯାହାର ଦରକାର, ମାଟିରେ ଯାହାର ମମତା, ଦେଶରେ ଯାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା, ସେହି ଏକା ନେଇଥିବେ—
ଦେଓ୍ୱାନ—ଚୁପ୍ କର ବଦମାସ । ଚୁପ୍ କର—ପୁଣି ମାଡ ହେବ…
ବଗଲ—ମାଡରେ ପିଠି ଫାଟିଯାଉ । ବୃଦ୍ଧ ବୟସର ରକ୍ତ କଣିକାରେ ଏ ଦେଶରେ କୋଟି କୋଟି ଜନତାର ରକ୍ତ ନାଚି ଉଠୁ ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା (କଣ୍ଠ ଉଚ୍ଚ କରି) ଏ ସବୁଙ୍କୁ ଓଳିଏ ଲେଖାଏ ଖାଇବାକୁ ଦେବ । ବାକି ଓଳିଏ ଖାଲି ଓପାସ ।
କୁବାନ ଖାଁ—ଅଜ୍ଞା, ଏହି ବୁଢ଼ା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନ ଖାଇବା ପାଇଁ ବତାଉଛି ।
ଦାରୋଗା—ଅଜ୍ଞା ହଜୁର, ଏ ଶଳାର ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକୃତି ଅଚରଣ ଦେଖିଲେ—
ଦେଓ୍ୱାନ—ଯେମିତି ଦେଖିଲେ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ହୁକୁମ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ସମସ୍ତ ଭଣ୍ଡ ଦଳଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ି ଗୋଡ଼ି ମାଟି ହାଣି ତଳେ ପୋତିଦେଇ କଣ୍ଟା ଛାଟିଦିଅ । କେହି ଯେମିତି ସୁବିଧା ପାଇବେ ନାହିଁ ।
ବଗଲ—ଆମେ ଅଜ୍ଞା, ସେଇଥିପାଇଁ ଗୃହହୀନ । ଅଭଦ୍ର ପଥରେ ଯାଏ ନ କଲେ, ଅଭିଳାଷୀର ଅଶା ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଯାଏ…ଦେଶକୁ ଧର୍ମାବତାର, ହଜୁର ଆପଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କଥା କହିବାପାଇଁ ଯେତେବେ ଅଧିକାର ନାହିଁ, ତେବେ……
[ଦେଓ୍ୱା]ନ—ନାହିଁ ନାହିଁ, (ଗର୍ଜନ କରି) ତମମାନଙ୍କ ପାଟିରେ, କାନରେ ତାତିଲା ଲୁହା କଣ୍ଟା ପଟିବାକୁ ଦେବ । ତାହାହେଲେ ରାଜ୍ୟମାନେ ଅଯୁକ୍ତିକୁ ଅସିବ । ଏହି ରଣପୁର ରାଜ୍ୟକୋଣ
ଦାରୋଗା—ଭିତରେ ଅବସ୍ଥା ଶାନ୍ତ ହେବ ।

ବକିଲ—ଇଭିରେ ଲୁହା କଣ୍ଟା ବରଂ ଶ୍ରେୟସ୍କର । କିନ୍ତୁ ତୁଣ୍ଡରେ ତାଲା ପକାଇ ସହିନେବା ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷର କାମ ନୁହେଁ...... ଆପଣଙ୍କ ଶାସନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେଉଁ ସୁଖଶାନ୍ତି ପାଉଛନ୍ତି ତାହା ମଣିନାଗ ପାହାଡ଼ତଳେ ଶ୍ମଶାନ ଶାନ୍ତିଠାରୁ କୌଣସି ଖିବରେ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ—

କଲିକତା ରେଙ୍ଗୁନରୁ ଦରିଦ୍ର ନିର୍ବାସିତ ପ୍ରବାସୀ କୁଲିର ପାଞ୍ଚ ଦଶଟଙ୍କା କରି ଡ଼ାକରେ ମନିଅର୍ଡର ଆସିବ । ଏଣେ ପେଟରେ ଓଦାକନା ଦେଇ ଆଖିପାଣି ଆଖିରେ ମାରି ନାକକାନ ତୁଣ୍ଡକଣ୍ଠର ଓଲିଆଣି ଘରେ କାନ୍ଦୁଥିବ, ଟଙ୍କା ଆସିବ ଜଣକ ନାଁରେ, ଟଙ୍କା ମଝିରୁ ଝାମ୍ପିନେବ ଜଣେ—

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଚୁପ୍ କର ।

ଦେଓ୍ବାନ—ଦାରୋଗା, ଲଗାଅ ଚାବୁକ, ମୁହଁ ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥା କହୁଲାଣି ।

ଜଣେକ ବନ୍ଦୀ—ହଜୁର ଧର୍ମାବତାର । କାହାର ମୁହଁ ବଢ଼ି ନ ଥିଲା । ମୁହଁ ମଧ୍ୟ କେବେ କାହାର ଜନ୍ମରୁ ବଢି ନ ଥାଏ । ଅବସ୍ଥା ମଣିଷକୁ ସବୁ କରେ । ଆମ ମୁହଁ ବଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣମାନେ ହିଁ ଦାୟୀ ।

ଆପଣ ଦେଓ୍ବାନ ହୋଇ ଯଦି ସାମାନ୍ୟ କେତେଟା ଖରଲୁହାଙ୍କ କଥାରେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଦଳି ପେଷି ଦଅନ୍ତି, ଆମମାନଙ୍କର ମୁହଁ ବଢ଼ିବା କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ।

ଦେଓ୍ବାନ—ଏ କିଏସେ (ଦାରୋଗା) ।

ଦାରୋଗା—ଏ ସେହି ଭୀମା ପଧାନ ।

ଦେଓ୍ବାନ—ଏହି ଶଳା ଜରିପଡ଼ାଟାକୁ ନିବା ଆସିବା କରେ ?

ଦାରୋଗା—ହଁ ହଜୁର । ଖାଲି ଜରିପଡ଼ା ନୁହେଁ, ବାଣପୁର, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଏ ଅଡ଼େ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ସବୁଅଡ଼େ ଯାଏ...

ଦେଓ୍ବାନ—ଏହି ହାରାମ କହୁଛି ନା, ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଗଡ଼ଜାତଠାରୁ ଭଲ ।

ବସନ୍ତ—ଅଜ୍ଞା, ଖାଲି ସେଇଥି ପାଇଁ ଯେଉଁଠି ଅଛି ସ୍ୱାଧୀନତା, ମଣିଷର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର। ଏଠି ପଶୁର ଶାସନ। ସେଠି ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ବିନିଯୋଗ······

ଦେଓ୍ୱାନ—'ମୋଗଲବନ୍ଦୀ' ରାସ୍ତା ଦଶି ଯାଉଛି।

ବସନ୍ତ—ସେହିତ ଏକମାତ୍ର ରାସ୍ତା। ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରେରଣା, ଏକମାତ୍ର ଆଶା ଆଶ୍ୱାସନା...

ଦେଓ୍ୱାନ—(ଠାରିଦେବା)

ଦାରୋଗା—(ଗୃହୁକଦେଇ) ଚୁପ କର ନିମକହାରାମ।

ବସନ୍ତ—ଦାରୋଗା ବାବୁ, ନିମକହାରାମ ଆପଣ।

ଦାରୋଗା—(ଗୃହୁକ ଦେବା)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(କାନ ଟାଣି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରୁ ମୁଣ୍ଡ ପିଟିବା)

ବସନ୍ତ—(କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ) ଏ ମାଟିର ଅନ୍ନ ଖାଇ ଆପଣମାନେ କେତେଜଣ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ରଣପୁରରେ ରକ୍ତର ସୁଅ ଛୁଟାଇ ଅଛନ୍ତି। ଆପଣମାନଙ୍କ ଶାସନ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଏହି ଐତିହାସିକ ଦୁର୍ଗରୁ ଶାସନ ଲୋପ ହେଲଣି। ଦୁଃଖ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ଅତ୍ୟାଚାର, ବେଠି, କୋରଡ଼ା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରକ୍ତ ଶୋଷି ନେଉଛି।

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୁଁ କିଛି ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ···
ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ପରଶ୍ରା କରେଇବ, ଏମାନଙ୍କୁ ହାଣ୍ଡି ପାଣି ଛୁଆଁଇ ପିଟିବ।

ବସନ୍ତ—ତା ହେଲେତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି...

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୁକ୍ତି, ନିମକ ହାରାମ-ରାଜଦ୍ରୋହୀ...

ଜନୈକଦ୍ରୋହୀ—ରାଜଦ୍ରୋହୀ ? ହା, ହା, ହସି।

ଦାରୋଗା—(ଗୃହୁକ ଚଲାଇ)

କୁର୍ବାନ ଖାଁ—(ଛୁଟିରେ ମାଡ଼ଦେବା--)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖ ଦାରୋଗା, ତମ ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ, ଅଜ ରାତରେ ଏମାନଙ୍କୁ, ଜାଇ, ଜନ୍ଦା, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଭିତରେ ରହିବାକୁ ହେବ...

ଦାରୋଗା—ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ତ ସେ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସାରିଛି ।
ଦେଓ୍ବାନ—ନା, ନା, ସାତମତ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଅମ୍ବ ପଣସ ଗଛରୁ କାଇ ପୁଡ଼ା ଆଣି ଏମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ହେବ ।
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ପୁଣି ଲଙ୍କା ମରିଚ ଧୂଆଁରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଶୋଇବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଉ ।
ଦେଓ୍ବାନ—ଦାରୋଗା, ତମ ଦେଓ୍ବାନ ସାହେବଙ୍କର ହୁକୁମ, ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତଗୋଡ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
ବସନ୍ତ—(ନିଶ୍ବାସ ପକାଇ) ରଣପୁରର ଭବିଷ୍ୟତ କି ସୁଖମୟ ।
ଦେଓ୍ବାନ—ସୁଖମୟ ?
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ଉପହାସ କରୁଛି ।
ରେଂଜର—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ଏ ଶଳାଙ୍କୁ ନୟାଗଡ଼ ଜେଲକୁ ପଠାଯିବା ଉଚିତ ।
ବସନ୍ତ—ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ରେଂଜର ବାବୁ । ବିନା ଅପରାଧରେ ଶାସ୍ତି ବରଣ କରିବାକୁ ଷେତ୍ରବାସୀ ବସନ୍ତ ଶିକ୍ଷା କରିଛି । ଅହିଂସା ଯାହାର ଧର୍ମ, ମହାତ୍ମା ଯାହାର ଜୀବନର ଦେବତା, ସତ୍ୟ ପାଇଁ ଯେ, ଆତ୍ମବଳି ଦେଇପାରେ, ତାର ନୟାଗଡ଼ କଣ, ଢେଙ୍କାନାଳ କଣ, ସବୁଠାରେ ସେ ସୁଖୀ । ସ୍ବାଧୀନ ପକ୍ଷୀ ସବୁଠାରେ ସୁଖୀ ।
ଦେଓ୍ବାନ—ଦାରୋଗାଙ୍କ ପ୍ରତି—See his audacity.
ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ତାହାର ଆଜ୍ଞା ଏହି ମୁହଁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ ।
ଦେଓ୍ବାନ—ଦେଖୁ ଷେତ୍ରବାସୀ ବସନ୍ତ, ତୋର ଆଗରେ ତୋର ପୁଅ ବୋହୂଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରାଯିବ—
ବସନ୍ତ—ଅତ୍ୟାଚାର କଣ ଆଉ ବାକି ଅଛି । ଏହି ରାଜା ରାଜୁଡ଼ା ଅନ୍ଧ ରାଜ୍ୟରେ, ଏହି ଅନ୍ଧାର ମୁଲକରେ, ରାଜା ଯେଉଁଠି ଅନ୍ଧାର ବଜେ କରନ୍ତି, ସେଠି ଆଉ ଆଲୋକର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ଅତ୍ୟାଚାର...।
ଦେଓ୍ବାନ—ଅତ୍ୟାଚାର ନୁହେଁ, ତୁମକୁ ବାନ୍ଧି ରହି ଶାନ୍ତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଲାଲ ଗୁବୁକ ସହିବାକୁ ହେବ । ତମେ ଏ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ

ଦେଶଦ୍ରୋହ କଥା କହିବ ନାହିଁ । ତମ ପାଟି ଫିଟେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଜଣୈକ ବନ୍ଦୀ—ହଜୁର ।

ଦାରୋଗା—(ମୃଷ୍ଟିକ ପ୍ରହାର କରି) କଣ ହଜୁର ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଟରେ କଣ ସବୁ ମାନିଯାଉଛ ?

ଜଣୈକ ବନ୍ଦୀ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ମୋଟେ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ ଦିଆଯାଉ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି) ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ । ଏହିଠାରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଜଣୈକବନ୍ଦୀ—କଣ ଜବରଦସ୍ତି ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ତୁମକୁ ରଣପୁର ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ହେବନି । ଏଇଠି ରାଜ୍ୟ ମୂଲକରେ ନିୟମ, ଆଇନ, କାନୁନ ମାନି ରହିବାକୁ ହେବ । ତମେ ଚୋର, ତମେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ । ଲୌହଦଣ୍ଡର ମାଡ଼ରେ ତମର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିବ ।

ବରଲ—ଯାହା ହେବାର ହେଉ ଆଜ୍ଞା । ନିରପରାଧୀର ଯେପରି ସୁବିଚାର ହୁଏ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏମାନଙ୍କୁ ସବୁ ନେଇ ଯାଅ...

ଦାରୋଗା—(କୁର୍ବାନ ପ୍ରତି) ସମସ୍ତଙ୍କୁ...ଚାଲ...

ବରଲ—ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା

ବନ୍ଦୀମାନେ—ହଜୁର ହଜୁର

କୁର୍ବାନଖାଁ—(ବାଧା ମୃପୁଡ଼ା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେବା) (ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା କପିଳ ପାଦ ଉପରେ) କଓ କପିଳ ଉଠ, ତମର ରାଜଭକ୍ତ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଆଜ୍ଞା, କପିଳ କଣ ସେମିତି ଉଠିବ...

ରେଞ୍ଜର—କପିଳ, ଉଠ, ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କର ହୁକୁମ—

(କପିଳ ଉଠିବା, ବେଶ ଅତି ମଇହଣି—ଚୂଟି, ହାତରେ ବାଡି—କୋଠ ଉପରେ ଗଞ୍ଜି—ଚଷମା, ଗୋଡରେ ଚଟି) ।

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା, ପ୍ରଣାମ ! (ଦେଓ୍ୱାନ ବାବୁଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ମୁଣ୍ଡ ଛୁଅଁନ୍ତି)

ଦେଓ୍ୱାନ—(ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି) ଆମ କପିଳ ଥିଲେ...ରାଜ୍ୟ ଚଳିଲା...(ସବୁ ଚୁପ ଚୁପ) ।

ହେଡ୍‌ମାଷ୍ଟର—ଆଜ୍ଞା, କପିଳ ପାଣ୍ଡ କଥା କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ।

ରେଞ୍ଜର—କପିଳ ତ ଗଣ୍ଡି ବେଡ଼, ଆଜ ମୟୂରଭଞ୍ଜିଆ ନରସିଂହପୁର ଖଣ୍ଡକୁ ଠିକ୍ ରଖିଛି ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଆଜ୍ଞା (ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ) କପିଳ ପାଣ୍ଡଥିଲେ, ସବୁ ଅଛି । ଏ ଚେଷ୍ଟ ହାବୁଡ଼ରୁ ଭଲ ପୁଅ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ପାଟକ୍ କଣ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲା ।

କପିଳ—ଆଜ୍ଞା ଠିକା ଟୋକା ଆସିଯାଇଛି । ଆଉ ଶହେ ଘର ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଠି ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ପରେଠ ହେଲେ ଭିଆସ ଭିତରକୁ ଯିବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଠିକା ଆଣ ।

କପିଳ—(ବାହାରକୁ ଯିବା) ଗୋଟିଏ ବସ୍ତା ଆଣିବା•••

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ କଣ ଖାଲି ଠିକା

କପିଳ—ହଜୁର

ଦେଓ୍ୱାନ—ବେଠିବାଲା ବାହାରେ ବସନ୍ତୁ । ମୁଁ ଭିଆନକୁ ଖବର ପଠାଏ । ଦନ୍ଦ ପାଣି ବଢ଼ିଲଣି କି ନାହିଁ•••ପାଣ୍ଡେ, ଆଉ କଂଗରସ ଗୋଳ କଥା କଣ ?

ପାଣ୍ଡେ—ଆଜ୍ଞା (ହସି ହସି କାନ କୁଣ୍ଡାଇ) ସେହୁ କଥାଟା, ଆଜ୍ଞା ସେହୁ, —ମୁଁ କହି ଦେଇଛି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି । ପୁଅ ସାବଧାନ ହୁଅ, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଦଅନକୁ କପିଳ ପାଣ୍ଡ ସରବରାକାର । ଖାଲି ଉସଟିକ ଲଟେଇ ଦେବ । ଯୋଡ଼ ଯୋଡ଼ ହଳ ହଳ ବନ୍ଧା ହେବ । ମାଟି ଘର ଘଣା ପେଲିବ, କତା ବାଡେଇବ, ପୁଲିସ ଦାରୋଗା, ଗାଁଟାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରି ଦେବେ । ଯେମିତି ମୋ କଥା, ଶୁଣିଛନ୍ତି ସବୁ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ଖାଲି ଉସଟିକ ଲଟେଇ ଦେବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ – ଆଉ କଣ ହେଲା...ସେ କଥା ।

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା ବରାଳଙ୍କ ପୁଅର ବୋହୂ ଅସିଛି । ମୁଁ କହିଦେଲି, ଅଗ ବୋହୂଟିକି ଆପଣଙ୍କ ଦେଖା ପାଇଁ ପଠାଇ ଦିଅ । ସବୁ ଚଣ୍ଡୀ ମୁଣ୍ଡା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବେ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଉ କେତୋଟି ଠିକ୍ କରିଛ ।

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା, ଅମ ଗାଁରୁ ସାତ ମୂର୍ତ୍ତି, ସୁନାଫଳାରୁ, ଚାରି ମୂର୍ତ୍ତି ବାସୁଦିଆ, ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦରପୁର, କେମାଦେଈପୁର, ସବୁଆଡ଼େ ଭେଦିଆ ପଠାଇଛି । ଅସଲ ମାଲ ମିଳିବେ ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅଜ୍ଞା, ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ଏହି ଷୋଳବାଷୀ ବରାଳର ଝିଅ ।

କପିଳ—ହଁ, ହଁ, ଅସଲମାଲ । ମୁଁ ଠିକେଇ ସାରିଛି । ଅଜି ଟଙ୍କା ଦେଇ ଲୋକ ପଠାଇଛି । ହୋପାଳ ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ, ବଡ଼ ଭାଇ ତ ବାର ଦୁଆର ଶୁଣ୍ଡି ପିଣ୍ଡା ବୁଲୁଥିବ । ନୂଆ ବୋହୂ ଅସିଛି । ମୁଁ ମୁହେଁ, ମୁହେଁ, ଶୁଣାଇ ଦେଇଛି । ଅଗ ଅନୁକୂଳ ଉଆସ ଅଜ୍ଞା । ଅମଲ ଅମଲ ଦେଓ୍ୱାନ ଅଛନ୍ତି--

ଦେଓ୍ୱାନ—ନ ହି, ନାହିଁ, ଅଗ ସବୁ ଉଆସକୁ ଅସନ୍ତୁ ।

କପିଳ—ଏଁ, କପିଳ ପାତ୍ରର ଏ ସବୁ ମିନିଟକର କଥା—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଉ ତମର କାଗଜ ପତ୍ର ସବୁ ଠିକ୍ କରିଛ ତ ।

କପିଳ—କାଗଜ ଅଉ ପତ୍ର--ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍—ପାଙ୍କ ବଜାଟରେ ସବୁ ଅଛି—

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ପାଞ୍ଜି ବଜା କାତ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦେଖି ତମ ଜାଏରରେ କଣ—

କପିଳ—(ପାକଟିରୁ ଛୋଟ ଖାତାଟିଏ କାଢ଼ି) ଏଇଟି ଅଜ୍ଞା, ସବୁ, ଏଥିରେ ୧୮ କୋଶର ହାନି ଲାଭ ଅଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—କଂଗରସ ମେଲକଥା କଣ ଖବର ପାଇଛ ?

କପିଳ—ଟିକିଏ ଶୁଣନ୍ତୁ ଅଗ—ଧନମାଳୀ ସାମ, କୁରୁମା ଶ—ଅନନ୍ଦ ବରାଳେ, ପଦନ ଦାସେ, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ଅଜୁ ରାଉତ— ଏସବୁ ଏକାଠି ହୋଇଛନ୍ତି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅଜ୍ଞା, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଜାଣନ୍ତି, ଅସଲ ଧ, ଜଣଙ୍କୁ ଖୋଜୁପାଇଛ ।

କପିଳ—ମୁଁ କହୁଛି କହୁଛି । ଅସଲ ଧ ଜଣଙ୍କୁ ଅସଲ ଠାଏ ଲେଖି ରଖିଛି ।

(ଡାଏର ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟାଇବା)

ଦେଓ୍ବାନ—ଆଉ କଏ, ସେମିତି ଜଣାଶୁଣା,

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା, ରହଅ, ଆଉ ଦେଖୁ ପରେ । ସେ ଧ'ଠା କଣ କରିବେ । ଗାଲ ଚପିଲେ

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ନା, ନା, ତମେ ଭୁଲ ବୁଝିଛ, ସେଇ ଟୋକା ଧ'ଟାଙ୍କ ଏକାଲୁଗେ ବେଶୀ ଅଙ୍ଗରମତା—ରଣପୁର ପୃଥ୍ୱୀଙ୍କ—

କପିଳ—ପୃଥ୍ୱୀ ରହିବ କି ରସାତଳେ ପଶିବ—

ଦେଓ୍ବାନ—ସେ ଟୋକା ଧ'ଠା କାହିଁକି ହାବୁଡ଼େ ଫନ୍ଦିନାହାନ୍ତି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ଅଜ୍ଞା, ଛମ୍ମୁରୁ ପରି ଦନେ, ସାନ ଗଜ ବଡ଼ି ହୋଇ ଥିଲେ, ବାଟରେ ସେ ଟୋକା ଦ'ଠା, ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧି, କାବ ଫେର ମେଲାଇ ଗୁଲୁଛନ୍ତି । ଛମ୍ମୁର ପାଖରୁ ବନ୍ଦୁକ ଥିଲେ, ନାଛୋଡ଼ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତେ ବୋଲି କହୁଥିଲେ—

ଦେଓ୍ବାନ—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେଇଆ କରିବ ।

କପିଳ—ମୁଁ ତାର ସବୁ ଉପାୟ କରିଦେଉଛି ।

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ହଇଏ ପାଟେ, ଆଉ କଣ ପଇସା ପଇର ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛ ନା, ନାହିଁ ।

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା, ମୁଁ ତ ମୋ ଉପାୟରେ ଅଛି । ଦେଖୁଛ, ଏକାଥରକେ ସୁନାମାଳୀ ଶହେଟା ଉଠାଇ ଆଣିବାକୁ ?

ଦେଓ୍ବାନ—ଆଣ, ତାକୁ ହାତକରି ପାରିଲେ,......

କପିଳ—ଅଜ୍ଞା ବଗଲ ଏଥିକିବେଳେ ଜେଲରେ ଅଛି, ମାତ୍ର ଥିଲେ ଏଥିକିବେଳେ......

ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର—ତମେ ପାଟେ—ଖାଲି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଜବତ କର ।

ରେଞ୍ଜର—ଖାଲି ଜବତ ହେଲେ ହେବନାହିଁ ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ତା ସଙ୍ଗରେ ଠିକା ଜୋଇମାନା ଦରକାର ।
କପିଲ—ଆଜ୍ଞା, ଆଗେ ବସ୍ତିଲ ଘର କମି ବାଡ଼ି ନିଲାମ କରି ଦିଅନ୍ତୁ—
ଦେଓ୍ୱାନ—କିଏ ଅଛରେ,......

(ହଠାତ୍ ଜଣେ ପିଅନର ପ୍ରବେଶ-)

ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ନାଜର ବାବୁଙ୍କୁ ଡାକ

(ପିଅନର ପ୍ରସ୍ଥାନ; କିଛି ସମୟ ପରେ ନାଜରଙ୍କର ଆଗମନ)

ନାଜର ବାବୁ—(ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଣାମ କରି କର)
ଦେଓ୍ୱାନ—ନାଜର ବାବୁ; ଷେତ୍ରବାସୀ ବସ୍ତିଲ ଘର ନିଲାମଜାରି ହେବ—ଅର୍ଡ଼ର କର......
ନାଜର—ଯେ ହଜୁର,......
କପିଲ ପାଣ୍ଡେ—ଆଜ୍ଞା, ଜମିବାଡ଼ି ତାର ଟେଟ୍ ବାକ୍ୟାପ୍ତି କରନ୍ତୁ—
ଦେଓ୍ୱାନ—ତମେ କପିଲ ଆଜି ଓଥିସଙ୍ଗ ଯିବ । ସ୍ତୁଙ୍କର ଅର୍ଡର ହୋଇଛି ।
କପିଲ—ଆଜ୍ଞା, ହଜୁର ।

(ଏହି ସମୟରେ କଚେରୀ ଘଣ୍ଟାରେ ଗୁରୁଠା ବାଜିଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ—କଚେରୀ ଆଜି ବନ୍ଦ ରହିଲା ।···ଯେଉଁମାନେ ଭେଟି ଆଣିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ କହିଦିଅ; ଖୋଷଗୀ ପାହାଚରେ ରହିବେ—

(ପଟ୍ଟ ପତନ)

———

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

(ଗାଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଖଞ୍ଜଣି ଧରି ଗୀତଟିଏ ଗାଉଛି, ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ଅନ୍ଧ ଲୋକ)

ଦୟାମୟ ହେ
ଏକି କାଳ ହୋଇଲା...
ରକ୍ଷକ ଯେବେ ଭକ୍ଷକ ହେଲେ—
ଦରିଦ୍ରଙ୍କର ଏସବୁ ଲୀଳା ।
ଖଟିଥିବା କଣ୍ଠ, ପ୍ରିୟା ପ୍ରୀତି ଦେଇ
ଧଳାକୁ କରିଲେ କପଟ କଳା
ଦୟାମୟ ହେ—
ମାନ ମହତ ଯେ ଇଜ୍ଜତ ନରହେ
ମଦ ମାଇକିନା ମୋହବନ୍ତ ବହେ
ସିଂହାସନ ଟଳମଳ ହୋଇଲା,
ଦୟାମୟ ହେ—
ହେ କମଳା ବଦନ ହେ ମଧୁସୂଦନ
ଦୀନ ଦରିଦ୍ରର ହୃଦୟ ଧନ
ତୁମ ନାମେ ଯିବା ଅପକୀର୍ତ୍ତି କଳା
ଯୁଗ ଯୁଗ ପାଇଁ ଲାଗି ରହିଲା—

(ଭିକାରିର ଗୀତ ଶୁଣି କମଳା କୁଟୀରରୁ ବାହାରକୁ ଆସି ଗୁଡ଼ିଏ ପଇସା ଦେବା)

କମଳା—ବୁଢ଼ା, ଏ ଗୀତଟି କେଉଁଠୁ ଶିଖିଲ ?

ଅନ୍ଧ—ମା, ଗରିବ ଲୋକ, କାହାଠୁଁ କେତେବେଳେ ପଦେ ଅଧେ ଶୁଣିଥିଲି—

କମଳା—ବୁଢ଼ା, ଆଉ ଥରେ ବୋଲ—

(ବୁଢ଼ା ଗୀତଟି ଗାଇ ଗାଇ ଦୂର ବାଟରେ ପଶିଗଲା । ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରି କମଳା ପଶିଲା ଘରେ)

[ଯବନିକା ପତନ]

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ

—ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ—

(ଗାଁ ଗୋହିର ରାସ୍ତା, ବଡ଼ ବଡ଼ ବରଗଛ ଠିଆ ହୋଇଛି । ବାଟରେ ଦୁଇ ତିନିଜଣ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦୁଇଜଣଙ୍କର ବୟସ ୪୦ ହେବ—ଆଉ ଜଣେ ଯୁବକ । ଯୁବକର ନାଁ, କଲି;···ଗଞ୍ଜି ପିନ୍ଧିଛି । ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଦାଆ, କୋଡ଼ି, କୋଦାଳ । ବାଟରେ ଯାଉଥିଲେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ । ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ବରଗଛ ଦେହରେ କାଗଜଟାଏ ଛପା ହୋଇଛି—ବାମ ଓ ସହଦେବ—ବାମଦେବ ଟିକିଏ ଛୋଟା—ଆଉ ନୀଳ ଯୁବକ)

ଯୁବକ ନୀଳ—ଅରେ ଭାଇ ଏ କଣ କଟରେ ?

ବାମ—କାହିଁ କଣ ବା ?

ନୀଳ—ଅରେ ହେଇଟି ଗଛରେ ମ—

ବାମ—ଅରେ ବାଘ ହାତୀ ଚିହ୍ନ ହୋଇଥିବ ସବୁ—

ନୀଳ—ନାହିଁମ, ଏଟା ଚିହ୍ନ ନୁହେଁ ତ ।

ସହଦେବ—କଣ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଅକ୍ଷର ଗୁଡ଼ାଏ

ବାମ—ହ ବେ, ଅକ୍ଷର ଗୁଡାଏ କଣମ

ସହଦେବ—ଅରେ ତୁ ତ ପାଠ ପଢି ନଥିବୁ ।

ବାମ—ଯାବେ, ତୁତ ଭାରୁ ପାଠ ପଢିବୁ ? ମୁଁ ପରା ଶ୍ରୀଧର ଚାହାଲୀରେ ମାସେକାଳ ପଢିଥିଲି ।

ନୀଳ—ଚାହାଲୀରେ ପଢିଲେ କଣ ହେଲା ?

ବାମ—ଅରେ, ମୁଁ ଗୋପୀଭାଷା, ଗୁଣସାଗର ପଢ଼ିଥିଲି ।

ସହଦେବ—ଅରେ, ଗୋପୀଭାଷା କିଏ ପଢୁନି—

ନୀଳ—ଏବେ ପଢିଲୁ ଏଠିକଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ?

ବାମ—ତୁ ପଢୁ ନୁ—

ସହଦେବ—ଅରେ ନୀଳ, ଏଠିକି ଏ କାଗଜ ଆସିଲା କେଉଁଠୁ ?

ବାମ—ଅରେ ଆଉ କିଏ କଣ କମିଆଁ କରିଛି କି ?

ମାଳ—ଯା ଭାଇ କମ୍ପସ୍ଥା କାହିଁକି ହେବ ଏ—
ବାମ—ଅରେର ଭୂତ ପ୍ରେତ ନା...
ସହଦେବ—ଆରେ, ତୁ ଉଲୁ
ମାଳ—ଭାଇ ପଡ଼ିବୁଟି—
ସହଦେବ—ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି କରି ତୁ ପଡ଼ିବୁ ନା ଟି—,
ବାମ—(ଗୃହଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ଅରେ କିଏ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ ଯେ—
ସହଦେବ—ଆସୁ, ଆମେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ ନା—
ବାମ—ଅରେ, ଆମେତ ହେଲେ ଅଦା ବେପାରୀ, ଜାହାଜ ମୂଲ କରିବା କାହିଁକି ?
ମାଳ—ହଁ, ଅସଲ ଚୋର ଧରା ପଡ଼ିଲା ।
ବାମ—କଣ ? ଚୋର ଧରାପଡ଼ିଲା ।
ମାଳ—ଚୋର ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଣ ?
ସହଦେବ—ନୁହେଁ କଣ ? କଣ କାଗଜଟେ ମରା ହୋଇଛୁ, ତୁ ଏଥିରେ ଥର ହର...
ମାଳ—ଖାଲି ଥରହର ନୁହେଁ, ଏକାବେଳକେ ଅଥୟ ।
ବାମ—ଅରେ ଭାଇ ତମେ ସବୁ ସେମିତି କୁହନା—
ମାଳ—କହିବୁ ନା କାହିଁକି ?
ବାମ—(ଗୃହଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ମୋତେ ଭୟ ଲାଗୁଛି ଭାଇ । ଦେଖୁଛୁତ, ଶିଳ ଶିକୁପତା ଗଗନେ ଉଡ଼ୁଛି, ତାଙ୍କୁ ରଖିବ କିଏ ? ଅରେ ଭାଇ । ମିଏ ଯାହା ଗାଁରେ ରଗଡ ପକାଉଛି । ବାଘ ଗରଜିଲା ପରି ଗର୍ଜନ ଛାଡ଼ୁଛି । ତାକୁ ଦେଖି ମୋର ଚେତା ଶୂନ୍ୟ—
ସହଦେବ—ଭୂତ ମଣିଷ, ପ୍ରେତ ମଣିଷ, ତୋତେ କାହିଁକି ଛନିଆ ଲାଗୁଛି ।
ବାମ—ମଣିଷ ହେଲେ କଣ ହେଲା ?
ସହଦେବ—ପ୍ରେତ ମଣିଷଟାଏ, ତାକୁ ଏତେ ଡର କାହିଁକି ?
ମାଳ—ନାହିଁ ନାହିଁ, ଅମ ବାମ ଭାଇଙ୍କର ଘୋଡାଏ ବଦଖୋଇ ।

ବାମ—ତୁ ତ କାଲିର ପିଲା; ଗାଁରେ ସିନା ନେତା ପାଲଟି ଯାଉଛୁ ।
କଂଗରେସ କରୁଛୁ—

ଶୀଲ—କଥାଟା କହିଲୁ; ମନକୁ ପାଇଲା । ତୁ କଂଗରେସକୁ ଡରୁ···

ସହଦେବ—ଆରେ ତୁ ପଢ଼ ବା କାଗଜଟାରେ କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ଶୀଲ—ବାମ ଭାଇତ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି ।

ବାମ—କିରେ ମୋର କଣ ଦୋଷ ହେଲା ।

ସହଦେବ—ତୋର ଏହି ଚୂ ପୁ ଚୂ ପୁ କଛି—

ଶୀଲ—ନାହିଁ ନାହିଁ ତାକୁ କିଛି କହିବା ନାହିଁ ।

ବାମ—ଶୀଲୁ, ତୁ କାଗଜଟା ପଢିବୁଟି ?

ଶୀଲ—(ଗଛ ନିକଟକୁ ଯାଇ, ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ଚାହିଁ ପଢିବାକୁ ଲାଗିଲା)

ଘୋଷଣା—

ରଣପୁର ଗଡ଼ଜାତର ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ, ଆସନ୍ତା ବୁଧବାର ଦିନ ହାଟ ପଡିଆରେ, ରଣପୁର ୧୪ କୋଶ ଭାଇମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସଭା ହେବ । ସଭାରେ ବହୁତ ଲୋକ ଯୋଗ ଦେବେ । ଆମର ଅନ୍ଧାର ମୂଲକରେ କପରି ଦମନ ଲୀଳା ଚାଲିଛି । ପୋଲିସ ଅମଲାମାନେ ଶୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି, ରାଜା କିଛି ବୁଝୁନାହାନ୍ତି, ଧର୍ମାବତାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପତ୍ତି କଲେ ଆବେଦନପତ୍ର ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚୁ ନାହିଁ । ଆମର ଭିତରୁ ଦଳେ ଲୋକ, ପୋଲିସ ଅମଲାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଆମ ପରି ମଲା ମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କୁ ହଇରାଣ କରୁଛନ୍ତି । ଜଙ୍ଗଲ ଆମର । କିନ୍ତୁ ଜଙ୍ଗଲର କାଠ ଗଛ ଉପରେ ଆମର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ପୋଖରୀ ଆମର, ମାଛରେ ଆମର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଲାଞ୍ଚ ନ ଦେଲେ, ଅମଲାମାନେ କାଗଜପତ୍ର କାମ କରୁନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ଉପାୟ କଣ ? ଗତ କେତେଦିନ ତଳେ କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବରାଳଙ୍କୁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ପୋଲିସ ଦାରୁଗା ଦିଅନ ଥାଇ ମାଡ ଦିଆଗଲା । ୧୪ କୋଶ ମୁଲକରେ ଯେ ସତ କଥା କହିବ, ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ବୋଲି ହୁକୁମ ହୋଇଛି । ଅମ୍ଭେ ରାଜାଙ୍କ

ସମ୍ମୁଖରେ ଅମ୍ଭ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବା । ଆମେ ସଭା ସମିତି କରି ଆମର ଦୁଃଖ ଅସୁବିଧା ଜଣାଇ ପ୍ରତିକାର ଦାବୀ କରିବା । ଏଥିରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଦରକାର । ଆପଣମାନେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଳ । ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଚାହିଁ ବସିଛି । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସମସ୍ତ ନେତାଙ୍କୁ ଦଅନ ବନ୍ଦେଇ ନେବା ପାଇଁ କଡ଼ା ହୁକୁମ ଦେଉଛନ୍ତି । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଧନ ଜୀବନ ଉପରେ ବିପଦ ପଡ଼ିଛି । ଆପଣମାନେ କଣ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଡାକ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ଅସନ୍ତା କାଲି ହାଟ ପଡ଼ିଆରେ ସଭା ହେବ ଆପଣମାନେ ବହୁତ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗଦାନ କରି ଆପଣମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସଫଳ କରନ୍ତୁ । ନିଜ ଆଖିରେ ନିଜେ ଅବସ୍ଥା ଦେଖନ୍ତୁ । ଜାଗ୍ରତ ହୁଅନ୍ତୁ, ଉତ୍ତିଷ୍ଠ ହୁଅନ୍ତୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଳ ଆସିଛି ।

ବାମ—ହଇରେ ନୀଳ, ଏ ସବୁ କଣ କରେ ?

ସହଦେବ—ତୋ ମୁଣ୍ଡରେ ତ ଖାଲି ଗୋବର ଅଛି ।

ନୀଳ—(କାଗଜଖଣ୍ଡାକୁ ଗଛରୁ ଛଡ଼ାଇବା ଉପରେ)

ବାମ—ନାହିଁ ନାହିଁ ତୁ ସେ କାଗଜ ଛୁଅଁ ନା—

ନୀଳ—କଣ କାଗଜଟାରେ ପାପ ଲାଗିଛି ।

ବାମ—ଆରେ ସେ ପାଠରେ ପରା ପାପ ଲାଗିଛି ।

ସହଦେବ—ଏଇଥି ପାଇଁ ମୁଁ କହେ, ତୁ ଡରକୁଳା ଏ । ତୋ ହାତରେ ଶାଗ ସିଝିବ ନାହିଁ । ଆମ ରଣପୁର ୧୪ କୋଶରୁ ଆମେ କଣ ବାହାର । ଏତେ ଲୋକ, ଏତେ ପ୍ରଜାଙ୍କର କଥା, ଶୁଣିଲୁ କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ବାଇଲ କପରି ହାକତରେ ସଡ଼ୁଛି—

ବାମ—ଆରେ ଶେଷରେ ସିନା, 'ଅ ବଳଦ ମୋତେ ବାଡ଼' ହେବ—

ନୀଳ—ତୋତେ କହନ୍ତି, ମାଡ଼ଖିଆ ମାଧିଆ । ତୁ ଏକ ନମ୍ବର ବୁଦ୍ଧୁ । (କାଗଜଟା ଗଛରୁ ଝିଙ୍କିବା) ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରେ ଜଣେ ଯାତ୍ରୀ ଛତା ଧରି ଯାଉଥିବାର ଦେଖାଗଲା ।)

ବାମ—(ଚାରିଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ଅରେ ଭାଇ; ବେରଣୀ କଅଣ ମୁଣ୍ଡରେ
କିଏ ଜଣେ ଆସୁଛି କରେ···

ନୀଳ—(ଚାହିଁବା) ଅରେ, ସିଏ ଆସୁଛି, ଆସୁ ।

ବାମ—ଆମେତ ବଲକୁ ଯାଉଛେ—

ନୀଳ—ଚାହିଁକି, ଆମେତ ଏଠି ଠିଆ ହୋଇ ଖବର କାଗଜ ପଢୁଛେ—

ବାମ—ହୁଁ, ସେମିତି କହୁଲେ, ମୋର ବାଟ ମୁଁ କାଟିବି—

ନୀଳ—ଆଉତ ପାରି ହେବ ନାହିଁ—ସବୁବେଳେ ଡରଲୁ ।

ବାମ—ନାହିଁରେ ଭାଇ, ରଙ୍ଗା ରାଇଜ, ଦଅନ ଦାରୁଗାଙ୍କ ଅମଳ ।
କେତେବେଳେ କଣ ହାନି ଲାଭ ଥାଏ । ଶେଷରେ ସମସ୍ତେ
ସିନା ମରିବା—

ସହଦେବ—ମରିବାକୁ ତୋର ଭାରି ଭୟ—

ବାମ—(ପୁଣି ଚାରି ଅଡ଼କୁ ଚାହିଁ) ମୁଁତ ସତ କଥା କହୁଛି । କାହାକୁ
ମରିବାକୁ ସୁଖ ଲାଗେ । ପିଲାଟିଏ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ପ୍ରାଣକୁ
ଲୋଭ ।

ନୀଳ—ହୁ ତ ତେବେ ପିଲା (ଟିକିଏ ଛୁଗୁଲେଇ) ଆମ ବାମ ଭାଇ ଭାରି
ପିଲାଟାଏ । "ମା ଯାଇଛି ଗାଈ ଚରାଇ, ଆସିଲେ ପିଇବୁ ପେଟ
ପୂରାଇ ।"

ବାମ—ଏ ନୀଳ—ଟସ ଲୋକ ଆସି ଗଲମ ।

ନୀଳ—ଆସୁ—ଆସୁ···

ବାମ—ଏ ନୀଳ, ରଙ୍ଗା ରାଇଜରେ ଧର କର···

ସହଦେବ—ତୁ ଆଉ ରଜା ରାଇଜ, ରଙ୍ଗା ରାଇଜ ବୋଲି କହନା—

ନୀଳ—ଭାଇ, ବାମା ଭାଇ କଥା ଶୁଣି ଗରମ ଲାଗୁଛି—

ସହଦେବ—ନୀଳରେ, ଏ ଗଛ ତଳେ ଟିକିଏ ବସମ ।...ବଡ଼ ଥଣ୍ଡା
ଲାଗୁଛି ।

ନୀଳ—(ଗଛ ତଳେ ବସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ବାମ—ଭାଇ, ମୁଁ ଯାଉଛି । ତମେ ଏଠି ହାଓଆ ଖାଉଥା—

ଗୀଲ—ବାମା ଭାଇ, ତୁ ବସମ ! ଏଇଲାଗେ ଗାଁ ଗାଇଅଲ ଅସିବ ଯେ, ବଇଁଶି ଶୁଣିବା ।

ବାମ—ସତ କହୁଛୁ ଭାଇ, ମୋ ମନରେ ବଡ଼ ଦକ । ଏତେ ବଡ଼ କାଗଜଟାଏ ଏଠି ଛପା ହୋଇଛୁ, କଏ ଯଦ ଦେଖେ ଅମେ ସବୁ ଏ ଛପା କାଗଜ ପଢ଼ୁଛେ ତାହା ହେଲେ ଅମ ହଳ ବଳଦ ସବୁ ଯିବ । ଅମ ପିଠିରେ ପୋକ ପଡ଼ିବ ସିନା,

ଗୀଲ—ଅରେ ଦେଖ (ଜଣକୁ ମୋଡ଼ି) ଏ ବାମ ସିଂହ ପୁଅ ଗୀଲ ସିଂହ— ଥିଲା ଯାଏଁ, ତୁ ଡରନା···

ବାମ—ତୁ ଥିବାରୁ ଟିକାଏ ସାହାସ ଲାଗୁଛୁ ।

ସହଦେବ—ନଇଲେ ସବୁ, ଶେଷ ।

(ହେଇଟିତ ବାବୁ ଅସିଲେଣି, ବଂଶୀ କାଢ଼ି ବଜାଇବା)

ଏକ ସ ଧାରଣ କର୍ମଗୃଶଙ୍କ ପ୍ରବେଶ । ନାମ ରତ୍ନାକର ସାହୁ— ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ବ୍ୟାଗ)

ସହଦେବ—ବଂଶୀ ସ୍ୱନପ୍ରଛ କାନ ଦେବା—

ବାମ—(ଧରି ଅଡ଼ୁଅଲରେ ବସିବା) ।

ରତ୍ନାକର—କରେ ଭାଇ; ଏ ଗାଁକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାଟରେ ନଇ ପଡ଼ିବ ?

ଗୀଲ—ନଇ ପଡ଼ିବନ—ନାଲଟାଏ ପଡ଼ିବ ।

ରତ୍ନାକର—ତମେ ସବୁ କାହିଁକି ଏଠି ବସିଛ ?

ଗୀଲ—ଟିକାଏ ଛାଇ ତଳେ ବସି ଯାଇଛୁ ।

ବାମ—ଆମର ହଳ ସବୁ ଅଛୁ······

ସହଦେବ—ଭାଇ; ତମେ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ।

ରତ୍ନାକର—ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ? ମୁ ତ ସବୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ।

ସହଦେବ—ନାହିଁ ଭାଇ, ତମର କେଉଁ ଗାଁ···

ଗୀଲ—ତମେ ଭାଇ ବସୁନ ।

ସହଦେବ—(କାନରେ ଖୋସା ହୋଇଥିବା ବିଡ଼ି କାଢିବା)

ଗୀଲ—ଭାଇ ଖଣ୍ଡେ ହେବନ ?

ରତ୍ନାକର—ଭାଇ, ମୁଁ ବିଡ଼ି ଖାଏନ । ମିଳିଲେ ଟିକଏ ପାନ ଖାଅନ୍ତି ।

ଗୀଲ—ଆମ ବାମା ଭାଇ ପାଖରେ ବଟୁଆ ଅଛି ।

ବାମା—(ବଟୁଆ କାଢ଼ି ପାନ ଭାଙ୍ଗିବା)

ଗୀଲ—ହଇଏ ଭାଇ, ଏ ଗଛରେ ସବୁ କାଗଜ ଛପା କାହିଁକି ମରା ହୋଇଛି କହିଲ ?

ରତ୍ନାକର—(ବିସ୍ମିତ ହୋଇ) ସତେତ କଣ ଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ଗୀତୁ—ଭାଇ ପଢ଼ୁନା ବଡ଼ ପାଟିରେ, ଆମେତ ମୂର୍ଖ ଲୋକ—

ରତ୍ନାକର—(କାଗଜକୁ ଗୃହିଁ ପଢ଼ିବା)—

ଗୀତୁ—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କଥା କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ରତ୍ନାକର—ହଁ ଭାଇ, ସେହି ସଭା କଥା ଲେଖା ହୋଇଛି । ଆମ ଗାଁ ଆଡ଼ୁ ରଘୁ, ବାବୁ, ମିଶ୍ରେ, ଧନମାଲୀ ରାମ, ବଗଡ଼, ସବୁ ଯାଇଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ ବହୁତ ବୁଝେଇ ସୁଝେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ହାଟ ପଡ଼ିଆରେ ସଭା ହେବ—

ବାମ—ତମେ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳକୁ ଦେଖିଛ ?

ରତ୍ନାକର—ଆମେ ସବୁ ମିଶି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ । ଜଣେ ଲୋକତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନୁହେଁ ।

ବାମ—ଗୀତୁତ କହୁଛି, ରଘୁଭାଇ, ବଗଡ଼ଭାଇ, ଧନମାଲୀ ରାମ, ସେନାପତି ଭାଇ, ପଦ ଦାସେ, ଏକାଠି ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କରିଛନ୍ତି ।

ଗୀଲ—(ଭାରି ବିରକ୍ତ ହୋଇ) ତୁ ବଡ ମୂର୍ଖଟାଏ । ତୋତେ ଏତେ ବୁଝେଇ ତୁ କିଛି ହେଲୁ ନାହିଁ । ଆରେ ମୁଁ ତ କହିଲି, ଆମର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ, ଆମେ ସବୁ ସେଥିରେ ଅଛେଁ ।

ବାମ—ନାଇଁ ନାଇଁ ମୁଁ ତ ସେଥିରେ ନାହିଁ ।

ରତ୍ନାକର—ଆରେ ଭାଇ, କଜିଆ କଲେ ସେମିତ ଚଳିବନାହିଁ···। (ବ୍ୟାଗରୁ କାଢ଼ି) [ହ୍ୟାଣ୍ଡବିଲ କାଗଜ ଦ'ଖଣ୍ଡ ଦେବା] ଏ କାଗଜ ନିଅ । କାହାକୁ କହିବ ନାହିଁ । ଗାଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏ କାଗଜ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦେବ ।

ଗୀତୁ—ଏ କାଗଜ କେଉଁଠୁ ଆସିଛି ?

ରତ୍ନାକର—ଏ କାଗଜ କଟକରୁ ଆସିଛି । ଜହରଲାଲ ନେହେରୁ ନିଜେ ପଠାଇଛନ୍ତି । ତମେ କାହାକୁ ଏ କଥା କହିବ ନାହିଁ । (ବୁଟ ଲହିନ ଖଣ୍ଡେ ଦ'ଖଣ୍ଡ ନିଜେ ଗଛ ଦେହରେ ଅଠା ଦେଇ ମାରିଦେବା) ହଉ ଭାଇ ମୁଁ ଯାଉଛି । ସବୁ କଥା ତୁମକୁ ଲାଗିଲା (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଜୀତୁ—(ସେଇଠି ବସି) ବଂଶୀ ବଜାଇବା—

(ଦୂରରେ ବଂଶୀ ସ୍ୱନ ଶୁଣାଗଲା ।)

ବାମ—ଗାଁ ଗାଈଗୋଠ ଅସିଲେଣି । ଗୃହଯିବା ବେଳ ହୋଇଗଲା । (ଛିନହେଁ ଅଗ ପଛ ହୋଇ ଗୃହଯିବା)

ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ପରେ, ବିପରୀତ ଦିଗରୁ କପିଳ ପାଣ୍ଡ ଓ ଜଣେ ଚୌକିଦାରର ପ୍ରବେଶ, ନାଁ ତାର ବେଙ୍କୁ ମଲିକ]

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—(ଗଛକୁ ଦେଖି ଚମକି ଉଠି) କରେ ଶଳା, ଏଠି ପୁଣି କିଏ କାଗଜ ଛପା ମାରିଲା ? ଜାଣିଲୁ ବେଙ୍କୁଆ ବାକି ରହିବନି ଏ ନିମକହାରାମ ଗୁଡାଙ୍କୁ ପାରି ହବନି—ଏ ନିମକହାରାମ-ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ପାରି ହବନି—

ବେଙ୍କୁଆ—କାହିଁକି ଅଜ୍ଞା କଣ ହେଲା ?

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—(ଚଣମା ଭିତରୁ ଖୁବ୍ ରାଗରେ ବେଙ୍କୁଆକୁ ଗୃହିଁବା) ତୁ ମଧ୍ୟ ଗଲୁ ।

ବେଙ୍କୁଆ—ହାକିମ କଣ ହେଲା ?

କପିଳ—ଅରେ ଏ ଗଛ ଦେହରେ କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ଦେଖେ । କାଲି ସଭା ହେବ । ଧନମାଳୀ ରାମ, ମିଶ୍ର, ପଦନ ଦାସଠ ରସହିଙ୍କଲ ନାଗିବ । ନିମକହାରାମ ଦଳ ।

ବେଙ୍କୁଆ—ବାବୁ ମୁଁ ତ ମୂର୍ଖ ଲୋକ; ମୁଁ କଣ ଜାଣୁଛି ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅରେ ଏହି କାଗଜରେ ଗେଜେଟ ମାର୍କା ହୋଇଛି ।

ବେଙ୍କୁ—ବାବୁ ଅମେ କଣ ଗେଜେଟ ମାର୍କା ଜାଣିବୁ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଏଇଠି ଗଛ ଦେହରେ ଗେଜେଟରେ ସବୁ କଥା ଚଢ଼ୁଛି ।

ବେଙ୍କୁ—ଏତେ ବଡ଼ କଥା—

କପିଳ ପାଏ—(ରାଗିଯାଇ) ବେଳୁଅ, ଟମା ବେଗ୍ ଖଣ୍ଡକ ଆଣିବୁଟି—
ବେଳୁ—(ବେଗ୍ ଖଣ୍ଡକ ଆଣି ଥୋଇବା)
କପିଳ ପାଏ—(ବେଗ୍ ଭିତରୁ କାଗଜ ପେନ୍‌ସିଲ କାଢ଼ିବା) ବେଳୁଅ, ଏ ଗଛ ଦେହରୁ କାଗଜ ଗୁଡ଼ାକ ଚିରି ଦେବୁଟି ।
ବେଳୁଅ—(କାଗଜ ଚିରିବା)
କପିଳ ପାଏ—ରହ, ଅଜ ଗାଁବାଲାଙ୍କ ନାଁରେ, ଥାନାକୁ ରିପୋର୍ଟ କରୁଛୁ । ତୁ ମନେରଖ, ଏଇ ଥାନଟା, ଏହି ସବୁ ଗଛ ମନେ ରଖ, ଇସ୍‌ଟିକ ଲାଗିମିବ ଯେ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତର—ସଭା ହେଉଛି—ବହୁ ଲୋକ ଜମା ହୋଇଛନ୍ତି । ତିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉଡ଼ୁଛି—ନାଲି ପଗଡ଼ି ପୋଲିସ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ବସିଛନ୍ତି । ଲୋକାରଣ୍ୟ—ସଭାପତି ଧନମାଳୀ ରାମ । କରତାଳି ଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ରଘୁ ମହାନ୍ତି କହୁଛନ୍ତି)

ରଘୁ—ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନେ, ଅଜି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆମର ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଉଛି । ଅଜି ଆପଣମାନେ ଏତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଗୌରବ ରକ୍ଷିଥିବାରୁ, ବାସ୍ତବିକ୍ ମୁଁ ବଡ଼ ଆତ୍ମହରା ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଆମର ସଭାପତି ଧନମାଳୀ ରାମ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମିଶ୍ରେ—ଦାସେ, ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ଅଜି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବୀ ପୂରଣ ନିମିତ୍ତ ବଦ୍ଧପରିକର ।

ଆମର ଏହି ଅତ୍ୟାଗୃହୀ ମୁଲକରେ ଆପଣମାନେ ହିଁ ଅଶା ଓ ଅଶ୍ୱାସନାର ଅଲୋକ ଦୀପ ଜାଳି ରଖିବେ । ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ମୈନାକପର୍ବତ ଚିରଶ୍ୟାମାୟମାନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ହଂସେ ମଲ୍ଲଗୁଣୀ ।

ଗଙ୍ଗବାଳ ତଳେ ଚାଷୀର ସୁନା ଧାନ କ୍ଷେତ ଭରିଉଠେ ପକ୍ଷୀ ସ୍ୱନରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୁଏ, ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ଚାଷୀ ଖଟି ଖଟି ସୁନାର ସଂସାର ଗଢ଼େ—ସେହି ମାଟିର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଏହି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କାହିଁକି ?

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଲାଗିରହିଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦାବୀନାହିଁ—ଅଥଚ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ସମସ୍ତ ରାଜସ୍ୱ ଭାର ଆମଉପରେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କଣ୍ଠ ରୋଧକରି ଦିଆଯାଇଛି । ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁପ୍ତ—ପତିତ—ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ—!

"ଯଦା ଯଦାହି ଗ୍ଲାନି ଭବତି

ଭାରତରେ ପୂତ ପବିତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସୁରାଟ ଲାହୋର କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ଭାରତକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନମୁଖୀ କରିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କଲା । ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଦୁଇଟି କଥା, ଏକଦିଗରେ ସ୍ୱର୍ଗ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ନର୍କ, ଏକ ଦିଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅମୃତ ଆସ୍ୱାଦନ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପରାଧୀନତା ମୃତ୍ୟୁ, ଧ୍ୱଂସ ପତନ···ଏକ ଦିଗରେ ଘନ ଅନ୍ଧକାର, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ, ଶର ରକ୍ତ ଝଲକଧାରୀ ନୂତନ ବାଞ୍ଛା ବନ୍ଦ୍ରର ଉଷାର ଶୁଭ୍ରାଲୋକ ।

ସେହି ତ୍ରିରଙ୍ଗ ଝଣ୍ଡାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆଜି ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଛୁ । ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧି ଆମ୍ଭମାନର ପ୍ରେରଣା । କଂଗ୍ରେସ ଆମର ବଳ—ଜହରଲାଲ ଆମର ଅଗ୍ରଦୂତ । ସେହି ଜନନାୟକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ବହୁଦିନ ଧରି ନିଷ୍ପେଷିତ, ନିପୀଡ଼ିତ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଗଡ଼ଜାତ ଭୂମିର ମୁକ୍ତ ନିମନ୍ତେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ା ଯାଇଛି ।

ମଣିଷର ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ମୁକ୍ତି ଥାଏ । ଇଂରେଜ ଶାସକମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଆମର ପୂର୍ବକାଳର ରାଜା ମହାରାଜା-ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପରେ ଇଂରେଜ ପାଲଟି ଗଲେଣି । ଆମରି ପଇସାରେ ଆମରି ରକ୍ତରେ ଆଜି ରାଜାମାନେ ହୋରି ଖେଳୁଛନ୍ତି ।

ଆଜି ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଅନ୍ଧାରି ଶାସନ ଚାଲିଛି । ଦେଉ୍ୱାନ ଦାରୋଗାର ଶାସନ……

ତେଣୁ ଭାଇମାନେ—ସତ୍ୟକର, ପ୍ରତିଜ୍ଞାକର, ଶପଥକର, ଦାବୀକର ତୁମମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର ନିନାଦରେ ଶତ ମୈନାକ, ମଲୟଗିରି ମୁଖରିତ ହେଉ । ଅନ୍ଧାରି ଶାସନ ଏ ଦେଶରୁ ଲୋପ ପାଉ ।

ଉଠ, ଜାଗ, ଶପଥ ନିଅ, ତୁମମାନଙ୍କ ହୃଦୟର ରକ୍ତରେ ଜାତୀୟ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି ହେଉ । ମୃତ୍ୟୁ କାରାଗାର, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପୁରସ୍କାର ହେଉ । ଆମକୁ ଆଗେଇ ଚାଲିବାକୁ ହେବ ।

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିଦ ଭାଙ୍ଗୁ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ ସାଧନାରେ ପରିଣତ ହେଉ ।

ବୋଲ ଭାଇମାନେ ବନ୍ଦେ……

ଜନତା—ମାତରଂ ।

ରଘୁ—ବନ୍ଦେ

ଜନତା—ମାତରଂ ।

ରଘୁ—କୁହ ଭାଇମାନେ, ସଂଗ୍ରାମ କାହାର

ଜନତା—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର

ରଘୁ—ଏ ବିପ୍ଳବ

ଜନତା—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର

ରଘୁ—ବୋଲ ଭାଇମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ

ଜନତା—ଜୟ…ଜୟ

ରଘୁ—ଦଲାଲ ଶାସନ

ଜନତା—ଧ୍ୱଂସ ହେଉ
ରଘୁ—ମିଥ୍ୟା ରାଜୁତି
ଜନତା—ଧ୍ୱଂସ ହେଉ
ରଘୁ—ସତ୍ୟ ଅହିଂସାର
ଜନତା—ଜୟ
ରଘୁ—ଭାରତ ମାତାର
ଜନତା—ଜୟ
ରଘୁ—ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର
ଜନତା—ଜୟ ।

(ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଘନ ଘନ କରତାଳି ମଧ୍ୟରେ ବସିବା)

ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ—ରଘୁବାବୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସବୁ ବୁଝାଇ କହିଛନ୍ତି । ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହୁଛି—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସଂକଳ୍ପ ହେଉଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା । ମହାପୁରୁଷ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଅସହଯୋଗ ସତ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ । ଆଜି ସାରା ଭାରତରେ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏହି ତିରଙ୍ଗା ପତାକା ତଳେ ଆମେମାନେ ଭୁଣ୍ଡ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଆମକୁ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଅନନ୍ତ ବରାଳ—ଭାଇମାନେ, ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି ଯେ, ଆପଣମାନେ କଂଗ୍ରେସର ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଂଗ୍ରେସର ସଭ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଦାବୀ ହାସଲ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟମାର୍ଗରେ ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ସହ୍ୟକରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ଓ ଜାତିକୁ ଧ୍ୱଂସ ମୁହଁରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋଡ଼ା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଇଁ ଆଦ୍ୟ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସ୍ୱରାଜ ନିମିତ୍ତ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱରାଜ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର କିଛି ନାହିଁ ।

ଅହିଂସା ହେଉଛି ତାଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର । ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବାଣୀ । ଅସହଯୋଗ ବଳରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଭାରତର ସ୍ୱରାଜ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରି ଆଜି ଆମର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପୀଠରେ ଏକନିଷ୍ଠ ଏକତା ଦ୍ୱାରା ଆରେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣିପାରିବା ।

ମଦନ ଦାସ—ଭାଇମାନେ ଯେଉଁମାନେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଭୟ ଧମକ ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଭଲକରି ବୁଝନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେମାନେ କାହା ପାଇଁ ସ୍ୱରାଜ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଛୁ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କାହିଁକି ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି କଂଗ୍ରେସର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ମୂଳକରୁ ଅନ୍ୟାୟ ଶୋଷଣ ଦୂର କରି ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଏବଂ ଇଂରେଜ ଶାସନକୁ ଭାରତରୁ ଲୋପ କରିବା । ତେଣୁ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକ ପ୍ରାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା । (ବସିବା) (ଏହା ପରେ ସମସ୍ତେ ସଭାପତି ମହାଶୟ ଉଠିଲେ)

ସଭାପତି—ଭାଇମାନେ ସମସ୍ତେ ହୁଏତ କହୁଛନ୍ତି, "ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତାଟା କଣ, ଏହା ଗଛ କି ମାଛ—ଏଇଟା କି ପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥ—" ସାମାନ୍ୟ କଥାଟିଏ ମୁଁ କହିବି—ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ପଂଜୁରି ଭିତରେ ସୁନା ଜଂଜିର ପିନ୍ଧିଅଛି । ତାକୁ ସଦାବେଳେ ଫଳମୂଳ ଦିଆଯାଉଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ ବଣରେ ପାହାଡ଼ରେ ବୁଲୁଛି— ନିଜ ପାଇଁ ଆହାର ଖୋଜି ଆଣୁଛି—ପାଣି ପବନରେ ଚହଟୁଛି । ଏ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରକୃତରେ ସୁଖୀ କେଉଁ ପକ୍ଷୀଟି । ପ୍ରଥମ ପକ୍ଷୀଟି କଦାପି ସୁଖୀ ନୁହେଁ, କାରଣ ତା ପାଦରେ ସୁନା ଶିକୁଳି । ଦ୍ୱିତୀୟ ପକ୍ଷୀଟି ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖୀ । କାରଣ ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଟିକକ ଅଛି ।

ଜାତିର ବା ମଣିଷର ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତା ଟିକକ ନ ଥିଲେ କି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘୋଟିଆସେ, ତାହା ଆମର ଏହି ଅଞ୍ଚଳ

ମୂଲକରେ ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଇତିହାସ ତେଣୁ ଅସୀମ ତ୍ୟାଗରେ ମହିମାନ୍ୱିତ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ସାଧନା ମଧ୍ୟ ବିଷମ ପରୀକ୍ଷା । ତେଣୁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କହିରଖୁଛି ଯେ—

"ଦୁର୍ଗମ ପଥ ଏ ଭଜନ ଭୟେ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯୋଗୀ ଜନ ।"

ଆପଣମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଣ ? ଆମର ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ଅମଲାମାନେ ସମସ୍ତେ ବିରକ୍ତ । ମାତ୍ର ଏହି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କାହାରି ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୁହେଁ । ଏହା ଅତ୍ୟାଚାର ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ।

ଆମ ଦେଶରେ ଦିନେ ରାମରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସାମାନ୍ୟ ଧୋବଣୀର ରଟନା ଶୁଣି ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କଣ ତ୍ୟାଗ କରି ନ ଥିଲେ ? ସେଥିରୁ ବନ୍ଧରେ ଗୁଣ୍ଡିଚ ମୂଷା ବାଲି ଟାଣିଲା ପରି ପ୍ରତି ଗାଁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି—ସଭାପତି ବାବୁ, ଆମ ଦେଶକୁ କେବେ ରାଜ୍ୟ ହେବନି ।

ସଭାପତି—ହଁ । ଆମର ଦାବୀ ପତ୍ର ଲେଖାଯାଉଛି, ସେଥିରେ ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟ ସବୁ ଦାବୀ ଅଗତ କରୁଛୁ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆଜି ଆମକୁ ଦାରୋଗା ଧମକ ଦେଖାଉଛନ୍ତି···

ସଭାପତି—ତଥାପି ଆପଣମାନେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହେବେ—

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ମାଡ ଦେଉଛନ୍ତି, ଭୟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ।

ସଭାପତି—ସବୁ ସହି ଯାଆନ୍ତୁ—

ପ୍ରଥମ ମଫସଲ—ସହିବାପାଇଁ କଣ ଆମେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛେ···

ସଭାପତି—ସହିଲେ ମଣିଷ ବଡ଼ ହୁଏ ।

୨ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆମେ ସବୁ ସହିବା (ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି) ଏ ରାଜା ରାଇଜରେ କଣ ହେଉଛି ହେଉ ।

(ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଜୟଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ସଭା ଭଙ୍ଗ ହେଲା)

୨ୟ ଅଙ୍କ

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ—ଗୋଟିଏ କକ୍ଷ—ସାଜ ସଜ୍ଜା ଉନ୍ନତ ଧରଣର ରାଜାଙ୍କର ଶିରୋଦେଶରେ ପଗଡ଼ି—ଚମତ୍କାର ଯୋଜନା—ବିଳାସ ସବୁ ଏକାଠି ହୋଇଛି । ସିନ ଉଠିଲା ବେଳକୁ ବୃଦ୍ଧରାଜା ସମାସୀନ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ମଦ୍ୟ ପାନ ଧରି ପିଆଉଛନ୍ତି ଏକ ତରୁଣୀ ରୂପସୀ । ନାମ ତାଙ୍କର୍ କରବୀ ।

ସିନ ଉଠିଲା—

କରବୀ—ହଜୁର ଆଉ ଟିକିଏ ପିଇଦଅନ୍ତୁ—(ନାଲି ନୀଳ ମଦପାନ)

ବୃଦ୍ଧ—ନାହିଁ ନାହିଁ, ଏହି ଲଗେ ପର୍ବ ଦରବାର ବସିବ । ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗା ସମସ୍ତେ ଆସିବେ ।

କରବୀ—ଆପଣଙ୍କର ଦେହ···?

ବୃଦ୍ଧ—କାହିଁ କଣ ମୋ ଦେହ (ଦେହକୁ ଚାହିଁ) ମୁଁ ପୂର୍ବପର ବେଶ ଆରାମରେ ଅଛି । (ଟିକିଏ କାଶିବା)

କରବୀ—କାଶତ ପୁଣି ହେଉଛି । ହେଇ ନଅନ୍ତୁ ଆଉ ଟିକିଏ ପିଇ ଦଅନ୍ତୁ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଆ, ପାଖରେ ଟିକିଏ ବସ (ଟାଣିପାଖରେ ବସାଇବା) କେତେ ଦିନ ହେଲା ତୋ ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇନି—

କରବୀ—(ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ବସି) ଆପଣ କାହିଁକି ଆଗପରି ଏବେ କିଛି ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝୁନାହାନ୍ତି ?

ବୃଦ୍ଧ—(ହୁକା ଟାଣୁ ଟାଣୁ) ଦେଓ୍ୱାନ ତ ଅଛନ୍ତି……ଅମଲା କର୍ମଚାରୀ ଅଛନ୍ତି ।

କରବୀ—ତଥାପି ନିଜ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥିଲେ······

ବୃଦ୍ଧ—ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ (ହୁକା ଟାଣୁ ଟାଣୁ) ଟିକଏ ମନେ ହେଉ ହେଉ—) ହଉଲେ କରବୀ ଭଆସ ତୋଲା କେତେଦୂର ଗଲା—

କରବୀ—ଆପଣତ କିଛି ହୁକୁମ ଦେଲେନି, ଆଉ କଣ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ବୃଦ୍ଧ—ସେଇଠା ତେ ନାଁରେ କରାଯିବ । ତୋଲା ସରିଯାଉ, ମୁଁ ତୋର ଥିଲେ......

କରବୀ—କଥା କେବଳ କଥାରେ ରହିବ ସିନା...

ବୃଦ୍ଧ—ନାଇଁଲୋ ପାଗଲୀ, ତୁ ମୋ କଥା ବୁଝୁ...(ବାହାରେ ଏହି ସମୟରେ ପଦ ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଗଲା)

କରବୀ—ମୁଁ ଦେଖିଆସେ...(କରବୀ ବାହାରକୁ ଯିବା, ବୃଦ୍ଧ ହୁକା ଟାଣିବା)

(ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କରବୀର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ)

ବୃଦ୍ଧ—କିଏ ସେ ?

କରବୀ—ପୋଇଲି ସୀତା ଅସିଛି । ଆପଣଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣ ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ।

ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—(ଗଦଗଦ ହୋଇ) ତାକୁ ଶୀଘ୍ର ଡକ, ଶୀଘ୍ର ଡକ ତାକୁ...କିଏ କହିଲା, ଏଠିକି ଅସିବାକୁ ?

କରବୀ—ସେ ପରା ଶ୍ରୀଚରଣ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ......

ବୃଦ୍ଧ—(ଖଚେଇହେବା) ଦ...ର୍ଶ...ନ ? ହଉ ଡାକ, ଡାକ୍, କହିଦେ ଅସିବାକୁ । [କରବୀ ସଙ୍ଗେ ସୀତାର ପ୍ରବେଶ, ସୀତା ହାତରେ ଧୂପ, ଚନ୍ଦନ, ଫୁଲମାଳ, ସୀତା ବୃଦ୍ଧରାଜାଙ୍କ ପଦ ପଖାଳି, ପାଦ ସେବା କରିବା । କରବୀ ନ ଜାଣିଲା ପରି ଟେବୁଲଉପରେ ଫୁଲଦାନି ସଜାଉଥାଏ]

ବୃଦ୍ଧ—ହଉ, ଚଞ୍ଚଳ ଯା (ସୀତାପ୍ରତି)

ସୀତା—(ମୂର୍ତ୍ତିଅମାର ଧୀରେ ଧୀରେ ଫେରିଯିବା)

କରବୀ—ଆଜି ଦରବାର ବସିବ ?

ବୃଦ୍ଧ—ହଁ ଲୋ ପାଗଲୀ—

କରବୀ—ନିଯୋଗିଅ ସବୁ ଅସିଲେଣି ?

ବୃଦ୍ଧ—ତୋ ପାଠପଢା କେତେଦୂର ଗଲା

କରବୀ—ଭଲ ଭାବେ ଶିଖିଗଲଣି ।

ବୃଦ୍ଧ—ସାହେବ ସାଥିରେ ତାଳଦେଇ ପାରୁଛି ?

କରବୀ—ସାହେବ ଅସୁ; ଯେ ଅସୁ, କରବୀ କଣ ପାଠରେ ହାରିଯିବ ?

ବୃଦ୍ଧ—(ହୁକା ଟାଣିବା) ଅଗେ ସେହି ଟ୍ରେଜେରଟା ଫିଟାଇଲୁ ?

କରବୀ—(ଟ୍ରେଜେରି ଫିଟାଇବା)

ବୃଦ୍ଧ—ସେହି ବଡ ହାରଟା ଅଣ ?

କରବୀ—(ସୁନା ପଦକ ଖଞ୍ଜା ବଡ ହାର ଅଣିବା)

ବୃଦ୍ଧ—ଦେ, ମୋତେ···(ସ୍ୱଜା ମାଳ ଧରିବା)

କରବୀ—ଏ ସବୁ କାହିଁକି ବାହାରିଲ ?

ବୃଦ୍ଧ—ତୋର ଅଜି ଜନ୍ମଦନ, ପାଖକୁ ଅ ।

କରବୀ—(ପାଖକୁ ଲାଗି ଠିଆ ହେବା)

ବୃଦ୍ଧ—(ଗଳାରେ ମାଳଟି ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ) ଏଇ ତୋର ଅଜି ଦନର ପୁରସ୍କାର ।

କରବୀ—ନାହିଁ (ଚୁପକରି ଠିଆ ହେବା)

ବୃଦ୍ଧ—ମନେରଖ କରୁ—ମୁଁ ପୁଣି ଗନ୍ତାଘରୁ ଅଣାଇ ଦେବ !···

(ବାହାରେ ପଦ ଶବ୍ଦ) ଦେଖିଲୁ, ବଳବନ୍ତରାୟ ଅସିଲେକି ?

[ବଳବନ୍ତରାୟର ପ୍ରବେଶ, ହାତରେ ସୁନା ଝଡ଼ୁ, ସିଲକ୍ ଧୋତି ଚଦର ପିନ୍ଧା ବେକରେ ମାଳ—ବାବୁର ବାଳ । ସଦ୍ୟ ଗୋଲପ ଫୁଲ ତୋଡାଟିଏ ଅଣି ରଜାଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେବା, ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ହେବା]

ବୃଦ୍ଧ—(ଗୋଲପ ଫୁଲ ତୋଡ଼ାଟି ସାଥେ ସାଥେ କରବୀକୁ ଦେଇ) ବଳବନ୍ତରା···

ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁ···ମାହାରାଜ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଅଜି ମୋର କରବୀର ଜନ୍ମଦନ, କଣ ଯୋଗାଡ଼ କରିଛ

ବଳଭଦ୍ରର—ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କରାଯାଇଛି । ଯାହା ରାଜ୍ୟରେ ରାଖି...
ବୃଦ୍ଧ—ତମେ ବସ । କିଛି ତାମସା, ସଙ୍ଗୀତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛ ?
ବଳଭଦ୍ରର—ଆଜ୍ଞା, ସବୁ ହୋଇଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—କରବୀ
କରବୀ—ଇଓର ମାଜେଷ୍ଟି
ବୃଦ୍ଧ—ବାହା, ବାହା, କରବୀତ ବହୁତ ଅଡ଼ଭାନ୍ସ କରି ଯାଇଛି ।
ବଳଭଦ୍ରର—ଆଜ୍ଞା
ବୃଦ୍ଧ—କରବୀ, ଏହି ଗୋଲାପ ଫୁଲତକ ଲଗା...
କରବୀ—(ହସିବା) ଅଗ ଠାକୁର ଘରକୁ ଫୁଲ ଦିଅଯାଉ ।
ବୃଦ୍ଧ—କାହିଁ, ଫୁଲ ଦିଅ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇନ—
ବଳଭଦ୍ରର—ମୁଁ ଅଜ୍ଞା, ସବୁ ପଠାଇ ଦେଉଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—ଶଳା ଟେପଦାର ! ଡାକୁଅ ସବୁ କୁଆଡେ ଗଲେ ।
ନମକହାରାମ;
ବଳଭଦ୍ରର—ଆଜ୍ଞା, ସେମାନେ କଣ ଆଉ ମାନୁଛନ୍ତି ।
ବୃଦ୍ଧ—ଶଳାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଅଣ ?
ବଳଭଦ୍ରର—ଆଜ୍ଞା, କଂଗରେସ, କଂଗରେସ ବୋଲିତ ରାଇଜ ଯାକ ହୁରି ପଡ଼ିଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—ତମେ ଆଉ କଂଗ୍ରେସ ନାଁ, ମୋ ଆଗରେ ଧରିବ ନାହିଁ । ଦିଆନ, ଦାରୋଗା ଅଛନ୍ତି । ଅମଲା ଅଫିସର ଅଛନ୍ତି । ତମେ ଅଛ । ରାଜ୍ୟରେ ସୁଶାସନ ହେବ । ଯଦି ଅମେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ଲୋକେ କାହିଁକି କଂଗ୍ରେସରେ ମାତିବେ ? କଣ ବଳଭଦ୍ରର କହୁନା ?
ବଳଭଦ୍ରର—ଆଜ୍ଞା ।
ବୃଦ୍ଧ—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, ସେଠା ଠିକ୍ କଥା କି ନା ତମେ ଭାବ । ଅମ ଦେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗା, ଅମ ଅଫିସର କଣ ହେଲେ ଶାସନ ଠିକ ହେବ ।

ବଲବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ, ସେ କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଦଆନ ଦାରୋଗାତ
ହାଲ୍କା ହେଲେ···

ବୁଢ—କଣ କହୁଛ ବଲ-ବନ୍ତରା ? ଦଆନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି । ସେ ଠିକ୍
ବାଟରେ ଥାଏ···

ବଲବନ୍ତରା—ହଁ ଆଜ୍ଞା ଠିକ୍ ବାଟରେ ଥାଏ ।

ବୁଢ—ତମେ କଣ ଅନ୍ୟ କଥା କହି ଆସୁଥିଲ ?

ବଲବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ, କିଛି ନୁହେଁ ମହାରାଜା ।

ବୁଢ—ବଲବନ୍ତରା, ଆଜି ଏଇଲାଗେ ଦରବାର ବସିବ । ଦେଓ୍ୱାନ
ଅସିବେ...

ବଲବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ ।

ବୁଢ—ତମେ ରହ ସବୁ କାଗଜ ପତ୍ର ଦେଖ
(ଏହି ସମୟରେ ବାହାର ଘଣ୍ଟାରେ ବାଜିଲା ଛଅଟା)

କରଣା—ହଜୁର ମୁଁ ଯାଏ···

ବୁଢ—ବଲବନ୍ତରା—ଝିଙ୍ଗାକାମ ସବୁ ସରିଲଣି ?

ବଲବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ, ଛାମୁକରଣ ଥିଲେ, ମୁଁ ଦେଖି ଆସିଥିଲି ।

ବୁଢ—ଡକେଇବଟି ଛାମୁକରଣକୁ । (ବଲବନ୍ତରା ଯାଇ, ଛାମୁଁକରଣକୁ
ଡାକି ଆଣିବା, ଛାମୁକରଣ ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଦଣ୍ଡବତ
କରିବା)

ବୁଢ—(ବାଘ ପରି ମୁହଁ କରି) କଓ ଛାମୁକରଣ, ଦଅଁ ଦେବତା
ଦେଉଳ କାମରେ କାହିଁକି ତ୍ରୁଟି ?

ଛାମୁକରଣ—ହଜୁର, ମହାରାଜା ।

ବୁଢ—ହଜୁର, ହଜୁର, କାଲି ଯା ଏଠୁ ଅଜପରା, କରଣାର ଜଲ୍ଦନ

ଛାମୁକରଣ—ହଜୁର, ଉଆସ ସମେତ, ସବୁଆଡ଼େ ସବୁ ଜିନିଷ,
ପାରୁଣ, ଖଞ୍ଜା ପଠାଯାଇଛି ।

ବୁଢ—ଦେଖ ବଲବନ୍ତରା, ଏ ଛାମୁ କରଣର ମୁହଁ ବଢ଼ିଗଲଣି ।

ବଲବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀଛାମୁ ।

ବୁଢ—ତମେ ଯାଅ ଛାମୁ କରଣ···

ଶମ୍ଭୁକରଣ—(ଅଡ଼ ହୋଇ ଠିଆହେବା)
ବୃଦ୍ଧ—ତମେ ଯାଅ—
ଶମ୍ଭୁକରଣ—(ଧୀରେ ଧୀରେ ଅପସାରଣ)
(ନିଯୋଗ ଅସି ଖବର ଦେଲା ବଳବନ୍ତରାଙ୍କୁ ଭୂମି କରି, ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କର ଆଗମନ ସମ୍ବାଦ)
ବଳବନ୍ତରା—ମହାରାଜ, ଦେଓ୍ୱାନ ଅସି ଗଲେଣି ।
ବୃଦ୍ଧ—ଡକାଅ ।
(ଦେଓ୍ୱାନଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଅସିବା)
ଫଗୁ ମହାନ୍ତି—(ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ପୂର୍ବକ)
ବୃଦ୍ଧ—(ହୁକା ଟାଣିବା) ବଳବନ୍ତରା ?
ବଳବନ୍ତରା—ଶ୍ରୀ ଛାମୁ ।
ବୃଦ୍ଧ—ମଠରରେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ର ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ଦେଖି ଅସ ।
ବଳବନ୍ତରା—ହଜୁର (ବଳବନ୍ତରାର ପ୍ରସ୍ଥାନ)
ବୃଦ୍ଧ—କାଗଜ ପତ୍ର ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି । (ଦେଓ୍ୱାନ ପ୍ରତି)
ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର ।
ବୃଦ୍ଧ—ଅଉ ଖବର ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ସବୁ ସୁରୁଖରୁରେ ଚୃଳୁଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—ମୟୂର ଝାଲିଆ ବାଣିକାଲ ଧରି ଗୋଟାଏ ସଭା ହେଉଥିଲା । କଣ ସେ କଥା ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ସେ ସବୁକୁ ମୁଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି ।
ବୃଦ୍ଧ—ଖାଲି ତାହା ନୁହେଁ, ଯଦି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରେ ଗୁଡ଼ାଏ ରୈଂର ପାଞ୍ଚ-କଂଗ୍ରେସ, କଂଗ୍ରେସ ବୋଲି ରାଜ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତ ଅଶାନ୍ତି, ତାହାହେଲେ:ଦାରୋଗାକୁ ଅଡ଼ର ଦଅ, ରାଜ୍ୟ ଜାଳି ପୋଡ଼ି ଦେବାକୁ ।
ଦେଓ୍ୱାନ—ଛାମୁ ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛି ।
ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ କଏ କଏ ଏଇଲେ ବାହାରିଛନ୍ତି ।
ଦେଓ୍ୱାନ—(ହସି ହସି) ସବୁ ଦର ବୁଢ଼ା, ଛତର ହାଡ଼ ପାଣପାକ—

ବୃଦ୍ଧ—ଦେଖ, ସାବଧାନ ଦେଓ୍ୱାନ, ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବା ପରେ
ପ୍ରଜାମାନେ ତଥାପି ବଦଲେଙ୍କର କଥାରେ ମାତି ରାଜ୍ୟରେ
ମେଳି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଦମନ ପ୍ରତିକାର ଲୋଡ଼ା ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ପ୍ରଜାମାନେ ଅଯଥାରେ ମାତିବେ ସିନା—

ବୃଦ୍ଧ—ନାହିଁ ନାହିଁ ମୋର ହୁକୁମ, ଏ ଶଳା ମେଳିଆଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଜବତକର
ଯେଉଁଠି ଦେଖୁଛ, ହାତରେ ଗୋଡ଼ରେ ଲୁହାକଣ୍ଟା ପିନ୍ଧିଦିଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର୍···ଅନ୍ତର କଷ୍ଟ ଅଧିକା—

ବୃଦ୍ଧ—ଦାରୋଗା କାହିଁ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ସମସ୍ତେ ବାହାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ—ଆଦେଶ ଦିଅ, ଜଣ ଜଣକୁ ଆସିବାକୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—(ନିୟୋଗକୁ ଆଖି ମାରିବା)

(ଦାରୋଗାଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ପୋଲିସି କାଇଦାରେ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ।)

ବୃଦ୍ଧ—(ଚଢ଼ା କଣ୍ଠରେ) ଦାରୋଗା,

ଦାରୋଗା—ଛମୁ, ମହାରାଜ ।

ବୃଦ୍ଧ—ନାଜର କାହିଁ, ପେସ୍କାର କାହିଁ, କାହାନ୍ତି ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ?
ରେଞ୍ଜର କାହିଁ ? ଦେଓ୍ୱାନ—ସମସ୍ତେ ଆସିଛନ୍ତି । ଧୋବରା ପାହାଁଗଠି—

ବୃଦ୍ଧ—ଧୋବରା ପାହାଁଗଠି କାହିଁକି ଅଛନ୍ତି ?

(ଜଣ ଜଣ କରି ନାଜର, ପେସ୍କାର, ରେଂଜର ଆସିବା)

ବୃଦ୍ଧ—କଣ ସବୁ ରାଜ୍ୟ ଚୁଲିବ ନା, ଏ ସବୁ ଡିଲ୍ଲ ହୋଇଯିବ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର୍;

ବୃଦ୍ଧ—ସରବରାକାରଙ୍କୁ ସବୁ ତାଗିଦ କରୁଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର୍, କପିଳ ଶାହ···ସମେତ···

ବୃଦ୍ଧରାଜା—କାହିଁ କପିଳା···ସେଠାକୁ···

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର ସେ ଆଜି କାଚେରୀକୁ ଆସିଥିଲେ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଏ ସବୁ ତାମସା ବୁଝୁନ୍ଥ, ରାଜ୍ୟ ଚଳାଇବା ବଡ଼ ବିଷମ କଥା । ଲୋକଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ନୀତି ଜାଣିବା ଦରକାର ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର ।

ବୃଦ୍ଧ—ଦେଓ୍ୱାନ ତୁମେ ମୋତେ କହୁଥିଲ ଏ ଭିତରେ କଣ କଣ ଘଟିଛି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ଖାଲି ମୋଗଲବନ୍ଦିଅଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଏ ପାଲ ଲାଗିଛି । ଝାଙ୍ଗୀ ଗୃନ୍ଦପୁର ଯୋଗୁଁ ମେଳିଆମାନେ ବେଶୀ ମେଳ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ—ଗୃନ୍ଦପୁରିଆ ସବୁଠୁଁ ମେଳିଆ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଅଜ୍ଞା, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଉଛି । ସେହି ଗାଁରେ କଡ଼ା ପୁଲିସ ପହରା ଦେଉଛି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସେଠି ଗୋଟାଏ ସାମୟିକ ଜେଲଖାନା...

ବୃଦ୍ଧ—ଖୋଲି ଦିଅ । ରଞ୍ଜିଲ ଖୋଲ । ମାଳଅଞ୍ଚଳରେ ଯେମିତି କଂଗ୍ରେସିଆ ପଶି ନ ପାରନ୍ତି । କଡ଼ା ବ୍ୟବସ୍ଥା କର । ଅଚ୍ଛା ଦେଓ୍ୱାନ, ମୋତେ କହୁଥିଲ କେଉଁମାନେ ଏଥିରେ ମୁଖିଆ ହେଉଛନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଧନମାଳୀ ରାମ, ସିଂଧୁ ମିଶ୍ରେ, ପଦନ ଦାସ, ଅନନ୍ତ ବରାଡ଼ ଏହିମାନେ ସବୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ମୂଳ କାରଣ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଖାଲି ଜାଣିଲେ ହେବନାହିଁ । ଜାନଠାରୁ ଯେଉଁରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—କିଛି ନାହିଁ ହଜୁର, ଚୁଟି କାଟି, ଜଙ୍ଘିଆ ପିନ୍ଧାଇ, ମାମୁଁଘରେ କିଛି ଦିନ ଘଣା ପେଲାଇ ଦେଲେ ପୁଣି ଠିକ୍ ହୋଇଯିବେ ।

ବୃଦ୍ଧରାଜା—ନିମକହରାମଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଜଙ୍ଘିଆଁ ପିନ୍ଧାଅ । ମୁହଁ ବାନ୍ଧିଦିଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ଭେଦିଆମାନଙ୍କୁ ଧରିଆଣି ନଜରବନ୍ଦୀରେ ରଖିଦେଲେ......

ବୃଦ୍ଧ—'ନଜର ବନ୍ଦୀ' ନଜର ବନ୍ଦୀ । ଯେଉଁଠି ଯିଏ ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେହି ପଥର ପାଚେରୀ ଭିତରେ ପୂରାଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶ୍ରୀଛାମୁ, ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବେ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଖଜଣା ସବୁ ଏସାଲେ ଅଦାୟ ହୋଇଛି ତ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର......

ବୃଦ୍ଧ—ବଲବନ୍ତରାୟ ଘରକୁ କେତେ ହଜାର ଗଲା ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ପନ୍ଦର ହଜାର ।

ବୃଦ୍ଧ—ବଲବନ୍ତରାୟ (ବଡ଼ପାଟିରେ)

ବଲବନ୍ତରାୟ—(ଚମ୍ପା ଫୁଲ ମାଳ ସହ) ଶ୍ରୀ ଛାମୁ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଗନ୍ତାଘର ଖୋଲି ଦେଖ ବାକି ଯାହା ଟଙ୍କା ଅଛି । ସବୁ ଉଆସକୁ ପଠାଇ ଦିଅ ।

ବଲବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର,

ବୃଦ୍ଧ—ଦେଖ, କରବାର ଅଛି ଜନ୍ମଦିନ ।

ବଲବନ୍ତରାୟ—ଯେ ହଜୁର......

(ଏହି ସମୟରେ ନିକଟସ୍ଥ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜା ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା)

ବଲବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର ଫୁଲ ଆସିଛି ।

ବୃଦ୍ଧ—କିଏ ଆଣିଛି ।

ବଲବନ୍ତରାୟ—ପୁରୋହିତେ ନିଜେ ଆଣିଛନ୍ତି ।

ବୃଦ୍ଧ ରାଜା—ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର, ଆପଣ ହୁକୁମ ଜାରି କରନ୍ତୁ । ସବୁ ଅଶାନ୍ତି କୁଆଡ଼େ ଦୂର ହୋଇଯିବ ।

ବୃଦ୍ଧ—କର୍ଣ୍ଣେଲ ରେଜ୍ଞର କଣ କହୁଛ ? ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବଙ୍କ ହୁକୁମ ଅନୁଯାୟୀ ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ଠିକ୍ କର...

ରେଜ୍ଞର—ହଜୁର, ଶ୍ରୀଛାମୁ ମୋର ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି ।

ବୃଦ୍ଧ—କଣ ?

ଜେଲର—ଶ୍ରୀଲ୍ମ୍ନୁ, ଦ’ ଗୃହଠାଙ୍କୁ ଛଇଲ ପାର ହେଉ ।

ବୃଦ୍ଧ—ମୁଁ ତ କହୁଥିଲି ସେ ଧନମାଳୀ ରାମ, ନିଧି ସେନାପତି, ପଦନ ଦାସ କେତେଠାଙ୍କୁ ଛଇଲ ପାର କରାଅ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଛଇଲ ପାର ହୋଇ ଠାଙ୍ଗିରେ ରହୁଛନ୍ତି । ଗୃହସୁରକୁ ଠାଙ୍ଗି କେତେ ବାଠ—

ବୃଦ୍ଧ—ଏହୁ ଗଡ଼ ମୁକାମରେ ତେବେ ନଜର ବନ୍ଦୀରେ ରଖ—

ଦେଓ୍ୱାନ—ହାତରେ ଗୋଡ଼ରେ ଲୁହା ଜଞ୍ଜିର...

ରାଜା—ହଁ, ସେ ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରକୁ ଅଗ ଦାଗୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ରଖ—

ଦାରୋଗା—ହଜୁର ଗୃହଦନ ତଳେ ଧରା ପଡ଼ିଥିଲା, ବନ୍ଧୁକ ଭିତରେ ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଛି ।

ରାଜା—କିଏ ଅଛରେ, ବଳବନ୍ତରା···

ବଳବନ୍ତରା—ମାହାଜ୍ଞି···

ରାଜା—କରବୀକୁ ଡାକ—

(ଟିକିଏ ପରେ କରବୀର ପ୍ରବେଶ)

କରବୀ—ଆଜ୍ଞା···କାହିଁକି ଡାକିଲେ ?

ବୃଦ୍ଧ—କଣ କାଗଜପତ୍ର ଅଛି···ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଦିଅ । ସବୁ ଫାଇଲ ଦେଖି ଯାଆନ୍ତୁ । (ବଳବନ୍ତରା ଫାଇଲ ଆଣିବା, କରବୀ ଗୋଟି ଗୋଟି ଫାଇଲ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦସ୍ତଖତ ପରେ ରଖାଇବା)

ରାଜା—ତମମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କର ଆଦେଶ, ରଣପୁରରେ ଯେପରି ଟିକିଏ ସ୍ୱର ଶବ୍ଦ ଶୁଣା ନ ଯାଏ ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ହଜୁର,

ଦାରୋଗା—ହଜୁରଙ୍କ ଶାସନରେ କଣ ସମ୍ଭବ ।

ରାଜା—କରବୀ ।

କରବୀ—ଇଓର ମାଜେଷ୍ଟି (ଉପସ୍ଥିତ ହେବା)

ରାଜା—ତମର ଅଛି ଆଜି କଣ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ

କରବୀ—ଅଛି ପାରିଧିକି ବିଜେ ହେବାର ଥିଲା ।

ରାଜା—(ଘଣ୍ଟାକୁ ଚାହିଁ) ନାହିଁ,

ବଳବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର ଗୋଟାଏ ଗୁହାରି କରିବାର ଅଛି···

ରାଜା—ପୁଣି ଆଜି କଣ ?

ବଳବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର୍-କପିଳ ପାତ୍ର ଅଖଡ଼ା ଦଳ ଆସିଛନ୍ତି ।

ରାଜା—ତେବେ ଆମ ଦରବାର ଜନ୍ମ ଦିନରେ ଆଜ ସଙ୍ଗୀତ ଟିକାଏ ହେଉ । କଣ କହୁଛନ୍ତି ଦେଓ୍ୱାନ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ମୋର ହଜୁର ସେତକ ଗୁହାରି କରିବାର କଥା ।

(ବଳବନ୍ତରାୟ ତରତରରେ ଯାଇ ଅଖଡ଼ାଦଳଙ୍କୁ ଭିତରକୁ ଆଣିବା, ଦୁଇଟି ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା, ଗୋଟିଏ ହାରମୋନିୟମ୍‌ଧାରୀ, ଜଣେ ମର୍ଦ୍ଦଳଧାରୀ, ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା ଦୁଇଟି ସିଧା ରାଜାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ସାରି ତତ୍‌ପରେ ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ତତ୍‌ପରେ ଠିଆ ହେବା, ଅଖଡ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା)

[କିରଣୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଗ୍ଲାସରେ··· ମଝିରେ ମଝିରେ ପିଇବାକୁ ଦେବା ।

ରାଜା—ଏ ବଳବନ୍ତରାୟ—

ବଳବନ୍ତରାୟ—ମହାରାଜା—

ରାଜା—ଏମାନଙ୍କୁ ଗୃହ ହଲ ଯଥା ଦଶଟଙ୍କା—ରାଜୁକରଣଙ୍କୁ ଅର୍ଡ଼ର ଦିଅ...

(ବଳବନ୍ତରାୟ ଧାଇଁ ବା)

[ସଙ୍ଗୀତ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ସିନ୍ ପଡ଼ିଲା]

୩ୟ ଅଙ୍କ

—ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ—

(ଗାଁ ଦାଣ୍ଡ । କପିଳ ପାଣ୍ଡ ବେକରେ ଫୁଲମାଳ, କୋଠ ଉପରେ ଗଣ୍ଡି ପିନ୍ଧି, ବଙ୍କୁଲି ବାଡ଼ି ଧରି ଚଷମା ପିନ୍ଧି ଘରୁ ବାହାରି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି···ପଛରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲବଙ୍ଗଲତା କହୁଛନ୍ତି···)

ଲବଙ୍ଗଲତା—ହଇକଏ, ତମକୁ ଯେତେ କହିଲି, ଶୁଣିଲ ନାହିଁ । ଇମିତି କାହିଁକି ହେଉଛ ? ରଜାକଣ ତମ ମୁଣ୍ଡରେ ସୁନାପାଗ ବାନ୍ଧି ଦେବେ ?

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ରଜା ଘରକୁ କେଠି ଯିବପରି ?

ଲବଙ୍ଗଲତା—ତମେ ଆଉ ସେ ସୁଆଙ୍ଗ କଥା ଲୁହ ନାହିଁ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅଲେ, କଥାରେ କହନ୍ତି ପରା, ଛାଡ଼ ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟ, କର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ।

ଲବଙ୍ଗଲତା—ଓହୋ, ଯୁବରଜା ତ, ରଇଜ ବୁଝାମଣେ ତ ଗଳି ପଡ଼ୁଛି । ତମେ କାହିଁକି ଗାଁରୁ ବାହାର ହୋଇ ଏପରି ଆଚରଣ କରୁଛ ?

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ହଇଲେ ସୁନାବୋଉ—ତୁ କଣ କହୁଛୁ, ରଜା ଆମର ସର୍ବ ଧର୍ମ କର୍ମ—

ଲବଙ୍ଗଲତା—ତମ ରଜା, ଅହା, ମୁଁ ଜାଣିଛି

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅଲେ ତୁ ସେମିତି ଆଉ କହନା, ଏଟା ଦାଣ୍ଡ ମଝି, କିଏ ଯଦ ଶୁଣିବ···

ଲବଙ୍ଗଲତା—କାହିଁକି ଆମର ଗରଜ ପଡ଼ିଛି । ଚଉଦକୋଣ ମୂଲକ, ଯେଆଡ଼େ ଗଲେ, ସେ ଆଡ଼େ ମଧ୍ୟ···

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅତରେ ହବାରେ ନାହିଁ, ଆଉ ହବାରେ ନାହିଁ,

ଲବଙ୍ଗଲତା—ତମେ ଘରକୁ ଆସ, ରଜା ଘରକୁ ତମେ ଯିବା ଦର୍କାର ନାହିଁ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—କଣ କହିଲୁ, ଗୁଣମଣିଲୋ ।

ଲବଙ୍ଗଲତା—ଭାଲ ଦେଖିବ ଗାଁ ଲୋକେ ବାଡେଇବେ

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ, କପିଳପାଣ୍ଡ ଥାଉ ଥାଉ···ଦେଖ, ଏହି ଗାଁରେ ଏମିତି ପୁଅ ନାହିଁ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରକୁତ କପିଳପାଣ୍ଡ ଉରନ···

ଲବଙ୍ଗ—ଗାଁ ଲୋକେ କହୁଲେ ତମେ ଦେଶବାସୀ ବସନ୍ତଙ୍କ ନାମ ସରକାରକୁ ଲେଖି ଏତେ କଥା କଲ ।

କପିଳ—ଅଲୋ ଖାଲି ବସନ୍ତ କଥା କଣ କହୁଛୁ, ତୁ ଯେବେ ସେମିତି ଧାସରେ ପଡ଼ିବୁନି, ତେବେ ତୋ କଥାରେ ରସଟିକ ନଦେଇ ଦେବି ।

ଲବଙ୍ଗ—ବୁଢ଼ାଦିନେ ଏ ରୋଗ କାହିଁକାମ ?

କପିଳ—ହଇଲୋ, କଣ କରି ପାରିଲୁ କହଲୋ, କପିଳ ପାଣ୍ଡ ପରା ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ୨୫ ବାଟି ଜମି ଭୋଗ କରୁଛି । ଏ ରକ୍ତରେ ରଣପୁର ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ଲବଙ୍ଗ—ଆଉ ବେଶୀ କହନି···ମୁଁ କହୁ ରଖିଲି, ତମେ ସେ ଭେଟି, ବେଠିରେ କଷ୍ଟ କାହାକୁ କହନି—କଥାରେ ଅଛି ପ୍ରଜାମେଳକୁ ରାଜାମେଳ ପାରେନି—

କପିଳ—କପିଳ ପାଣ୍ଡ ସବୁ ମେଳ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ ।

ଲବଙ୍ଗ—କାହିଁକି ତମର ଏ ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ ଗୀତ, ଗାଁରୁ ଆମେ କଣ ବାହାର । ବସନ୍ତ ଘର ବୁଢ଼ା ଜେଲ ଗଲା, ପୁଅ ଝିଅ କଂଗରେସରେ ମିଶିଲେ...

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଅଲୋ ଏ ସୁନାବୋଉ, ତୁ କଣ ସେମିତି ହେବୁକଲୋ, ···ମୁଁ ଅଛି

ଲବଙ୍ଗ—ଉଠୁ, ଉଠୁ, ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ବେକରେ ଫାଶ ଦେଇ ତମେ ଏମିତି ଦଆନ ଦାରୁଗାଙ୍କ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହେଉଛ ନା...

କପିଳ—କହିଲୁ ସୁନାବୋଉ, ତୁ କଣ ବୁଝୁଁ ? ହଇଲୋ ଦଆନଙ୍କ ପାଖରେ ବସେ କିଏ ? ବସେ କପିଳ ପାଣ୍ଡ...

ଲବଙ୍ଗଲତା—ବସନ୍ତ ବୁଢ଼ାକୁ ଜେଲ ଦେଲ, କଣ କରି ପକେଇଲ । ତା ପୁଅ ଝିଅତ···

କପିଳ ପାତ୍ର—ଅଲେ ମୁଁ ଜାଣେ, କମଳା ଅଜ କଂଗ୍ରେସରେ ମାତିଛି...

ଲବଙ୍ଗ—ଝିଅଠାଏ ହୋଇ ତାର ଏତେକ ସାହସ ହେଲା, ତମରତ କିଛି...

କପିଳ—ମୁଁ ଯାଉଛି, ସୁନାବୋଉ,...ଘର ଭିତରୁ ବଟୁଆଟା ଆଣିଲୁ—ତୁ ଆଜ ରାଜାଙ୍କ କଥା କହୁନା, କେତେ ବଡ଼ ରାଜା ସେ, ସ୍ୱୟଂ ଚଳନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ...

ଲବଙ୍ଗ—(ଘର ଭିତରୁ ବଟୁଆଟା ଆଣି ଦେବା) ଘରର ପୁଅ ଝିଅ ମଧ୍ୟ ତମର ହଟ ଚମଟ କଥା ଜାଣିଲେଣି, ଗାଁରୁ ତ ଯାହା ବନ୍ଦେଇବ । ଅଯେ ଶେଷକୁ ମେଲଅଙ୍କ ହାତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ଯିବ ।

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ...ମେଲଅଙ୍କ ହାତରେ । ହଇଲେ ସ୍ୱରାଜ ନେବେ...ହଇଲେ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ତୁ କଣ ବୋଲି ଜାଣିଲୁକି ? ସେ ଗର୍ଜିଲେ ପୃଥ୍ୱୀ ଟଳି ପଡ଼ିବ । (ଖତେଇ ହୋଇ) ସ୍ୱରାଜ ପାଇବେ, ହଇଲେ ସେତରା ବସିଲ ନିଅ, ଅଗ୍ନିଚଣ୍ଡୀ କମଳା ସ୍ୱରାଜ କରିବ...କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବଳି କିଏ ସ୍ୱରାଜ ଅଛି...

ଲବଙ୍ଗ—ଅହେ, ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ମୁଲକ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବ, ସମସ୍ତେ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବେ ।

କପିଳ—(ଖତେଇ ହୋଇ) ଦେଖି ଦେଖି କେମିତି କମଳା ଦେବୀ, ଧନମାଳୀ ରାମ, ରଘୁ ମହାନ୍ତି ମୁଲକ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବେ । ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ପରି ଧଅନ ଥାଉ ଥାଉ କାହା ଜଭର ଭଲ ହାଡ଼ ଅଛି...

ଲବଙ୍ଗ—ତମେ କାହା ନା'ରେ ଖରମିଛ କୁହନ,

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ—ଖରମିଛ, କଟକ, ମୋ, ଏ 'ନୋଠ ବହି'ରେ ପଶ ସବୁ ଟିକ୍ ଠାକ୍—

ଲବଙ୍ଗ—ତମେ ଯାଅନ—

କପିଳ—କଣ୍ଟେ, କାହାକୁ ଡର କର

ଲବଙ୍ଗ—ସେହି ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଧନମାଳୀ ସାମ, ଅନନ୍ତ ବରାଡ଼ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ହାତ କରିଛନ୍ତି ।

କପିଳ—ସେଥିବତ ସେହି ଦୁଇ ଗୃହିଠା ଖଣ୍ଡିଆ, ହଉ...କାହାର ଘରେ ଦାନା ନାହିଁ,କାହାର କନା ନାହିଁ, କାହାର କୁଳ ନାହିଁକି ଜାତି ନାହିଁ...

ଲବଙ୍ଗ—ନାହିଁରେ ସୁନାବାପା, ତମେ କେଉଁଥିରେ କିଛି ବୁଝ ନାହିଁ... ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ ଗାଁକୁ ଆସିଲେ, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଲୋକେ ତୁମକୁ ଦବଡ଼ା କରି ଦେବେ ।

କପିଳ—କପିଳ ପାଣ୍ଡ ଡରେନି—

ଲବଙ୍ଗ—ମେଳ ହୋଇ ତମକୁ ବାଡ଼େଇବେ——

କପିଳ—ତୁ ଜାଣି ରଖିଥା, କପିଳ ପାଣ୍ଡକୁ ଦଆନ ଦାରୋଗା ଚିହ୍ନିଛନ୍ତି,

ଲବଙ୍ଗ—ତମେ ଯାଅନି, କି ଲୋକଙ୍କୁ କିଛି କୁହନି—

କପିଳ—ତୁ ସୁନା ବୋଉ, ଘରକୁ ଗଲୁ । ମୁଁ ପରା...ହୁକୁମ ଡ଼ାକେରା ଆସିଛି, କମିଟି ମିଟିନ । ସେ ଅଉ କେହି ନୁହେଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର...

ଲବଙ୍ଗ—ଥୋବରା ହେଲେ...ଲୋକେ (ଘର ଭିତରକୁ ଯିବା)

କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ସୁନାବୋଉ ମନେ ରଖିଥା, ସେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର...

(ଲବଙ୍ଗଲତା ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରି ଘର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ)

(କପିଳ ପାଣ୍ଡ ବିପରୀତ ଦିଗକୁ ଚାହିଁ ହଇରେ ବାମା, ଢାମା, ବୋଲି ବଡ ପାଟିରେ ଡାକ ଛାଡ଼ିଲେ,) ମନେ ରଖ ଅଛି ରସଟିକ ନଟେଇ ଦେଉଛି । ସେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରହିଁ... (ଟିକିଏ ପୁଣି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିବା)

(ଘରର ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଛୋଟା ବାମ, ସହଦେବ, ଆଦି ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପ୍ରାୟ ଗୁରି ଛ’ ଜଣ, କାହା କାହା ହାତରେ କଖାରୁଟାଏ, କାହା ହାତରେ କଦଳୀ କାନ୍ଦିଏ, କାହା ହାତରେ ଲଡଅଠାଏ, ଦୁଧ

ଦଳ ଭାଇରେ, ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ କିଛି ନା କିଛି ଅଛି, ଛୋଟା ରାମ ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଚାଲୁଛି, ଅଜ ଭେଟି ନେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି ରାଜା ଦୁଆରକୁ)।

ମାଲ—ଅରେ ରାମା ଭାଇ ଗୀତଟେ ବୋଲ...

ଛୋଟା ରାମ—ଭେଟି ଗୀତ...

ମାଲ—ହଁ, ହଁ,

ସହଦେବ—ଗୀତଟା ବୋଲ...

ଛୋଟା ରାମ—ଓହୋ, ଏତେ ବାଟ, କେତେବେଳେ ଯିବା,

ମାଲ—ଅରେ ସତରେ କଣ ରାଜା ଘରକୁ ଭେଟି ନେଇ ଯିବା।

ଛୋଟା ରାମ—ମୁଁ ତ କହୁଛି, ତୁ ଅସନା, ଅମର ରାଜଭକ୍ତ ଅଛି, ଅମେ ଯିବୁ।

ମାଲ—ରାମ ଭାଇ, ବଡ଼ ରାଜଭକ୍ତ—

ସହଦେବ—ହେଉ ରାମ, ଗୋଟେ ଗୀତ ହେଉ...

ମାଲ—ଅରେ ମୁଁ ବୋଲୁଛି ଶୁଣ, ଛୋଟା କଣ ବୋଲିବ...

କର୍ପୁର ଗଲଣି କନା ପଡ଼ିଅଛି,
ପିଠି ଫାଟି ଭେଟି ହେଲାଣି ସାର,
ରାଜା ରାଜୁଡ଼ିରେ   କହିଲେ ନ ସରେ
ଅମ ଦୁଃଖ ମଲମୁଣ୍ଡିଅଙ୍କର—
ପୁରୁବ ଅମଲ   ସୁନିଆଁ ସରାଗ
ଅଜି ଅଉ ନାହିଁ ଦେଶେ ଅମର
ଭଲ କଥା କିଏ   ଶୁଣୁଛି ଭାବରେ
ଦଆନ ଦାରୋଗା ଗୋର ଅମଲ...
ବୋଇତ ବାହୁଡ଼ା   ବେପାର ଉଜୁଡ଼ା
ସୁନା ଧାନ ସୁନା ଶୀର ଦେଶର
ଗରିବ ପ୍ରଜାଏ   ଭେଟି ଅଣିଛନ୍ତି
ପିଠି ଫଟା ହେବ ବେଠିଅଙ୍କର...

(ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ତନି ଗୃହଜଣ ପାଳି ଧରୁଥିଲେ । ଠିକ୍ ଗୀତ ଶେଷରେ କପିଳପାଢ଼ ଘରୁ ବାହାରିଲେ)

କପିଳପାତ୍ର—କିରେ ତମେ ସବୁ କଣ ଅସ୍ରମରେ ଅସୁଛ । ଜଣେ ଫଗୁ-ମହାନ୍ତି, ଆଉ ଜଣେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କି । ଆସ ଚଅଁଲ ଅସ । ରାଜା ଘରଦୁଆର ହାନିଲାଭ ବୁଝିବ । ହଇରେ ମାଳୁ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ବାହାରିଲୁ ।

ମାଳ—ସରବରାକାରେ ତମେ ମୁଆଡେ଼, ଏ ଗାଁର ମାଳୁ ସେହି ଆଡ଼େ...

କପିଲ—ଚୁପ୍, ତୋରତ ନା ଡାଳିକାରେ ଉଠିଛି ।

ମାଳ—ସରବରାକାରେ କି ତାଲିକା—

କପିଲ—କିରେ ଟୋକା ଅଟ୍ଟା କରୁଛୁ କିରେ ।

ମାଳ—ରସଟିକ ନାଗିଯିବଟି । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥା—ସେତ ଅମପରି ଜଣେ ନୁହନ୍ତି ଅମରି ରାଜା...

କପିଲ—(ବାଙ୍କୁଲି ବାଡ ଉଠାଅଁଇ) କଣ କହିଲୁ । ହଇରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଚଳନ୍ତି ବିଷ୍ଣୁ କିଏ ? ନମକ ହାରାମ, ତାଙ୍କର ଅନ୍ନ ପାଣିରେ ବଅଁ—

ମାଳ—ଆହେ ସରବାରାକାରେ, ଅମେ ଏହି ମଣିନାଗ ଦେବୀଙ୍କ ରଣପୁର ମାଟିରେ ତାର ଅନ୍ନ ପାଣିରେ ବଢ଼ିଛୁ । ତମେ ସରବରାକାରେ କହିବ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନପାଣି···

କପିଲ—ହଁ, ଅଲବତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନପାଣି ।

ମାଳ—ହେଉ ସରବରାକାରେ, ଏବେ ଗଡକୁ ଯିବାଟି

କପିଲ—ହଁ ଗଡ଼କୁ ଯିବା, ତୋ ଭେଟି କାହିଁ ।

ମାଳ—[ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭେଟି ଦେଖାଇବା, (କଖାରୁ)] ଆମର କଣ ଅଛି ଅମେ ତ ଭେଟି ଦେବୁ ।

କପିଲ—ଅରେ ମାଳୁ, ମୁଁ ବାପା କହୁଛି, ଅମ ରାଜା ହାକିମ ହୁକୁମା, ତାଙ୍କୁ ମାନି ଚଳିଲେ ସିନା ସବୁ ସୁଖ, ତୁ ବାପା ଗୁଲି, ତୋ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ବାପା ଅଜା ଭେଟି ଦେଉଥିଲେ, ରାଜାଘର ସିଙ୍କି ତୁ ଜାଣିନୁ । ଏବେ ଗୁଲି, ଅଜି ତୋତେ ମୁଁ ଦଅନ ଫଗୁ

ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ କହି ଅସଲ କାମଠାଏ କରାଇ ନେବ...ତୁ ଶାନ୍ତି କହୁ
କହୁରୁ ନାହିଁ । ଛାମୁ ବଟଜ ହେଲା ବେଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ
ପଡ଼ିଯିବୁ । ମନେ ରଖିଥା ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ ।

ଶାନ୍ତି —ଛାମୁଙ୍କର ଯଦି ବଟଜ ନ ହୁଅନ୍ତି ?

କପିଳ—ଆରେ ତୁ ଖୁଡ଼ୁ ହୁଅରେ ଲମ୍ବହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ ।

ଶାନ୍ତି—ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବି ।

କପିଳ—ହଁ, ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବୁ ।

(ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ରଘୁ, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କର ପ୍ରବେଶ, କପିଳପାଣି ହଠାତ ଛନିଅ ହୋଇ ଯିବା । ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ କରିବା । ଶାନ୍ତି ଏକବାରେ ରଘୁ ଓ ସିନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଦ ଧରି ପକାଇବା···)

ରଘୁ—କଣ "ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା ।"

(କପିଳ ପାଣି କେବଳ ଆଖି ତରାଟି ଚାହିଁବା)

ଶାଲ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା···(ନୀରବ)

କପିଳ—ହଁ ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା ।

ସିନ୍ଧୁ—ଆହେ ପାଣେ, କଏ କାହା ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବ ଯେ···

ରଘୁ—ପାଣେ ପଡ଼ିଯିବେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଗୋଡ଼ ତଳେ—

କପିଳ—(ରାଗିଯାଇ) କରେ ମହାନ୍ତି ଟୋକା ତୋର ବଡ଼ ବହପ...

ସିନ୍ଧୁ—ସମ୍ଭାଳ କର, ସମ୍ଭାଳକର ପାଣେ ।

କପିଳ—ଆହେ, ଦେଖହେ, ମୋ ପୁଅର ମାମୁ, ଶଳାକୁ

ସିନ୍ଧୁ—ଥୟ ଧର, ଥୟ ଧର,

କପିଳ—ଏ ଟୋକାର ବହପ ଦେଖ ହେ,

ସିନ୍ଧୁ—ନାହିଁ ପାଣେ, ସେଠା ପିଲାଠାଏ,

କପିଳ—ପିଲାଠାଏ, ଗଞ୍ଜେଇ ଖାଇଛି କରେ···

ଶାନ୍ତି—ସରବରାକାରେ, ଆଜ୍ଞା ଧୋକା ହୁଅନ୍ତି, ସେତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର
ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଜା ।

କପିଳ—ହାବେ, ଚୁପ କର···

ଖାନ୍ତୁ—ଶୁଣ ମିବା ସରବସକାରେ ।

ସିନ୍ଧୁ—ହଉ, ପାଚେ କୁଅଡେ ଯାଉଛ ।

ରଘୁ—ପାନେ ସଗି ଗଲେଣି ।

କପିଳପାତ୍ର—ତମେ ସବୁ ଗାଁ ଠାରେ ପାଙ୍କ ଲଗେଇଛ । କପିଳ ପାତ୍ରକୁ ଚିହ୍ନିନ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିନ ? ଗାଁଠାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରିବ ?

ରଘୁ—ନାହିଁ ଅଜ୍ଞ, ଗାଁଠାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବୁ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପଞ୍ଚାୟତ କରି, ଅରଠ ସ୍ୱଗୃର କରି ଅମେ ଗାଁଠାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବୁ । ଆଉ ତମେ ରସଟିକି ନଟଗଇ ଦେବ ।

କପିଳ—ଗାଁଠାକୁ କିଏ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଯାଉଛି, ତମପରି ପାଜି ନା ମୁଁ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଭେଟି ଦେଇ ଦେଇ ଅମେ ଗାଁଠାକୁ ଭାଙ୍ଗୁଛୁ ?

କପିଳ—ଅରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଫଗୁମହାନ୍ତି ଆଉ ଜଣେ ଶ୍ୟାମ ବନ୍ଧୁ ଦାରୋଗା, ଜାଣନ୍ତି ।

ସିନ୍ଧୁ—ପାଚେ ସତ କହୁବଟି, ଗାଁଠାକୁ ତମେ ଭାଙ୍ଗି ଦେଉନ ?

କପିଳ—ଆଉ ଗାଁକୁ ରଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ କିଏ ଆଣୁଛି । ମହା କରୁଣାବନ୍ତ ଅଶେଷ ଗୁଣାକର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ଏକା କପିଳ ପାତ୍ରେ ଥିବାରୁ (ଗୃହିଁ ରହିବା)

ରଘୁ—ଅଖଡ଼ା ପିଲ୍ଲ ସଙ୍ଗା, ଲୁଅଁ, ମିଛ ଏସବୁ କଣ ।

କପିଳ—ଏ,ଏ, ଚୁପ୍‌କର । ଗାଁଠାକୁ ମଡେଇ···

ରଘୁ—ହଁ ଅମେ ଗାଁଠାକୁ ମଡେଇ ସୁନାର ସ୍ୱର୍ଗ କରିବୁ । ଅମେ ଗଢ଼ିବୁ ରଣପୁର ଯେଉଁଠି ତମପରି କେତେଠା ଚରଣଚଟିଅଙ୍କୁ ଧରି ତମର ରଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ନ ଥିବେ । ଆଉ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଧରି ନ ଥିବେ ଏ ମାଟିର ଗୋରା ଫଉଜ । ଅମେ ଗଢ଼ିବୁ ସ୍ୱରାଜ ।

କପିଳ—ଏ, ସେମିତି ବକ୍ତୃତା କରନା, ରସଟିକ ଜାଗିମିବ ଯେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

ସିନ୍ଧୁ—ଭୂଅଟଢ଼ ବାହାରିଲେ ପାଣ୍ଡେ—

ରଘୁ—ପାଣ୍ଡେ ବାହାରିଥିଲେ, ଆଜ୍ଞା, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଭେଟି ନେଇ ।

ସିନ୍ଧୁ—ହଇରେ ତମେମାନେ ସମସ୍ତେ ଭେଟି ନେଇ ଯାଉଛ (ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି)

ବାମା—ଆଜ୍ଞା, ପାଣ୍ଡେ ଆମକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି ।

ନୀଳ—ସରବରାକାର ଆମକୁ ଭେଟି ଧରି ନେଉଛନ୍ତି ।

ସିନ୍ଧୁ—ହଉ ଯାଆନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାଙ୍କ ଶାସନରେ ଅପଣ ଏହି ନିରୀହ ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କୁ ଧରି ଯାଆନ୍ତୁ ଭେଟି ଦେଇ ଅସିବେ ମଉକାତ ପଡ଼ୁଛି ।

କପିଳ—ବେଶୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନା ।

ରଘୁ—ବୁଝିଲେ ପାଣ୍ଡେ, ତମର ଦମ୍ଭଲଗିରିରେ ନିଷ୍ପେଷିତ ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କର ଲହୁ ଲୁହରେ ରଣପୁର ନିଶ୍ଚୟ ଅଗକୁ ଯିବ, ପଛକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ଆମେ ସଂକଳ୍ପ କରିଛୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ହାସଲ କରିବୁ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଗୋରା ଶାସନ ଭାରତରୁ ଲୋପ କରିବୁ ।

କପିଳ—(ହା, ହା, ହା) ଛତର ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଆଉ ନିମକହାରମ ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ···ହା, ହା, ସ୍ୱରାଜ ଆଣିବେ ।...ଅରେ ଅଣୁ ଅଣୁ ରସଟିକ ନାଗି ଯିବ ଯେ ।

ରଘୁ—ହଁ, ହଁ, ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱରାଜ ଆଣିବୁ । ଆଉ ତମେମନେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ ଦାରୋଗାଙ୍କୁ ଟେକିଧରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚୋଟି ଚିପି, ଦାବିକୁ ପାଦରେ ଦଳି ଚକଟି ଗୋଟାଏ ମଶାଣି ତିଆର କରିବ—

କପିଳ—ହଇରେ ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ ଆଉ ସେହିଠା ଗୋଟାଏ ଧନମାଳୀ ରାମ, ଅନନ୍ତ ବରାଡ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଆଣିବେ,

ରଘୁ—ହଁ ହଁ ସେହିମାନେ ଆଣିବେ । ଇଂରେଜ ଶାସନର ଲୁହା ଜଞ୍ଜିରରୁ ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ମୁକ୍ତ କରିବେ । ଆଉ ତମପରି

କେତେଟା ଦଶ୍ଚଲ ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧି ଦେଶଟାକୁ ମଶାଣି କରିଦେବେ ।

କପିଳ—ତମେ ସ୍ୱରାଜ ଆଣିବ—

ସିନ୍ଧୁ—ହଁ ଆଣିବୁ ।

ରଘୁ—ଅଦ୍ୟାପି ବେଳ ଅଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକସ୍ନାନ ପୂର୍ବରୁ ଯଦି ପାହାନ୍ତଅରେ ତୁମେମାନେ ନିଜର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ପ୍ରଭାତ ତାରରେ ମିଶିଯାଅ, ତାହାହେଲେ···ଇତିହାସ ତୁମକୁ ସ୍ୱାଗତ କରିବ ।

ସିନ୍ଧୁ—ତଥାପି ବେଳଅଛି ।

ରଘୁ—ପାଣ୍ଡି । ତଥାପି ବେଳ ଅଛି ।

ସିନ୍ଧୁ—ତମପାଇଁ ତଥାପି ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଛି ।

କପିଳ—ହୁଁ, ହୁଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅମଳରେ. କପିଳ ପାଣ୍ଡି, ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ ।।

ସିନ୍ଧୁ—ହଁ, ହଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅମଳରେ ତମକୁ ସ୍ୱରାଜ ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗୋରା ଶାସନ, କାଳକୁହା ଖତ କୁହା ଶାସନ ଶେଷହେବ ।

କପିଳ—ଏ, କଏ ରେ ସବୁ । ଦାମା, ସହଦେବ, ନୀଳୁ, ଚାଲ ସବୁ ।

ନୀଳ—ସରକାରଙ୍କରେ ତମେ ଚାଲ···

କପିଳ—ତମେ ସବୁ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲ, ଚାଲ ଚାଲ···

ନୀଳୁ—ତମେ ଚାଲ···

କପିଳ—(ରଘୁ ଓ ସିନ୍ଧୁକୁ ଚାହିଁ) ଏ ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ ନମକହାରାମ ଦଳ—ଏ ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ···

ରଘୁ—ଆହେ ପାଣ୍ଡେ, ତମପରି ନମକହରାମ ଦଳକୁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରେ···

କପିଳ—ଏ, ଏ, ସେମିତି କହନା, ତମକୁ ସାବାଡ଼ କରିଦେବି ।

ସିନ୍ଧୁ—ଚୁପ ଥାଅ—

କପିଳ—(ଭେଟ ବାଲାଙ୍କ ପ୍ରତି) କରେ ଅସରେ···

ରଘୁ—ନାହିଁ କେହି ମିବେ ନାହିଁ ।

କପିଳ—କରେ ଅସରେ । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟଟି ।

ରଘୁ—ଠିଆହୁଅ—ତମେମାନେ ସବୁ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଶୁଣ ନୀଳମଣି······

କପିଳପାତ୍ର—କରେ ବାମା, ସହଦେବ, କ୍ଷେତ୍ର, କରେ ନୀଳ—କରେ ଅସରେ—

ସିନ୍ଧୁ—ଅହେ, କେହି ମିବେ ନାହିଁ । ତମେ ତମ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବାଟ ଧର, ନଇଲେ···

କପିଳ—ନଇଲେ—(ଗର୍ଜ୍ଜନ କରି)

ରଘୁ—ନଇଲେ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର···

କପିଳ—କରେ ବାମା, କ୍ଷେତ୍ର, କରେ ନୀଳୁ । ତମେ ସବୁ ପରା ଭେଟି ଆଣିଛ । ପଦ ପାଇବ । ରାଜଦ୍ୱାରୁ ସମ୍ମାନ ମିଳିବ । ଅସ ମୋ ବୋଲ କର । ଘରଭଙ୍ଗାଙ୍କ ସାଥିରେ ମିଶିନା ବିପତ୍ତିକୁ ନାଗି-ମିବ । ଅ, ଚାଲିଅସ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଇଂରେଜୀ କଥାବାର୍ତ୍ତା କର ।

କପିଳ—ଚୁପ୍ କର ।

ସିନ୍ଧୁ—ଦେଖ, ପୁଣି ନାଲି ଦେଖାଉଛ

କପିଳ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନିମକହାରାମ··

ରଘୁ—ଅମେ ସିନା ଗୋଟିଏ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନିମକହାରାମ, ତମେ ପରା କୋଟି କୋଟି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜାଙ୍କ ହୃଦୟ ରାଜ୍ୟରେ ଦଲାଲ ନିମକହାରାମ······

ସିନ୍ଧୁ—ତମେ ଯାଅ, ଏଠୁ ଶୀଘ୍ର ଯାଅ ।

କପିଳ—କରେ ବାମା, ନୀଳୁ ଅସ ?

ରଘୁ—କରେ ନୀଳ, ବାମା, କେହି ଯାଅନ ।

କପିଳ—କିରେ ଅସ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ପ୍ରଜା ତ ତମେମାନେ ।

ରଘୁ—କେହି ଯାଅନାହିଁ ।

ସିନ୍ଧୁ—କେହି କୃଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଜା ନୁହଁ, ଯାଅ, ଦଲାଲ କପିଳ ପାତ୍ର······

କପିଳ—ରସଚିଙ୍କ ନାଗିବରେ ପୁଅ...ଅସ ସବୁ, ନଇଲେ ମୋ ତାଲିକାରେ ତମ ନାଁ···

ରଘୁ—ଯାଅ, ପୋଡ଼ିଦଅ ତମ ତାଲିକା—

କପିଳ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ତାଲିକା···

ରଘୁ—ଯାଅ, ଶୀଘ୍ର ଯାଅ...

କପିଳ—ଅଛା,...ଅଛା, ମୁଁ ଦେଉଛିରେ ପୁଅ, ବିଛମନ୍ତ୍ର ନଜାଣି ସାପ ଗାତରେ···ହାତ···

ରଘୁ—ଯାଅ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଜା···ଦଲାଲ ପ୍ରଜା···

(କପିଳପାତ୍ର ଫେରିଯିବା—ପୁଣି ଫେରି)

କପିଳ—କିରେ ଅସ, ନଇଲେ ଭେଟିଟିକ ମୋ ହାତରେ ଦେଇଦଅ । ମୁଁ ଛାମୁରେ ଜଣା କରିଦେବି ।

ରଘୁ—ଯାଅ, ତମ ଛାମୁଙ୍କର ପହଡ଼ ପକେଇବ ଯାଅ । (କପିଳର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସିନ୍ଧୁ—ଅରେ ଗାନ୍ତ—ତମେ ସବୁ ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳ ଅଫିସିକୁ ଚାଲ ।

ଛେଚାରାମ—ବାବୁ ମୋତେ କପିଳ ପାତ୍ର ମାରିବ ।

ସିନ୍ଧୁ—ଅରେ ଭୟନାହିଁ, ତମେ ସବୁ ଚାଲ···

ଛେଚା—କହୁଛି, ରସଚିକ୍ ଅଜ୍ଞ ନଗେଇ ଦେବ···

ରଘୁ—ଅରେ ସବୁ ବେପରୁଆ ହୋଇଗଲ—ଅମେ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବା କି ଦଲାଲ କପିଳପାତ୍ର···

ସିନ୍ଧୁ—ତମେ ସବୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଅଫିସିକୁ ଚାଲ । ଅମେ ଯାଉଛୁ ଏହି ଅର ଗାଁକୁ···

(ସିନ୍ଧୁ ରଘୁଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶେଠ ରାମ—ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ, ଅରେ ଭାଇ ମୁଁ ଯାଉଥାଅନ୍ତି—
ଛମୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଭେଟି ନେଇ

ଗୋଳ—ଅରେ ଚୁପ୍ କର...କପିଳ ପାଣ୍ଡ ପରି ଛମୁରୁ ଛମୁରୁ ହୁଅନା—
ଚାଲ, ଚାଲ ଯିବା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବା କେହି କପିଳ ପାଣ୍ଡ ସଙ୍ଗରେ
ଭେଟିନେଇ ଛମୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେନାହିଁ। ଚାଲ ଚାଲ...

ଶେଠ ରାମ—ଅରେ ଭାଇ, ତା ରସଟିକକୁ ଭୟ'...

ନାନୁ—ଅରେ ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ଧନମାଳୀ ରାମ, ଯାହା
କହୁବେ କରିବା, ଆଉ ଡର କାହାକୁରେ......

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପ୍ରଛେପତନ

—୩ୟ ଅଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଅଫିସ—ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଘର ଟିଏ, ମାଝ କାନ୍ଥ ଦେହରେ ଝୁଲୁଛି ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଫଟୋ, ଉତ୍କଳମଣି, ଜବାହରଲାଲ ନେହୃରଙ୍କ, ଫଟୋଗୁଡ଼ିକରେ ଫୁଲମାଳ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଦେଇ ପୂଜା ଭାବମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି କମଳା, ଘର ଭିତରେ ସାମାନ୍ୟ କାଗଜପତ୍ର, ଟେବୁଲ ଚଉକି ବେଞ୍ଚ—ଅରଟ ଦୁଇଟି, କାନ୍ଥରେ ଝୁଲୁଛି ତ୍ରିରଙ୍ଗ ପତାକା—(କମଳା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଟୋଉପରେ ଫୁଲମାଳ ଦେଇ ସାରି ସୂତା କାଟିବା ସମୟରେ ପ୍ରବେଶକଲେ ରଘୁ ହାତରେ ଖଦଡ଼ ବ୍ୟାଗ ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ଗାନ୍ଧୀ ଟୋପି)

କମଳା—(ସୂତା କଟା ଛାଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିବା)

ରଘୁ—ନମସ୍ତେ, କମଳା—

କମଳା—ନମସ୍କାର ରଘୁଭାଇ।

ରଘୁ—ମୋର କଣ ବିଳମ୍ବ ହେଲା କି ? କାହିଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ଆସି
ନାହାନ୍ତି, ନା କେହି ଆସିଥିଲେ...

*

କମଳା—ନା, କେହି ଆସିନାହାନ୍ତି ।

ରଘୁ—ବୋଧହୁଏ ସବୁ ଆସୁଥିବେ···

କମଳା—ଆମର ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ତେବେ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ କରିଦେବା, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଶପଥ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ାକ, କେଉଁଠି ଅଛି ?

ରଘୁ—ଅଳ୍ପ କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ ତ ଥିଲା । କାଲି ଦବାକର କଣ୍ଠକରୁ ଗୁଡ଼ାଏ ମଗାଇ ଆଣିଛି । ଏହିଲାଗେ ଆଣିବ ।···କମଳା··· ତମେ ଥିଲେ,···ସବୁ, ବେଶ୍···

କମଳା—ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଯେ ରହିଥାଆନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି······

ରଘୁ—ତଥାପି କମଳା, ନାରୀ ଜାତିର ହାତ ଯେଉଁଠି ବାଜେ··· ତାହା ତା ସେବା ର ଆଦର୍ଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଉଠେ···

କମଳା—ରଘୁଭାଇ, ତମେ ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବିପତ୍ର ପଢ଼ିଲଣି ?

ରଘୁ—ସମାଜ କାହିଁ ?

କମଳା—ଡାକରେ ଆମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ଗୋଟିଏ ଆସିଥିଲା ।

ରଘୁ—ତା ବ୍ୟତୀତ, ଦବାକର ବାବୁ କହୁଥିଲେ, ସମାଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

କମଳା—(କେତେ ଗୁଡ଼ାଏ କାଗଜ ଆଣି ଦେବା) ହେଲ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ରଘୁ—ଜାଣିଲ କମଳା, ରାଜାଗୁଡ଼ାକ ସବୁଠି ଏକା ରକମ ନୀତି ଧରିଛନ୍ତି ।

କମଳା—ଖାଲି ରାଜା ନୁହେଁ, ରାଜାଙ୍କର ଦେୱାନ ଦାରୋଗା ମଧ୍ୟ...

ରଘୁ—(କାଗଜ ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ) ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଯେପରି, ରଣପୁରରେ ଦଅନ, ରଣପୁରରେ ଦେୱାନତ, ଢେଙ୍କାନାଳରେ ପୋଲିସ ।

କମଳା—ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ସବୁଠି ଏକା ରୂପରେ ଦେଖାଦିଏ ।

ରଘୁ—ଏକ ରୂପରେ ନୁହେଁ କମଳା, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରୂପରେ—

କମଳା—ରଘୁଭାଇ, ରାଜାଗୁଡ଼ାକ କଣ ସବୁ କାଳରେ ଏଭଳି···

ରଘୁ—ସବୁ କାଳରେ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅତ୍ୟାଗୃଷ୍ଟ—

କମଳା—ଜାଣିବ ରଘୁଭାଇ, ଯେଉଁ କାନବାଟେ କଥା ଗୃଲେ ସେଠି ଆଉ ଶାସନର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ଦେଖୁଛନ୍ତ ତମେ, ତମ ବାପା, ତା ପରେ ତମ ଭାଇଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ପାଇଁ ଆଉ ଦୋଷ ମଧ୍ୟରେ ଦେଉଁଆନ ଦାରୋଗାଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିବା—

କମଳା—ଛି ଛି ରଘୁଭାଇ ତମେ ମୋତେ କହନା, ପରକଥାରେ ରାଜା ଗୃଳନ୍ତ ହୁଏ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନି—

ରଘୁ—କମଳା, ତମେ ରାଜାମାନଙ୍କର ଇତିହାସ ଦେଖ, ଖାମ ଖିଆଲ ଅହଙ୍କାର, ଘୃଣା, ଅସଦଆଚରଣ ଅଯଥା କୋପ ପାଗଳାମି... ଏସବୁ ତଥାକଥିତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଇତିଶ୍ରୀ···

କମଳା—କିନ୍ତୁ ଭାଇ, ତମେ ସିନା ଏକଥା କହୁଛ, ସେହି ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ରାଜାଥିଲେ; ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଥିଲେ, ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଜପତି ଥିଲେ ।

ରଘୁ—(ଖୁବ୍ ହସି) କମଳା, ତମେ କାହା ସଙ୍ଗରେ କାହାକୁ ତୁଳନା କରୁଛ । କାହିଁ ସର୍ବଗୁଣାଲଙ୍କାର ଗଜପତି ଗଉଡ଼େଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ ଉତ୍କଳବର୍ଗେଶ୍ୱର ମାନଙ୍କର ଗୁଣରେ ସେମାନେ ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ ଚିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ... ସେମାନଙ୍କର ଗୌରବରେ ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥିଲେ, ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ନୀତି ପ୍ରତିପାଳନ ଆଶ୍ରିତ ପ୍ରଜାମନୋରଞ୍ଜନ ସାଧୁ ସନ୍ଥ ଗୁଣୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଗ୍ରାହକ, ଅମଳ କମଳ ନନ୍ଦିତ କବି ବନ୍ଦିତ ପ୍ରଜାପ୍ରିୟ ରାଜା ପବିତ୍ର ତପୋବନ ସ୍ନିଗ୍ଧ ରୁଚିର ରାଜର୍ଷି ଜୀବନର ପ୍ରତୀକ । ଆଜି ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ କମଳା ଖାଲି ସ୍ୱପ୍ନ । ଆଜି ଖାଲି ଅତ୍ୟାଗୃର ବେଠି ଯାତନା, ଅପମାନ ପରକଥା ଶଠଲୁହା କାନକୁହାଙ୍କ ପ୍ରକୋପ ।

କମଳା—ସତେ ରଘୁଭାଇ, ବେଳେ ବେଳେ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଉଦ୍‌ଘାଟନ କଲେ ଓ ଆଜିର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖିଲେ କେମିତି ଗୋଟାଏ ଖାପଛଡ଼ା ଲାଗେ ।

ରଘୁ—ଠିକ୍ ଅନୁମାନ କରିଛୁ କମଳା । ସବୁ ଖାପ ଛଡ଼ା, ଶାସନ ଖାପ ଛଡ଼ା କରୁ ଜାଣି ରଖ; ମନୁଷ୍ୟତାରେ ଯେତେବେଳେ ଖାପ ଛଡ଼ା ଦେଖାଦଏ, ସେତେବେଳେ ଶତ ସହସ୍ର ଶାଣ୍ଡିଦ ନାଗ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି ।

କମଳା, ଏହି ମୈନାକ, ଏହି ଚିର ଶ୍ୟାମାୟମାନ ପର୍ବତ ତଳରେ ରଣପୁର ପୁରୁଣାଗଡ଼ । କେତେ ନୃପତିଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରେ ଏହି ଗଡ଼ର ପ୍ରାକୃତ ସଂଜରେ ଭାଗ୍ୟବାନ ହୋଇଥିବେ । ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ କାରୁଣ୍ୟର ସ୍ରୋତ ନୃପତି ପ୍ରାଣରୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ମହାମାନବିକତାର ସମୁଦ୍ର ଲକ୍ଷ ପ୍ରାଣରେ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବ । ଏହି ଗଡ଼, ଗଡ଼ଖାଇ, ଦୁର୍ଗ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ଦାକିନୀ ପ୍ରବାହିତ । ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଜଳସ୍ରୋତ ଦୁର୍ଗର ବଳବଣକୁ ପ୍ଳାବନ କରି ଦେବାପୂର୍ବା............ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶସ୍ୟର ଶ୍ୟାମଳହସ୍ତ ଖେଳାଇ ଦେଇଥିବ ଅଶାର ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁରେ, ସହସ୍ର ପ୍ରକାର ପ୍ରାଣାକାଶ ଉଙ୍କିଠି ଉଠିଥିବ । ଆଜି ସବୁ ପୋଡ଼ା ପାଉଁଶର ସ୍ମୃତି ।

କମଳା—ରଘୁ ଭାଇ, ଆଜି ଦେଶ କଣ ହେଲା ?

ରଘୁ—ଏହି ଦେଶ କେତେଜଣ ଶିଖି ମନାଇଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଏପରି ହେଲା । ଯଦି ଜୟଚନ୍ଦ୍ର......(ରଘୁ ବାଧ ପକାଇବା)

କମଳା—ଆଖିରେ 'ଲୁହ କାହିଁକି ? ଦେଶ ସେବା କରିବାକୁ ଯାଇ, ଭାବପ୍ରବଣତା......

ରଘୁ—ହଁ କମଳା, ଭାବପ୍ରବଣତାହିଁ ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷକୁ ଆଗାମୀ ଯୁଗର' ସତ୍ୟ ଖୋଜିବାରେ ପ୍ରେରଣା ଦଏ । ମୁଁ କହୁଥିଲି କମଳା; ଇଂରେଜ......ଫିରିଙ୍ଗି ଏହି ଦେଶରେ କିପରି ପଶିଲା । ସେ ଅନେକ ଦିନ ତଳର ବିସ୍ମୃତ ଲଜ୍ଜିତ ଇତିହାସ । ଯେଉଁଦିନ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର...ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ବକ୍ଷରେ ଛୁରିଘାତ କରି ବିଧର୍ମୀ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀକୁ ଦେଶକୁ ଡେକି ଆଣିଥିଲା, ସେହି ଦିନଠାରୁ ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର

୧୧-୭-୧୯୫୭

ସୂର୍ଯ୍ୟ ହିମାଳୟର ଅସରନ୍ତି ଶୃଙ୍ଗକ ଅଭେଦ୍ୟ ଗୁହା ଅନ୍ଧକାରରେ ଅସ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଏ ଦେଶରେ ବିଦେଶୀୟମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଚାଲିଛି ।

କାହିଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ, କାହିଁ ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ, ସର୍ବଶେଷରେ ୧୮୦୩ । ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫିରିଙ୍ଗି ଅଧିକାର କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ନିର୍ମମ ଶାସନ ଚାଲିଛି । ଅଉ ଦଳେ ରାଜା ମଧ୍ୟ ଦେଶରେ ତାଙ୍କର ଦଲାଲ ହୋଇଛନ୍ତି । ଅଉ ରାଜା ରାଜୁଡ଼ାଙ୍କର ପୁଣି ଆମ ଦେଶର କେତେ ଅମଲା ଅଫିସର ହାତ ବାରିସି ହୋଇଛନ୍ତି ।

କମଳା—ହଁ, ରଘୁଭାଇ, ଇଂରେଜ ଶାସନକୁ ଦୂର ନ କଲେ, ରାଜାମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କ୍ଷମତା ନ ଦେଲେ ବିପ୍ଳବ ହେବ ।

ରଘୁ—ହେବ କାହିଁକି ? ଗୁରୁଅଡ଼େ ମନ୍ଦରଗଡ଼ରେ ଏକ ଶୀତଳ ବିପ୍ଳବ ହେଉ ନାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ କମଳା, ଏ ବିପ୍ଳବ ଅହିଂସା ବିପ୍ଳବ । ଆମେ ରାଜା ରାଜୁଡ଼ାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ଶାସନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଂସା ଗୁଳିଗୁଳା ନେଇ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବା ନାହିଁ ।......

କମଳା—ଠିକ୍ କଥା, ଏ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନରେ ଦୟା ଆସେ ।

ରଘୁ—କଣ ଥିଲା ଏ ରାଜ୍ୟ, କଣ ହେଲା । ଏହି ରାଜାମାନେ ଫିରିଙ୍ଗିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ବୈଦିକ ଭାରତରେ କଳଙ୍କ ରଖିଗଲେ ।

କମଳା—ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରି ନ ଥିଲେ—

ରଘୁ—ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ମାତ୍ର କମଳା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ବହୁତ ସମୟ ଅଛି । ପୂର୍ବାକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବାଲ୍ୟରେ ଉଠେ କମଳା । ଯେତେବେଳେ ଉପରେ ଥାଏ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେତେବେଳେ କେତେ ଦୂରରେ...... କଳନା ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ପାଏ ନାହିଁ ।

କମଳା—ବହୁତ ବେଳ ହେଲା.....କେହିତ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।
ରଘୁ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିଯିବେ । ହଁ, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କମଳା... ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ଏକ ମନପ୍ରାଣରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ହେଲେହେଁ...କେତେବେଳେ କାହା ମନକୁ କେତେ ଖୁବ ଛୁଇଁଛି...
କମଳା—ସେଥିପାଇଁ ଧନମାଳୀ ବାବୁ କହୁଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଶେଇ ନେଇ କାମ କରିଯିବା ଉପଯୁକ୍ତ ନେତାର କାମ...
ରଘୁ—ତା ତ ଠିକ୍...ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଧରି କରିବା ।
(ଏତିକିବେଳେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ, ପଦନ ଦାସ, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରେ, ନିଧି ସେନାପତି, ଦିବାକର ପରିଡ଼ା, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ଅନନ୍ତ ବରିହ, ଅନ୍ତର କଳସ) ସମସ୍ତେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କର୍ମୀ ।)
ରଘୁ—ନମସ୍କାର···ନମସ୍କାର···ନମସ୍କାର···
କମଳା—ନମସ୍କାର···
ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ—ଦଣ୍ଡବତ ଭାଇ (ସମସ୍ତେ ଦଣ୍ଡବତ ଯଥାବିଧି ଜଣାଇଲେ) ।
ରଘୁ—ଏତେ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ହେଲା ?
ପଦନ—ସମସ୍ତେ ଆସୁଥିଲୁ ଭଙ୍କାଡ଼ିଙ୍କ ହୋଇ···
ନିଧି ସେନାପତି—ରଘୁ ଭାଇ, ସଭାପତି କାହାନ୍ତି ।
ରଘୁ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସିବେ ।
ନିଧି—ସମସ୍ତେ ଶୁଣ, ବଡ଼ ସାବଧାନ ହୋଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା କର । ଯେମିତି ଟିକିଏ ହେଲେ ସୁରାକ କେହି ନ ପାଏ...
ବରିହ—ସେମିତି ହେଲେ କାନ୍ଥର କାନ ଅଛି ।
ସିନ୍ଧୁ—ଯାହାହେଉ, କମଳା ଆଜି ବେଶ୍ ଫଟୋ ଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଇଛି ।
ନିଧି—କମଳା ସବୁଦିନେ କାମଟି ଠିକ୍ ଠିକ୍ କରେ...
ବରିହ—ହଇ ହେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟାଏ ଆଲୋଚନା ପଡ଼ୁ ।

ବସନ୍ତ—ତୁ ତ କଣ ଏମିତି ହେଉଚୁ—
ନିଧି—ସେମିତି ବାଜେ କଥା ପକାନା—
ରଘୁ—ବସନ୍ତ ଭାଇ ଗୋଟିଏ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ। ଗୃହଁ ଗୃହଁ ଅସି ନଭେମ୍ବର ୧୯୩୮ ହେଲା।
ପଦନ—ରଘୁ ଭାଇ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା କହିବ...
ରଘୁ—କଣ କହନ୍ତୁ—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଭିତରେ ଅନ୍ତଃ‌ତ, ସେତିକି ଅଛି।
ପଦନ—ଆମକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ହେବ—
ସିନ୍ଧୁ—ଏକା କଥା, ମେଳି ଯାହା, ବିଦ୍ରୋହ।
ରଘୁ—ହେଲା, ଅମେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବୁ, କିନ୍ତୁ···ଆମର ତ ଅହିଂସା ହେଲା ବ୍ରତ। ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ହେଲା ଅସ୍ତ୍ର···
ପଦନ ଦାସ—ସେ ବାଟରେ ଗଲେ, ଅମେ ସହଜରେ ପହଞ୍ଚିବା ନାହିଁ।
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ—ମୋତେ ସେ ବାଟ ଭଲ ଦିଶୁନି...ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଉପରେ, ଏ ଅମଲାଙ୍କ ଉପରେ, ଗୋଠା କେତେ ନ ହେଲେ ଅମେ ପାରିବାନି···
ସିନ୍ଧୁ—ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଏବେ କଣ କଲେ? ଅମ ହାତରେ ମସଲ୍ଲା କାହିଁ?
ନିଧି ସେନାପତି—ମସଲ୍ଲା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ରକ୍ତପାତ କରି ଅମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବା ନାହିଁ।
ରଘୁ—ମୋର ସେହି ମତ। ବରଂ ଚାଲ ଅସହଯୋଗ ଅରମ୍ଭ କରିଦେବା। ଜେଲ ଯିବା—ଅଣ୍ଡର ଗ୍ରାଉଣ୍ଡରେ ରହିବା...
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ—ହିଂସା, ରକ୍ତପାତ: ନ ହେଲେ, ଅଜ୍ଞା, ଏ ରଣପୁର ଅସୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ।
ରଘୁ—ରାଉତ ଭାଇ ତା ହୋଇ ପାରେ ନା—
ଦିବାକର—ନାନା, ହିଂସା ରକ୍ତପାତ କରି ଅମେ ଇଂରେଜ ସରକାରର ଗୁଳିଗୋଳା ଉପରେ ଛିଡ଼ି ପାରିବା ନାହିଁ।
ନିଧି—ତମେ ରାଉତ ବୁଝି ପାରୁନ। ପୁଲିସର ଗୋଟେ ବନ୍ଧୁକ ଅଗରେ ଅମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ସବୁ ଧ୍ୱଂସ ହୋଇଯିବ।

ସିଂଧୁ—ଯାହାହେଉ, ଆମେ ଗୋଟାଏ କର୍ମପନ୍ଥା ଧରବା, ଲୋକଙ୍କୁ ଆଗ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧାଇଲେ...

ଦିବାକର—ଖାଲି ଲୁଗା କାହିଁକି, ସୂତାକଟା ମଧ୍ୟ ।

ରଘୁ—ଆମେ ତ ଭାବୁଛୁ, ୧୪କୋଶ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ 'ପଲ୍ଲିମଙ୍ଗଳ' କେନ୍ଦ୍ର ଗଢ଼ି ସେଥିରେ କେତେକ ରଚନାତ୍ମକ କାମ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେବା···

ସିନ୍ଧୁ—କିଛି ନ ହେଲେ; ଲୋକେ ହାତରେ ସୂତାକାଟି ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତୁ । ଆଗ ଗୋଟେ କିଛି ହେଉ—ତା'ପରେ ପୁଣି ଅନ୍ୟ କଥା ଦେଖିବା—

କାଶ୍ମୀ—ହଁଏ, ଷେତ୍ରବାସୀ ବଗିଲଙ୍କର କଣ ସେହି ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ କାଏମ ରହିଲା ।

ରଘୁ—ତୁମେ କଣ ଭାବୁଛ । ରାଜା ଶାସନରେ, 'ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗା ଯୁଗରେ ବିଚାର ଥାଏ ?

ବିଘଡ଼—ହଁ ଏ, ଆଜି ତ ଶୁଣିଲି ବଡ଼ ସକାଳୁ ଦାରୋଗା ପୁଲିସ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ବାଉଁଶଗଡ଼ ଆଡ଼େ ଯାଉଥିଲା ।

ସିଂଧୁ—ସେ ଯାଉଛନ୍ତି, ଲୋକଙ୍କୁ ଧମକେଇ ମିଛସାକ୍ଷୀ କରି କେତେ ଜଣକୁ ଧରିବେ । (ଏତିକିବେଳେ ଧନମାଳୀ ରାମଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ସିଂଧୁ—ହେଇଟି ତ ଆସିଲେଣି (ସମସ୍ତଙ୍କର ନମସ୍କାର)

ରଘୁ—ଆଜ୍ଞା, ବହୁତ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ।

ନିଧି—ତମେ ଶୁଣିଲ ଉପରେ କହୁଛ, ମୁଁ ତ ଗୋପାଳପୁରଠାରୁ ଆସିଲି ।

ଧନମାଳୀ ରାମ—ରହିଗଲି । ପାମ୍ପଡ଼ାଠି ପରା, କେତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କୁ ପୁଲିସ ଜବତ କରିଥିଲା ।

ସିଂଧୁ—'ମିଛ ସାକ୍ଷୀ କେଶ' ହୋଇଥିବ ।

ରଘୁ—ଆଜି ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିବା···

ଧନମାଳୀ—ହଁ,

କମଳା—ମୁଁ ତେବେ ଟିକିଏ ଆସେ ।

ଧନମାଳୀ—ନାହିଁ ମା ତୁ ଟିକିଏ ବସ । ତୁ ନ ଥିଲେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କେବଠୁଁ...

ନିଧି—ପ୍ରକୃତରେ ସେ ବହୁତ କାମ କରିଛି ।
ରଘୁ—ବାପାଙ୍କୁ ନିର୍ବାସନଦଣ୍ଡ, ଭାଇଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ···ଯାହାହେଉ, କମଳା ବାପା ଭାଇଙ୍କର...
ସିଂଧୁ—ପ୍ରକୃତ କନ୍ୟା ଏବଂ ଭଗିନୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାକୁ ସମୁଦାୟ ପଲ୍ଲୀ-ମଙ୍ଗଳ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରଖ— (କମଳା ବସି ସୂତା କାଟିବା)
ବସନ୍ତ—ଆଜିର ସଭାରେ ଆସନ୍ତା ଚାରି ମାସ ପାଇଁ Programme କର ।
ସିଂଧୁ—ଯାହାହେଉ, ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟାଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉ···
ଧନମାଳୀ—ମୁଁ କହୁଛି, ସିଂଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ସଭାପତି କର । ପଦଦାସ ଆଉ ରଘୁ ବାବୁଙ୍କୁ ସଂପାଦକ ଭାର ଦିଅ, ଦିବାକର ଆଉ ବସନ୍ତଙ୍କୁ ଅଫିସ ସେକ୍ରେଟେରୀ କର । ନିଧି ବାବୁ ମାଳ ଅଂଚଳରେ ରହନ୍ତୁ । ତାଙ୍କୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଛାଡ଼ି ଦିଅ । ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ମୁରଲୀ ଦାସ, ଏମାନେ ଭିତରେ ରହନ୍ତୁ । ଯେତେ-ବେଳେ ଯାହା ଘଟିବ ସେମାନେ ସେହି ଅନୁସାରେ କାଗଜପତ୍ର ଗଢ଼ିବେ । ହରିଜନ କାମ ପାଇଁ ଅଲଗା କେତେଜଣ କର୍ମୀଙ୍କୁ ରଖିବା···
ରଘୁ—ମୁଁ ଆଜ୍ଞା, ଟିକିଏ କଥା କହୁଛି—ମାନେ ସମୁଦାୟ ରଣପୁରକୁ ଚାରିଭାଗରେ ବାଣ୍ଟି ଦିଅନ୍ତୁ । ଆପଣ ଠାଙ୍ଗି ସେପଟ ଧରି କାମ କରନ୍ତୁ । ବସନ୍ତ ବାବୁ ପଶ୍ଚିମ ମାଳ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହନ୍ତୁ । ଆଉ ଦୁଇଜଣ ସୁନାଖଲା ଏବଂ ମାଳକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ରହନ୍ତୁ । ଆମର ଅନେକ ସମୟରେ କାମ ଛିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଯାଉଛି ।
ସିନ୍ଧୁ—ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପର୍ବପରି ସରକାରୀ ସି. ଆଇ. ଡ଼ି. ଭାବରେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ରହୁ । ଆମରି ଭିତରେ ରହୁଥିବ, ଆମରି ବିରୁଦ୍ଧରେ କହୁଥିବ । ଯେପରି ଆମ ପନ୍ଥା ପାଇବେ ନାହିଁ ।
ପଦ ଦାସେ—ମୁଁ କହୁଛି, ସେଥିପାଇଁ ମାଗି ନାହାକକୁ ରଖି ଦିଅ ।
ରଘୁ—ହଉ ହେଲା ।

ଧନମାଳୀ—ସମସ୍ତେ ସାବଧାନ । ଯେପରି ତାଙ୍କ ହାତରେ ଧରା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତାହାହେଲେ ସର୍ବନାଶ ।

ରଘୁ—ଆଉ ବିଦ୍ରୋହ ମେଳ କରିବା ପ୍ରଶ୍ନ । ମୁଁ କହୁଛି ଆମେ କାମ କରି ଚାଲିଲେ, ବଳେ ବଳେ ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇଯିବ ।

ଧନମାଳୀ—ଆମର ତ ଅହିଂସା ହେଲା ବ୍ରତ । ଆମେ ହିଂସାତ୍ମକ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ସମଗ୍ର ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆ ହୋଇପାରିବା ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ତେଣୁ ତ ମହାତ୍ମା ଅହିଂସା ଅସହଯୋଗକୁ ମନ୍ତ୍ର କରି ଧରିଛନ୍ତି ।

ସିଂଧୁ—ବିଦ୍ରୋହ ଦରକାର, ତେବେ ଆଗ ସଂଗଠନ କାମ ଚାଲୁ ।

ଧନମାଳୀ—କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସାବଧାନ କରି ଦେଉଛି—ପୋଲିସ ହାବୁଡ଼ରୁ ସମସ୍ତେ ଦୂରରେ ରହିବ । ତାହା ନ ହେଲେ ମୂର୍ଖ ଲୋକେ ନେତୃତ୍ୱ ଅଭାବରେ କେତେବେଳେ କଣ କରିପାରନ୍ତି ।

ରଘୁ—ନା ନା, ତାତ ସ୍ୱଭାବ କର୍ମୀର ଚିହ୍ନ ।

ଧନମାଳୀ—ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ଶପଥ ନେବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଶପଥ ଦିଅ ।

ରଘୁ—କମଳା ସେ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଛି ।

ଧନମାଳୀ—କାଗଜପତ୍ର ସବୁ ସାବଧାନରେ ରଖିବ ।

ରଘୁ—ହେଉ, ଆଜି ଏତିକିରେ ସଭା ଥାଉ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେଜଣ ଆସୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଶପଥ ଦିଅ ।

ଧନମାଳୀ—ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମୀ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ପାଇଁ କାମ କରିବେ । ଏହି-ପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇବ ।

ରଘୁ—କମଳା ଆଜି କେତେ ଜଣ ଶପଥ ନେଉଛନ୍ତି ?

(ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଲୋକ ଭିତରକୁ ଜଣ ଜଣ କରି ରଘୁ-ବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆସିବା)

କମଳା—ଏହି ଦେଖୁଛନ୍ତି (ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଫଟୋ ପ୍ରତି ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ପ୍ରତି) ଶୁଦ୍ଧପୂତ ପ୍ରାଣରେ ଶପଥ ନିଅନ୍ତୁ । ପଢ଼ନ୍ତୁ—କାୟ ମନୋବାକ୍ୟରେ ମୁଁ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବି ।

(ଏହିପରି ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଶପଥ ନେଲେ)

ଧନମାଳୀ—ରଘୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ କପିଳପାଢ଼ର ଅବସ୍ଥା କଣ ?

ରଘୁ—ଆଜ୍ଞା, ତା କଥା କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେତ ସବୁ କଥାରେ ରପୋର୍ଟ ଡାଲକା, ରସଟିକ୍, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥା କହୁଛି ।

ଧନମାଳୀ—ସେଇମିତ ଦଳଗତ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପିଠିରେ ଛୁରୀ ମାରୁଛନ୍ତି···

ରଘୁ—ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ପଥ କଣ୍ଟକାକୀର୍ଣ୍ଣ । ତାହା ନ ହେଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଏତେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଧନମାଳୀ—ହଉ, ତୁମେମାନେ ସବୁ ଜାଣ । ଆମ ଉପରେ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି; କୋପଦୃଷ୍ଟି ।

ରଘୁ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା, ସେବା ଦେଶ କାମର ଶେଷ ସାର୍ଥକତା ଅଛି । ସବୁ କୋପଦୃଷ୍ଟି ଅପେ, ଅପେ···

ଧନମାଳୀ—ସେହି କପିଳପାଢ଼, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଆସି ଡକ୍‌କା ଛାଡ଼ିବେ ।

ରଘୁ—ହଉ, ଆଜ୍ଞା, ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଉ...
କମଳା ଦେବୀ···ପ୍ରାର୍ଥନା···

(ସମସ୍ତଙ୍କର ନୀରବରେ ପ୍ରାର୍ଥନା)

(ଏତିକିବେଳେ ପଟ୍ଟପତନ)

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

—ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ରଣପୁର ଦୁର୍ଗର ରାଜାଙ୍କ ଉଆସ—ବୈଠକ କାରଖାନା—ହାରମୋନିୟମ ତାବଲାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି, ସଖୀପିଲା ଦୁଇଟି ଠିଆ, ଟେବୁଲ ଫୁଲରେ ସଜା—ଦେଓ୍ୱାନ, ମସ୍ କରଣ, ବଳବନ୍ତସିଂ, ମରହଟି ବେଶରେ କପିଳ ପାଢ଼ି । ସିନ୍ ଉଠିଲା, ସିନ୍ ଉଠିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଛନ୍ତି ଆଗେ

ଆଗେ ମେଜର ବେଜଲ୍ ଗେଟ୍, ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବୃଦ୍ଧ ରାଜା । ବେଜଲ୍ ଗେଟ୍‌ଙ୍କ ଡ୍ରେସ—ଇଂଲିଶ କାଇଦାରେ—ସମସ୍ତେ ଠିଆ ହେଲେ, ଯଥାରୀତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ—ରାଜା ପ୍ରଥମେ ଜଣ ଜଣ କରି ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲେ)

ବୃଦ୍ଧରାଜା—She is your honour miss କରବୀ

ବେଜଲଗେଟ୍—Oh, I see, I see (ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେବା)

କରବୀ—Your honour—(ନମସ୍କାର କରିବା)

ବୃଦ୍ଧରାଜା—ଏ ହେଉଛନ୍ତି ବଳବନ୍ତରାୟ my personal Secretary.

ବେଜଲଗେଟ୍—ବଳବନ୍ତରାୟ—(Shake hand କରିବା)

ବଳବନ୍ତରାୟ—Your honour, ଖାଣ୍ଟୁ, ହଜୁର—

(ସେହିପରି ଦେୱାନଙ୍କ ସହିତ, shake hand) ରାଜା ଆଉ କାହାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ)

ରାଜା—Your honour, chair please. (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଖଚିତ ଚେୟାର ଦେଖାଇଦେବ) ବେଜଲଗେଟ୍ ବସିବା, ରାଜା ବସିଲେ—ମିସ୍ କରବୀ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗିଗଲେ ।

ମିସ୍ କରବୀ—ଆଗ ସୁନାହାର ଗୁଚ୍ଛେଟି ଆଣି ସାହେବଙ୍କୁ ଦେଇ your honour !

ବେଜଲଗେଟ୍—Oh I see…I am very glad to meet you ହଜୁରୀ—very glad.

କରବୀ—Your honour.

ବେଜଲଗେଟ୍—(ଟୋକା ହସ୍ତରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା କପିଳ ପାନ୍ଦ ପ୍ରତି) who is that

କରବୀ—Your honour, your loyal subjectl

ବେଜଲଗେଟ୍—Oh I see…

ମିସ୍ କରବୀ—(ମଦପାତ୍ର ସାହେବଙ୍କୁ ଦେବା, ସାହେବ ମଦ ପିଇବାରୁ …ବୃଦ୍ଧ ରାଜା ଆଖି ଠାରିଦେଲେ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା—)

ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—Raja Saheb no trouble in the state ?
ରଜା—Your honour, no trouble.
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—Who is the police officer.
(ସଙ୍ଗୀତ ବନ୍ଦ ହେବା)
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—ଦେଓ୍ୱାନ ସାହେବ—who is your police officer.
ଦେଓ୍ୱାନ—Your honour. Here is the police officer.
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—ସବୁ ଶାନ୍ତି ହେ, ନାହିଁ ଗୋଲମାଲ ହେ ?
ଦାରୋଗା—Your honour no trouble.
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—ଢେଙ୍କାନାଲରେ ଗୋଲମାଲ ହୁଅ, ସବୁ ଦମନ କରଦଅ, ଯେ ଲୋକ ନେତାହେ, ଉସକୁ arrest କରେ ।
ଦାରୋଗା—Your mercy.
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନେତା ସବ୍‌କୋ ଖତମ କର । Discipline and loyality ଜାରି କରନେ ହୋଗା (ମଦପାନ ପରେ ରଜା ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଦେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରି) ମିସ୍ କରବୀ—I am so glad to meet you···
କରବୀ—Your honour (ଏଭିକିବେଳେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜପତ୍ର ବଢ଼ାଇ ଦେବା)
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—(ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦସ୍ତଖତ କରି) I am so glad to meet you ଉଠିବା।
ମିସ୍ କରବୀ—Your honour—
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—I am so glad to meet you...I am so glad to meet you···(ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି) ରଜା ସାହେବ, why do not send Karabi to Dak Bunglow··
ରଜା—Your honour···
ବେଙ୍କଲଗେଟ୍—I am so glad to meet you Karbi...

କରଣ—Your honour···
ବେଲଲେଟେଡ଼—Good night ଠାଣିରେ, ମିସ୍ କରବାକୁ ଗୃହିଁ ଗୃହିଁ ଫେରୁଥିବା, ପଛେ ପଛେ ଘଜା ଦେଓ୍ବାନ ଗଲେ ।

—ସିନ ପଡ଼ଲ—

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

—ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ—

(ଗାଁ ଅଖଡ଼ା ଘର ମାଲ ବସି ମର୍ଦଲ ବଜାଉଛି—ବାମା, ସହଦେବ, ଅଉ ଦୁଇଜଣ ପାଲ ଧରି ଗୀତ ବୋଲୁଛନ୍ତି)

ଖେଳ ମିଛ ଭଗ୍ ଘଜା ଘଇଜ ଲୋ
ଖେଳ ଅଙ୍କ ଖେଳ ଘର
ବେଠି ଦେଇ ଦେଇ ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ
ଜେଲ ହୋଇଲାଣି ମାମୁଁଘର···ଲୋ
ଖେଳ ମିଛ ସଂସାର ।
କାଆଁ ଗଲା କେତେ ମିଛ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର
କିଛି କିଛି ନାଟକୁଟ
ଘଜା ଘଜ୍‌ଦ୍ୱାର କଲା ଇତିହାସ
କଏ, କାନ୍ଧି ବସି ଘାଣ୍ଟା···ଲୋ
ସବୁ ଦେଲେଣି ସାର

(ଏହି ସମୟରେ କପିଳ ପାତ୍ର ଆସି ପହଞ୍ଚିବା—ଚନ୍ଦନ, ଫୁଲ ବେଶ ହୋଇଛି—ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଖଡ଼ା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା—)

କପିଳ ପାତ୍ର—କରେ, ତମେ ସାହେବଙ୍କୁ ଦେଖିଲନି—ସାହେବ କହୁଛି ରସଟିକ ନାଚିଥିବ ଯେ—ଯେଉଁମାନେ ବେଟି ଦେଇନ, ବୋପାଙ୍କୁ ପୁଅ କହି ଯାଇ ଦେଇ ଦଅ । ନଇଲେ ରସଟିକ ନାଗିଥିବ···

(ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ରଘୁନାଥ, ବସନ୍ତ ଏବଂ କମଳା ଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ, ହାତରେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ଖଦଡ ବ୍ୟାଗ)

ସମସ୍ତେ ଉଠି ତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କଲେ ।

ବସନ୍ତ—କପିଳ ପାତ୍ରେ ଏଇଠି ତ…

କପିଳ ପାତ୍ର—(ଭୁରୁ ଟେକିଯାଇ) ତମ ନାମରେ ଏଣିକି ରସଟିକି ଲାଗିବ ! ତମେ ଗାଁଟାକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରିଦେଲ ।

ବସନ୍ତ—କଣ କହୁଛ ? କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ…

କପିଳ—ହଁ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ଅମଳରେ…ତମେ ଦଳେ ବସିଛ ଆମକୁ ରସାତଳେ ପକାଇବ । ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ନେବ । ତମଠି ରସଟିକି ଲାଗିବ ନାହିଁତ ଅଉ କାହାଠି ଲାଗିବ ।

ବସନ୍ତ—ତମ ପୁଅ କାହାନ୍ତି ହେ ?

କପିଳ—କଣ ବହୁତ କଥା ପଚାରୁଛ । ଆମ ସହିତ ତମର କି ସମ୍ପର୍କ, ଆମର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲାଇନ୍…

ବସନ୍ତ—ହଁ ତମ ଲାଇନଟା ବଡ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର—ରେଲ ଲାଇନ ପରି—ନାନା କଲିକତା ଟ୍ରାମ ଲାଇନ ପରି । ନା ନା ଆମ ଗାଁ ଗୋପୀର ଶଗଡ଼ ଗୁଳାପରି ।

କପିଳ—ଆରେ କାଲିକା ବାଛା—ଆମେ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାଣିରେ ପ୍ରତିପାଳିତ—ତମେ ସବୁ ନିମକହରାମ—

ବସନ୍ତ—ପାତ୍ରେ ତାଲିକା ବହି ଅଛି ?

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ ?

ବସନ୍ତ—ତମ ତାଲିକା ଖାତା କାହିଁ ?

କପିଳ—କରେ ତୋର ବଡ଼ ସାହସ ତ ?

ବସନ୍ତ—ଏ ଲୋକଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ମୋର ବତାଇ ଶିଖାଇ ତମେ ବଡ଼ ଅସାଧ୍ୟ କରୁଛ । ଦେଖୁଆଁ କାହିଁ ? ଦେଖୁଆଁ……

ରଘୁ—ପାତ୍ରେ ଅଖଡାଘରେ ବହି—ଗାଁ ଆଖଡ଼ା ଘର—

ପାଣ୍ଡେ—କଣ ତମ ସାଥିରେ ପାଞ୍ଚ ହେବ—ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ...ରାଜ୍ୟ ପାର୍ ହେବ...

ରଘୁ—ସେଇ କଥା ପାଣ୍ଡେ—ଅମ ଅଗରେ ଖାଲି ଦ୍ୱିପାନ୍ତର...ଜଙ୍ଗଲ ପାହାଡ଼, ଜେଲ, କୋର୍ଟମାନ। ତମ ଅଗରେ ଖାଲି ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟ—ଫଗୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ, ଦାସ୍ତୋଗାଙ୍କ ସଂଗ—

ପାଣ୍ଡେ—(କାନରେ ହାତ ଦେଇ) ଅରେ ରଘୁଆ, ତୁ କ'ଣ ଏବେ ନେତା ବନାଇ ଗଲୁଣି—କଂଗ୍ରେସ ଟୋପି ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଦେଇ ତାମସା ଲଗିଛୁ। ଏ ଅଖଡ଼ା ଘରକୁ କାହିଁକି ଅସିଛ।

ରଘୁ—ତମେ ଯେଉଁମାନେ ଅସିଛ ?

ବର୍ଗଡ଼େ—ତମକୁ ଗୁନ୍ଦା ମାଗି ଅସିଛୁ।

କପିଳ—ବରଗଡ଼ ପୁଅ, କପିଳ ପାଣ୍ଡ ଅଗରେ ସେ ସବୁ ପଇଟିବ ନାହିଁ। ଦେଲୁ ଦେଲୁ କଣ ଅଛ ତୋ ଖଦଡ଼ ମୁଣିରେ।

ବରଗଡ଼େ—ରଣପୁରଠାରୁ ଖାଇଛ, ତମକୁ ଅମେ ପୁଣି ଦେବୁ।

କପିଳ—ଅରେ ଅରେ ତମମର ପତାକା ଖଣ୍ଡେ ଧରି ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ପାଲ୍ଟା କରୁଛ। ଅହିଂସା କହି କହି ହିଂସା କରୁଛ। ତମେ ସବୁ କହିବ ଗୋଟେ କଥା, କରିବ ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା। ତମେ ଗୋଟେ ଟିଡାକଟା ଦଳ...

ବରଗଡ଼େ—ପାଣ୍ଡେ, ଦେଖି ତମ ପକେଟରେ କଣ ଅଛି—

(ପକେଟ ଦରାଣ୍ଡିବା)

କପିଳପାଣ୍ଡ—(ଦୂରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ) ଏଁ ଏଁ ସାବଧାନ।

ରଘୁ—ପାଣ୍ଡେ! ତମେ ଯାହା କହିଲ ଅମର କଥାରେ ତମେ ଭେଦ ଦେଖୁଛ ? ସେଇଟା କାହା ଦୋଷ ଜାଣିଛ ?

ଅନନ୍ତ ବରାଳ—ସେଇଟା ତାଙ୍କ ଚଷମାର ଦୋଷ...

କପିଳ—ପୁଣି କଣ କହିଲ...

ରଘୁ—ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ଦଗରେ ସେବା ତ୍ୟାଗର ଅସରନ୍ତି ନିଝରଣୀ ବହୁଥାଏ, ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ଦଲାଲ ମଣିଷମାନଙ୍କର

ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଭିତରେ ଭିତରେ ସୁନାର ଗନ୍ତା ଘରକୁ ଟିକନଖି କରୁଥାଏ । ସେଠି ତମପରି ଲୋକର ଭୁଙ୍ଗିବା ଶବ୍ଦ କେତେ ଅବା...

ବସନ୍ତ—ତମେ କାହିଁକି ଏ ଅଖଡ଼ା ଘରକୁ ଆସିଛ ଯେ ।

ନୀଳ—ନାହିଁ ନାହିଁ, ସରବରାକାରେ ଟିକିଏ ନାଚ ଶିଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି...

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ ନୀଳ...ନୀଳ...ବୋହୂ ଉପରେ ନଜରଟା ବଡ଼ା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଭେଟି ଦେଇଛନ୍ତି । ବାମା ଛୋଟାକୁ ଭି ବଡେଇଛୁ । ପିଠିରେ କର୍ଣ୍ଣର ଖୋଲସା ବାନ୍ଧ ।

ରଘୁ—ପାଜି, ତମେ ତମ କାମରେ ଯାଅ ।

କପିଳ—ତମେ ତମର କାମରେ ଯାଅ ।

ରଘୁ—ଆମର କାମ ଏହିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ।

କପିଳ—ମୋରତ ଠିକ ସେଇଆ କାମ ।

ରଘୁ—ତମେ ତମର କାମ ଚଞ୍ଚଳ ସାରି ଯାଅ...

କପିଳ—ମୋର ଇଚ୍ଛା ମୁଁ ଯିବିନି...

ରଘୁ—ଆଜି କଣ ଗୀତ ଶୁଣିବଟି...

ବସନ୍ତ—ନୀଳ, ଗୀତ ଖଣ୍ଡେ ବୋଲିବଟି...

(ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୀତ ସହିତ ମର୍ଦ୍ଦଳ ବାଜିଲା)

ନାଆଁ ଗଲା କେତେ ମିଛ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କର
ନାଚ ଦନ ନଠ କୁଠ...

କପିଳ—କରେ ମୋ ଗାଁ । ଅଖେଡା ଘରେ ଏ ଗୀତ କଣ

ବସନ୍ତ—ଏ ଗୀତ ପରା ତମର ବନ୍ଦନା...

କପିଳ—ଚୁପ କର । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ନମକହାରାମ...

ରଘୁ—ଆପଣ ସେମିତି କାହିଁକି ?

କପିଳ—ନୀଳ, ବାମା, ସହଦେବ, ତମେ ସବୁ ଏଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ସାଥିରେ ମାତିଛ ? ଖଣ୍ଡିଆ ହଡ଼ାଙ୍କ ସାଥିରେ...

ରଘୁ—କରେଇ ତାତିଲେ ସିନା ଘିଅ ଓ ପାଣି କଣା ପଡ଼େ...

କପିଳ—କଣ କହିଲୁ···ଘିଅ ଓ ପାଣି । ଅରେ ନୀଳ···ଅରେ ବାମା··· ଅରେ ସହଦେବ···ତମରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯିବା ମୁଁ ଲାଗିଛି । କେଉଁ ଦିନଠୁଁ ଗୋରା ହାକିମ ରଣପୁରକୁ ସାଧ କରି ପାରନ୍ତାଣି ।

ରଘୁ—ଆପଣ ଗଲେ ଏଠୁଁ...

କପିଳ—ନୀଳ, ବାମା, ଶୁଣ, ଶୁଣରେ । ଏଗୁଡ଼ାକ କଆଁ ଗଲାରେ ।

ବସନ୍ତ—ପାଦେ ! ଯିବ ନା ନାହିଁ । ଆଜ ପୂନିଅଁ ହେଉଁଛି...ସପ୍ତମୀ ତିଥି···ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଯିବ ।

କପିଳ—କରେ ବାମ···

ବାମ—କଣ କହୁଛ ସରବରାକାରେ···

କପିଳ—କରେ ହିଂସା ମାଡରେ ତୁମେ ପଡ଼ି ଯାଉଛ । ଗାଁଟା ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଯିବରେ । ପିଲା କବିଲା କୁଆଡେ ଯିବେରେ । ଏହି ଗାଁରେ କେତେ ପୁରୁଷଥିଲେ, କେତେ ରଥୀଥିଲେ, ଦରଥ ଥିଲେ, ଗଦା ସାହୁଥିଲା, ଲିଙ୍ଗା ଖାଇଁ, ଦାମ ପଲଠା ସିଂହ- ଥିଲେ । କେହି ହେଲେ ରାଜାଙ୍କୁ ଭରସି କରି ଗୃହିଁ ନ ଥିଲେ ! ତମେ ରାଜ ଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ଗୁଡ଼ାକ କାହିଁକି ଏମିତି ହେଉଛ ?

ରଘୁ—ପାଦେ, ଲିଭିଲା ଦୀପରେ ତେଲ ଦେଇ କେବେ କିଛି ଲାଭ ହୋଇଛି । (ହୁଁ) ରାଜ ଭକ୍ତ । ଆଜ ଗୋଟାଏ ଅଧମ ବଣ ପାହାଡର ବର୍ବର କଥା, କାହାକୁ ଭକ୍ତି କରିବ ? କାହାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରିବ । ରାଜା କାହାନ୍ତି ?

କପିଳ—ଏହି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ । ତାଙ୍କ ଦେଓ୍ୱାନ ଦାରୋଗାକୁ ।

ରଘୁ—ବୁଝିଲି, କମଳପାକ ବାଲା । କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଜାଙ୍କ ଲହୁଲୁହରେ ଚୂନ ସିମିଣ୍ଟ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଏହି ଉଆସ ଘରର ରାଜା···ଛି ପାଦେ···

ବସନ୍ତ—ପାତ୍ରଙ୍କର ଟିକିଏ "ମୋଦକ ଭ୍ରମ" ହୋଇଛି ।

କପିଳ—ଅରେ, ତମ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳିଆ ଦଳ ବୋଲି ଖବୁଛକି ?

ରଘୁ—ତାହା ହେଲେତ ଭଲ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା…
କପିଳ—ଏଁ …କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାଣିରେ… ବେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗାଙ୍କ ଅନ୍ନ ପାଣିରେ…
ରଘୁ—ତାହା କୁହନ୍ତେ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘୋଡ଼ା କୋରଡ଼ାରେ ବେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗାଙ୍କ ଗୃହୁକରେ ..ଏଇ ଯେ ରଜା ଘର ହାତୀ ଶାଳ ଠିଆ ହୋଇଛି…
କପିଳ—ଚୁପ୍ କର ! ତମେ ଗୁଡ଼ାକ ଧୂଷୁର, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ।
ରଘୁ—ହଁ ସେହି ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଦିନେ ତମର ଗୁଡ଼ଘର, ସରଘର, ଗନ୍ଧାଘରେ ପଶି ସବୁ ମାଟି ଫଟେଇ ଦେବେ ।
ବସନ୍ତ—ପାଠେ, ନାଲି ପିମ୍ପୁଡ଼ି ହେଲେ ଆହୁରି ଭୟ…ତମେ ଏଠୁଁ ଗଲ ।
କପିଳ—କରେ ଦାମା, ଗାନ୍ତ…ଏ ଅଖଡ଼ା ଘର ବନ୍ଦ କର ।
ଶୀଳ—ସବୁ ନେଇ ଯାଇଛି ଘନ ସାହୁ ।
କପିଳ—ସବୁ ପଡ଼ି ଥାଉ, ତମେ ଚାଲିଆସ । କରେ ଦାମା, କରେ ଗାନ୍ତ କରେ ସହଦେବ…
ଗାନ୍ତ—ଏଠି ପରା ଗାଁ । କଥା ପଡ଼ିବ ।
ପାଠେ—ଆଜ କାଲି ପଡ଼ିବ…ଏଗୁଡ଼ାକ ଯାଆନ୍ତୁ ।
ବସନ୍ତ—ଅଟରେ କହିଲି ଅଛି ସପ୍ତମୀ ତିଥି…
ପାଠେ—ଚୁପ୍ କର…ବେନୁଆ, ଏ ବେନୁଆ (ଡାକିବା) ଏଇଠା ବି ଅଛି କୁଆଡ଼େ ଗଲା । ଅଛି ଦେଉଛି ରିପୋର୍ଟ କରି…
ବସନ୍ତ—ଛିଲ ରିପୋର୍ଟର ଖଣ୍ଡେ ଛିଣ୍ଡା କାଗଜ, ତାଙ୍କ ଜୀବନଟା…
କପିଳ—ମୁଁ ଯାଏ । ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କୁ ଖବର…ଦେଲେ…
ବସନ୍ତ—ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କୁ କହିବ କିଛି ଖାଇବାକୁ ଆଣିଥିବେ…
କପିଳ—ରହରହ ତମର ଥଟା ତାମସା ସବୁ
ବସନ୍ତ—ଜଣେ ହେବ । ଯେ ସିନା ଡରେ, ସେ ସିନା ମରେ
ରଘୁ—ଆମରିତ ଜୀବନ ପାଣିଛଡ଼ା ହୋଇଛି…
କପିଳ—ମୁଁ ଦେଖୁଛି ।… (ଏବେନୁଆ ବୋଲି ଡାକ ଡାକ ବାହାରକୁ ଯିବା)

ରଘୁ—ଖାଲ, କଣ ଗୁନ୍ଦା କିଛି ପାଇଲି ?

ଦାମଂଷ୍ଟେଠା—ଆଜ୍ଞା ଆପଣ ନ ଥିଲେ ବଡ଼ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ଏହି କପିଳ ପାନ୍ଦ ଆମକୁ ଧମକ ଦେଉଛି...

ରଘୁ—ତମର କାହାର କିଛି ହେବନି । ତମେ ସବୁ ବାହାରେ ଧରା ନ ପଡ଼ି ଭିତରେ ରହି କାମକର । ସମସ୍ତେ କଣ ଜେଲ ଯିବେକି ?

ସହଦେବ—ଠିକ କଥା । ଠିକ କଥା, ଆମେ ଆମ ଗାଁଠାକୁ ଠିକ୍ ରଖିବୁ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ୍ କରି ଦେବୁ ।

ଦାମ—ସରକାରଙ୍କର ଯିମିତି ହେଉଛି...

ଖାଲ—ତତେ ଖାଇ ପକାଉଛି...

ବସନ୍ତ—ସେ କଣ କରିବମ ସେତ ଜଣେ ସେଇ ଦଲାଲ ଶ୍ରେଣୀର । ହଁ କଣ ଆଖଡ଼ାରେ ଗୀତ ଗୁଲୁଛି ନା କଣ ।

ଦାମା—ହଁ, ହଁ ଛନ୍ଦକୁ ପଦେ ବୋଲିବ ?

ରଘୁ—ଗୀତ ବୋଲିବ ଯେ···ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କାମ ଗୁଲିଛିତ ?

ଖାଲ—ଆମେ ଏ ଯାଏ ଅଠବସ୍ତା ଗୁଳିଲ, ତେର ଠଙ୍କା ଅଠଣା ଅଦାୟ କରି ରଖିଛୁ । ଗାଁରୁ ସମସ୍ତେ ମେମ୍ବର ହେଲେଣି । କହୁଛନ୍ତି ରଘୁବାବୁ ସଙ୍ଗେ କରନ୍ତୁ ।

ରଘୁ—ହଉ, ଆମେ ପରେ ଆସିବୁ । ଏଇଲାଗେ, ପରା ଦେଓ୍ୟାନ ଦାରୋଗା ଆମ ପଛରେ ଲାଗି ଛନ୍ତି ।

ଖାଲ—ବାବୁ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନିଅନ୍ତ···

ସହଦେବ—ଅରେ ଦେଖମ, ବାହାରେ ସେ ପାନ୍ଦ କଣ କରୁଥିବ । ନାଲି ପଗଡ଼ିଅଙ୍କୁ ଡାକି ଅଣିବଟି···

ଦାମା—(ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଯିବା···ଦେଖି ଅସିବା)

ରଘୁ—ଏହି ନିଅ କାଗଜ ପତ୍ର । ସବୁ ସାବଧାନରେ ରଖ । (ସଭ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଖାତା)

ସହଦେବ—(ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ରଖିବା)

(ରଘୁ ଏବଂ ବସନ୍ତ ପଶ୍ଚାତ ଗୁଲି ଯାଉଥିଲେ କନ୍ଦୁ ଖାଲ ଡାକିଲ)

ଗାଲ—ଭାଇ ଟିକିଏ ବସିଯାମ...ସିବତ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ଅସିଛ...
(ଏହା କହି ଗାଲ ଛାନ୍ଦଟିକୁ ପଦେ ବୋଲିଲା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ)
ଗାତ୍ର—"କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବେଶ କର ସୁଦାମା ମାଳୀ
ଶିରେ ଖଞ୍ଜିଲା ନେଇ କେତକୀ କଳି ଯେ"...
ଗୀତ ସରିଲା ।

ରଘୁ—ଗାତ୍ର ଜାଣିଚୁ । ଏ ଛାନ୍ଦ କାହାର ରଚନା ।
ଗାତ୍ର—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ।
ରଘୁ—ହାତ୍ ଏହିପରି ଆମ ରଣପୁରର ଜଣେ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି...
ଗାଲ—ଆମ ରଣପୁରର ? କିଏ ଆଜ୍ଞା—ଆମେ ମୂର୍ଖ କଣ ଜାଣିବୁ ।
ରଘୁ—ଆରେ ହଁ ରଣପୁରର କବି ଭକ୍ତଚରଣ ଦାସ—ଆରେ ଏଇ ସୁନାଖଲାରେ ଯେଉଁ ଭକ୍ତଚରଣ ମଠ ନାହିଁ । ସେଇ ପରା ତାଙ୍କର ମଠ । ସେ ପରା ସେଇଠି ଥିଲେ । ତୁ ଏବେ ଯା ଜାଣିନୁ ।

(ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଗ୍ରାମବାସୀ ଆସି ରଘୁ ଏବଂ ବସନ୍ତଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ ହେଲା ଏବଂ କହିଲା)

ଗ୍ରାମବାସୀ—କିରେ କପିଳା କାହିଁକି ଜଣକୁ ଗଡ଼କୁ ପଠାଇଲା ?
କମଳା—ଏଇ ଗୃଲକୁ । କପିଳ ପାଇ ଗଡ଼କୁ ପୋଲିସକୁ ଖବର ଦେବାଲାଗି ବୋଧ ହୁଏ... (ଠିକ ସମସ୍ତେ ବାହାରି ବେଳକୁ ପୁଣି କପିଳ ପାଇ କହି କହି ଆସୁଛନ୍ତି)
କପିଳ—କିରେ ଗାତ୍ର । ଏ ଗାଁରେ ବୋମା ପଡ଼ିବ କିରେ ? ସିପେହି ସୁବା ମହା ମନ୍ତ୍ରନ କରି ଦେବେରେ...

(ରଘୁ ଅଉ କମଳା ହସିହସି ବାହାରକୁ ଗୃଲିଯିବା ବେଳେ)

ବସନ୍ତେ—ଏହିତ ପାଇ ଆସିଲେଣି ।
କପିଳ—ପୁଣି ତମେ ବସିଛ ?
ବସନ୍ତ—ପାଇ...ତମ ରୂପମାଳୁ ସମସ୍ତେ ଅସୁନ୍ଦର ।

(ଏତିକି ବେଳେ ସମସ୍ତେ ବାହାରକୁ ଯିବା—ବସନ୍ତ ଲୁଚି କରି ବାହାରକୁ ଯାଇ ପାଇକୁ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରିଦେବା—ପାଇ ଭିତରେ ରହି)

ପାଣ୍ଡେ—ହଉରେ ଜାଲ, ଦାମ, ଏନଅଁ ଗିଲା ଗୁଡ଼ାକୁ ଧରବଟି...
ହଲରେ ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ—ହେରେ ପୁଅ ରଙ୍ଗଟିକ ନାଗିବଯେ ।

(ବାହାରୁ ହସ ଶୁଭଇଲା)

୪ର୍ଥ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଜେଲଖାନାର ଦୃଶ୍ୟ, ସିନ ଉଠିଲାବେଳକୁ ଧାଡ଼ ହୋଇ ଜେଲ ଘର ଭିତରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ଧନମାଳୀ ରାମ, ଦିବାକର ପରିଡ଼ା, ମଦନ ଦାସ, ବଂଶୀ ପଣ୍ଡା, ବସନ୍ତ ପ୍ରଭୃତି... By turn ସିପାହୀ କୁର୍ବାନ ଖାଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପିଟୁଛି । ଦାରୋଗା ବାବୁ ଚୌକିରେ ଜେଲ ବାହାରେ ସମାସୀନ । ସିନ ଉଠିଲା ।)

ଦାରୋଗା—(ଇଙ୍ଗିତ ଦେଲେ) ଏକ ଏକ ଅମିଦ ଇନ୍ଦ୍ରା ସେ ଲାଓ...

କୁର୍ବାନ—ବୁଢ଼ ଧନମାଳୀ ରାମକୁ ବାହାରେ ଠିଆ କରାଇବା—

ଦାରୋଗା—(ଠାରଦେଲେ କୁର୍ବାନ୍ ଚାବୁକ ଚଳାଇଲା । ...)

ଦାରୋଗା—ଆପଣ 'ଦାବି ପତ୍ର' ଉଠାଇ ନିଅନ୍ତୁ । ଆଉ ଏହୁପର ହିଂସାତ୍ମକ ଷଡଯନ୍ତ୍ରରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଧନମାଳୀରାମ—ଦାବୀପତ୍ର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର । ଆଉ ହିଂସା କଂଗ୍ରେସର ଟାନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଅହିଂସା ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ (ପୁଣି ଚାବୁକ ପରେ ଚାବୁକ)

ଦାରୋଗା—ଆପଣମାନେ ସଭା ସମିତି କରୁଛନ୍ତି । ୧୪୪ ଧାରା ଅମାନ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଧନମାଳୀରାମ—ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରୁନାହୁଁ । ଆମର ଦାବି ଆମେ ଘୋଷଣା କରୁଛୁ ।

(ଏହାପରେ ନଧି ସେନାପତିଙ୍କୁ ଅଣି ଦାରୋଗା ସେମିତି ପିଟାଇଲେ)

ଦାରୋଗା—ନଥି ସେନାପତି ! ତମେ ମାକୁଆ ଲୋକଙ୍କୁ ଷଡଯନ୍ତ୍ରପାଇଁ ମତାଉଛ ?

ସେନାପତି—ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ଅମର ସଂଗଠନ କାମ ଚାଲିଛି । କଂଗ୍ରେସର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ··············(ପୁଣି ଚାବୁକ) ଦିବାକରକୁ ଅଣିଲେ—

ଦାରୋଗା—ତୁ ସବୁଠୁଁ ବେଶୀ ରାଜ୍ୟରେ ଅରାଜକତା ପାଇଁ ପ୍ରଚାର ଚଳେଇଛୁ । Dam fool

ଦିବାକର—Shut up Inspector

ଦାରୋଗା—(ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠି ଆସିଲେ ବୁଟ୍‌ରେ ଦିବାକରକୁ ମାଡଦେଲେ । ସେ ତଳେ ପଡଗଲା । ପୁଣି ବୁଟ୍‌ରେ ଛାତିରେ ମାଡ···) ଶାଲା—ହାରମଜାଦା, Dam fool

(ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ପୋଲିସ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଏକ କନେଷ୍ଟବଲ ସହ ରଘୁନାଥକୁ ଜଂଜିରରେ ବାନ୍ଧି ଭିଡ଼ି ଭିଡ଼ି ଅଣିଲା ବାହାରୁ—ପଛେ ପଛେ କପିଳ ପାଣି)

କପିଳ ପାଣି—ନନସେନ—ଶଳା, କାଲିକା ବଳା—ଗାଁଠାରୁ ମୋର ଭାଙ୍ଗି ଦେଲଣି—(S.I. ଯଥାବିଧି ସମ୍ମାନଦେଲେ ଦାରୋଗାଙ୍କୁ)

ଦାରୋଗା—ଏ ଅସାମୀ କେଉଁଠି ଧରା ହେଲା ।

S.I.—ଆଜ୍ଞା, ନାଗପଡା ବାଡ଼ିପଟେ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା ।

ଦାରୋଗା—(ଠାରିଦେଲେ, ଜୁଆନ କନେଷ୍ଟବଲ ମିଶି ପ୍ରହାର କଲେ)

ଦିବାକର—(ଅସ୍ପୁଟରେ) ସଯ୍ତାନ ··(ପାଟିକଲା)···

ଦାରୋଗା—(ଲାଲ ମଜ ଆଖିରେ ତା ଆଡକୁ ଚାହିଁଲେ··ନିଜେ କୋରଡା ଧରି ଆରମ୍ଭ କଲେ ପ୍ରହାର—) ରାଜା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଅପରାଧ—ବୁଝିଲୁ ରଘୁ ଡାକାଏତ...

ରଘୁନାଥ—(ଲୁହ ଝରି ପଡୁଥାଏ—ନୀରବ)

ଦାରୋଗା—ଜୁଆନ ଖାଁ—ଶକ୍ତ ପ୍ରହାର—Break their heads ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡଯନ୍ତ୍ର—ସଭା ସମିତିରେ ପ୍ରଚାର ଦାବିପତ୍ର—ନାମରେ ହିଂସାର ଧମକ । ଚୋରି, ଡକାୟତି, ପ୍ରବଞ୍ଚନା—ସବୁକଛି ଦୋଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ । ସଯ୍ତାନ

ରଘୁ—ମାରବ ।

ଦାରୋଗା—ତୁମମାନଙ୍କୁ ଆଜ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳରେ କିଏ ? କୁର୍ବାନ ଖାଁ, କ୍ଳାନ୍ତହେଲେ, ଅନ୍ୟ ସର୍ଦ୍ଦାରକୁ ଡକାଅ—(କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ଦ୍ୱିଗୁଣ ବଳରେ ପ୍ରହାର କରିବା)

ଦାରୋଗା—କିଛି କହିବାର ଅଛି – ବଦମାସ, ଡକାୟତ···

ରଘୁ—ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀର କିଛି କହିବାର ନ ଥାଏ ।

ଦାରୋଗା—ପୁଣି ସେହି Temper, ତୋର ଦାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିବାକୁପଡ଼ିବ ।

ରଘୁ—ତଥାପି ବଞ୍ଚ ରହିବ ।

ଦାରୋଗା—ତୁ ଅପରାଧୀ – ୧୫ ଟା ଦଫାରେ ତୁ ଅଭିଯୁକ୍ତ ।

ରଘୁ—ଆହୁରି ଅଧିକା ଦଫା ହୋଇଥିବ ।

ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ –

କୁର୍ବାନ—ହଜୁର୍—

ଦାରୋଗା—S.I.

S.I.—ହଜୁର୍

ଦାରୋଗା—ବନ୍ଧୁଅଡ ପନ୍ଧ ମଗାଅ—ଜଲଦି –

S.I.—ହଜୁର୍

(ଏହି ସମୟରେ ବାହାରେ ମଟର ହର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣାଗଲା । ଟିକିଏ ସମୟ ପରେ ଦେଓ୍ୱାନ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦାରୋଗା ଆସନ ଦେଲେ)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ବଗୁର କର୍···(ରଘୁକୁ ଗୃହି) ଏଟା କିଏ ସେ ?

ଦାରୋଗା—ଗ୍ୱେର ରଘୁ ମହାନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏମାନେ (ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି)

ଦାରୋଗା—ଏଇଟା ଗ୍ୱେର ଧନମାଳୀ ସାମ, ଏଇଟା ସେନାପତି – ଏଇଟା ଦବାକର୍···

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏହି ଶଳା ଦବାକର ।

ଦାରୋଗା—ହଜୁର
ଦେଓ୍ୱାନ—ଶଳେ ପାଞ୍ଚ ଲଗାଇଛନ୍ତି । କିଏ ଅଛରେ ଲଗାଅ ବନ୍ଧୁଅଛି ।
(କନେଷ୍ଟବଲ ବନ୍ଧୁଅଛ ଆଣିବା)
ଦାରୋଗା—(ଠାରିଦେଲେ — ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଅଛ ମାର)
କପିଳପାଣ୍ଡେ—ପୁଅ ପାଅ (ରଘୁ ପ୍ରତି)
ଦେଓ୍ୱାନ—ସେ ଶଳା ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର କାହିଁ ?
ଦାରୋଗା—**Absconding**
S.I.—ନୟାଗଡ଼ କ ଠାଙ୍ଗିରେ ଅଛି ।
ଦେଓ୍ୱାନ—(ଧମକ) ଗୃହଦାନ ଭିତରେ ତାକୁ ଏହି ଜେଲରେ କଣ୍ଟା ଘଟିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।
S. I.—ହଜୁର —
ଦାରୋଗା—ହଜୁର—
ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ ଶଳା ରଘୁ ମହାନ୍ତି । ଡକାୟତ ଶଳା । ଏଇଠିକି ଆସ (ଠାରିଦେବା) ହଇରେ ଶଳା — ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ — କାହିଁକି ଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ।
ରଘୁ—ଖାଲି ରାଜା କହନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ — କାଲୁ ଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଛେଁ ।
ଦେଓ୍ୱାନ - ଡକାତ ମେହେନ୍ଦ୍ରକୁ — ଏ ଶଳା ମୁହଁରେ ମୁତୁ —
ଦାରୋଗା—କନେଷ୍ଟବଲ (ଠାରିଦେବା, ମେହେନ୍ତର ଡାକିବାପାଇଁ ଜଣେ ଯିବା)
ଦେଓ୍ୱାନ—ବନ୍ଧୁକ ଲଗାଓ...
ଦାରୋଗା—କୁର୍ବାନ ଖାଁ, ୟା ଛାତିରେ ବନ୍ଧୁକ **point** କର ।
(କୁର୍ବାନ ତଦ୍ରୂପ କରିବା) (ଏହି ସମୟରେ ମେହେନ୍ତର ଜଣେ କନେଷ୍ଟବଲ ସହ ଆସିବା)
ଦାରୋଗା—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ମୂତ—
ଦାରୋଗା—(ବନ୍ଧୁକ **point** କରି) କହ ଅଜଠାରୁ ଏ ସବୁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଆଉ ହେବନାହିଁ । କହ **Rascal.**

ଦେଓ୍ୱାନ—Scoundral

କପିଳ ପାତ୍ର—ଏ, ପୁଅ ରସଛିକି ନାଗିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, ଫଗୁ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଅମଳରେ···

ଦାରୋଗା—ବନ୍ଧୁକ ଧର—One, two. କହ, କହ,···କହ

ରଘୁ—ନୀରବ—

ଦେଓ୍ୱାନ—Shoot him down.

ରଘୁ—ନୀରବ ।

ଦାରୋଗା—କହ, କହ,—one, two, three (ଏ ସମୟରେ ବ୍ଲାଙ୍କ ଫାୟାର ହେବ)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଚାର ଏମିତ ହେବନି । କାଲି ପୁଣି ମଣିନାଗ ତଳେ ଏମାନଙ୍କର ବିଚାର ହେବ । ଏ ରଘୁ ମହାନ୍ତି (ରଘୁକୁ ଲକ୍ଷ କରି) କଣ କହୁଛୁ କହ ?

ରଘୁ—ମୁଁ କହୁଛି ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଦାବୀ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ, ଫିରଙ୍ଗି ଶାସନ ଲୋପ । ଆପଣଙ୍କ ପରି ଅତ୍ୟାଗୃହୀମାନଙ୍କର...

ଦାରୋଗା—(ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ) ଜୋତାରେ ଗାଲକୁ ମାରିବା ।

ଦେଓ୍ୱାନ—ରାଜଦ୍ରୋହୀ, ମେଲି ବିପ୍ଳବୀ, ବଦମାସ, ଗୁଣ୍ଡା !

ରଘୁ—ତଥାପି ମୋର ଗୌରବ । ଏହି ମାଟି ପାଇଁ ମୋର ରକ୍ତ ଝରିପାରେ··· .

ଦେଓ୍ୱାନ—ଶୁଅର, Bastard ତୋତେ କବର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ତୋଠାରୁ ଅଦାୟ କରିବାକୁ ହେବ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ଅଭିସନ୍ଧି···

ରଘୁ—ଦେଓ୍ୱାନ ବାବୁ, ସବୁ ଯୁଗରେ ଏଇୟା ହୁଏ । ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଦଳେ ଦଲାଲ···

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦଲାଲ !

ରଘୁ—ହଁ ଦଲାଲ, ଆପଣ ଇଂରେଜ ସରକାରର ଗୋଲାମ

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା (ଚଢ଼ା ଗଳାରେ)

ଦାରୋଗା—(ଅର୍ଡ଼ର ଦେବା)

କନେଷ୍ଟବଲ—(ରଘୁ ମୁହଁକୁ ଛେପ ପକାଇବା)

ରଘୁ—(ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ) ଭାଇ ତମର ଏତିକି ଦୟା ଥାଉ । ଯେଉଁମାନେ ଦେଶରେ ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ଗୁଳି ଗୋଳା ମୁହଁରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜାପାଇଁ ବିପ୍ଳବ କରୁଛନ୍ତି ସେହି ମରୁଭୂମିର ଯାତ୍ରୀ ପାଇଁ ତୁମର ଏହି ଛେପ ଗୁନ୍ଦାଠା ମରୁଝର ହେଉ । ଭାଇ—ବନ୍ଧୁବ ପୁରସ୍କାର...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏମାନଙ୍କୁ ସାଗ ଗଛ ଧୂଆଁରେ ରଖିବ ।

କପିଳ ପାତ୍ର—ହଜୁର, ଧୂଆଁ ଅପେକ୍ଷା ଆମ୍ବ ଗଛ କାଇ ଭଲ ହେବ ।

ରଘୁ—(ବଡ଼ ହସଟାଏ ହସି) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ...

ଦିବାକର—(ହସି) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

ନନ୍ଦ—(ହା ହା ହସି) ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ

ବସନ୍ତ—ନାହିଁ ନାହିଁ କପିଳ ପାତ୍ର ରାଜ୍ୟରେ...

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା, ଏମାନେ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ । ଏମାନେ ରାଜଦ୍ରୋହୀ, ଏମାନେ କଂଗ୍ରେସ ବାଦୀ । ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ବେଆଇନ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଏମାନେ ଘରପୋକ, ଲାଠ । ବଦମାସ୍ କଂଗ୍ରେସ, ନିର୍ଲଜ୍ଜ କଂଗ୍ରେସ...

ରଘୁ—Shut...ଦେଓ୍ୱାନ ।

କପିଳ ପାତ୍ର—Shut up ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

ଦାରୋଗା—(ଅଣ୍ଠାର ଦେବା, ଗୋଟିଏ କନେଷ୍ଟବଲ, ରଘୁର ତୋଣ୍ଟି ଚିପି ଧରିବା)

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦିଅ ଶଳାକୁ ସୁଠ୍ କରି ଦିଅ ।

ରଘୁ—ତଥାପି ଛିପାଗଲାର ଚତ୍କାର ବଜ୍ରଠାରୁ ଭୀଷଣ—ପାହାଡ଼ଠାରୁ କଠିନ ।

କପିଳ ପାତ୍ର—ଦେଓ୍ୱାନଙ୍କ ସାମନାରେ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ······

ରଘୁ—ଚୁପ୍ କର ସତ୍ୟଦ୍ରୋହୀ......

ଦେଓ୍ୱାନ—ଦାରୋଗା—ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ନାମରେ ଓ୍ୱାରେଣ୍ଟ··

ଦାରୋଗା — ଜାରି ହୋଇଛି ହଜୁର ।

ଦେଓ୍ୱାନ — ଏମାନଙ୍କୁ ଦନରାତି ୨୪ ଘଣ୍ଟା ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ପ୍ରହରୀରେ ବନ୍ଦୀ......

ଦାରୋଗା — ହଜୁର ।

କପିଲପାତ୍ର — ହଜୁର ଏ ଶାଳି କ୍ରୁହନ୍ତି ଏତିକି । ଏହାଙ୍କ ନାଙ୍ଗୁଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ଶାଳ, ଚୈତି ଦାସ, ସହଦେବ, ଆମ ଗାଁର ଆଉ ଗୋଟେ ଟୋକା ଅଛି·········

ରଘୁ — ବର୍ବର......

କପିଲ — (ହସି) ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, କିଛି ପଟିବନି । ତୋ ରକ୍ତ ଲୁହା ଜଞ୍ଜିର ପିଇବ ।

ରଘୁ — ରଘୁ ମହାନ୍ତି ହସି ହସି ଲୁହା ଜଞ୍ଜିରକୁ ବରଣ କରୁଛି । ଲୁହା ଜଞ୍ଜିର ଯଦି ଆମ ଶୃଙ୍ଖଳ ଦେହର ଶେଷ ରକ୍ତ କଣା ପିଇନିଏ, ଆମର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଆଉ ତୁମର ରକ୍ତମାଂସକୁ ଯେତେବେଳେ ଶାଗୁଣା ବେଢି ଖାଉଥିବେ, ପରାଧୀନତାର ମହାଶ୍ମଶାନରେ......

କପିଳ ପାତ୍ର — ଆରେ ରସଟିକି ନାଗିବ···

ଦେଓ୍ୱାନ — ରଘୁ ମହାନ୍ତି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ତୋତେ······ମୁଁ ତଥାପି ଦୁଇଦିନ ସମୟ ଦେଉଛି । ଦାବି ପତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିବ, ରାଜ୍ୟରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବ ନାହିଁ ।

ରଘୁ — ରଘୁ ମହାନ୍ତିର ଜାତକରେ ତାହା ନାହିଁ ।

ଦେଓ୍ୱାନ — ଦାରୋଗା, ଏହାଙ୍କ ଦେହରେ ପୋକ, ଜୋକ, ବିଛା ଛାଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।

ଦାରୋଗା — ହଜୁର

ଦେଓ୍ୱାନ — ବରଫଅଢିରେ ଶୋଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦାରୋଗା — ହଜୁର

ଦେଓ୍ୱାନ — ପ୍ରତି ଗୃହ ଘଣ୍ଟାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚାବୁକ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଦାରୋଗା — (ହାତ ଠାରଦେଲେ, ଲୁବାନ ଖାଁ ପ୍ରହାର ଆରମ୍ଭ କଲେ, ମେହେନ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଛେପ ପକାଇଲା)

ଦେଓ୍ୱାନ — S.I. ତମ ବୁଟର ବଳ ପରୀକ୍ଷା କରନାଅ ।

କପିଳ ପାଣ୍ଡ — ହଁ ...ହଁ ...ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ (ଏହିକ୍ଷଣ-ବେଳେ ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇନ୍‌କିଲାବ୍ ଜିନ୍ଦାବାଦ୍ ରାଜପଥ ମୁଖରିତ)

ଦେଓ୍ୱାନ — ଏ କଣ — ଶୋଭାଯାତ୍ରା.....ଚଲେ ଫାୟାରିଙ୍ଗ କର

ସିନ ପଡ଼ିଲା

୪ର୍ଥ ଅଙ୍କ

—ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ—

(ରାଜାଙ୍କ ବୈଠକଖାନା — ମଦ ଖାଇ ରାଜା ମାତାଲ, ଜଣେ କରଣୀ ମଧ୍ୟ ମାତାଲ .....ଦେଓ୍ୱାନ ମଧ୍ୟ ମାତାଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । କରଣୀ ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କ ଶିରୋଦେଶରେ ହାତ ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା ଦୁଇଟି ଗାଉଛନ୍ତି — ହାର-ମୋନିୟମ, ତାବଲା ବାଜୁଛି — ରାଜାଙ୍କୁ ସେଠୁ କରଣୀ ଓ ଅନ୍ୟ ଏକ ପୋଇଲା ସିଧା ଧରି ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ...... ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ କପିଳ ପାଣ୍ଡେ — ଦେଓ୍ୱାନ ମାତାଲ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ଦେଓ୍ୱାନ — ଅଚ୍ଛାସେ, ଅଚ୍ଛାସେ ସଙ୍ଗୀତ, ଅଧିକ ହେଉ — ଖଣ୍ଡେ ନାଚ, ଖଣ୍ଡେ ନାଚ ହେଉ —

କପିଳ — କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

(ସଙ୍ଗୀତ ଚାଲିଥାଏ)

(ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଡେଞ୍ଜର, ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର)

ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର—କ’ଣ କିଛି ନୂଆ ସଙ୍ଗୀତ ?

ବର୍ଦ୍ଧମାନ—ଅରେ ମୋ ପୁଅର ମାମୁଁ ..ଶୁଣ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣ ।

କପିଳ—ଏକ ସଙ୍ଗୀତ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ···

(ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ...)

୪ର୍ଥ ଅଙ୍କ

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଅଫିସଘର—ପତାକା ତଳେ ରଘୁନାଥ ଦିବାକର ଠିଆ—ସିଂଧୁ ମିଶ୍ର କଥ୍ୱ ସେନାପତି, ମଦନ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଛଦ୍ମବେଶରେ କପିଳ ନାହାକ ·ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭିକାରି, ରଘୁ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଛି କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ । ଅର୍ଜୁନ ରାଉତ ବସି କଟୁରି ଘଷୁଛି ପଥରରେ । କମଳା ଗୋଟିଏ ଗୀତ ବୋଲିଲା ବେଳକୁ ସିନ୍ ଉଠିଲା)

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ, ବହୁତ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା । ବହୁତ ଲୁଟହେ, ଅତ୍ୟାଚାର ହେବ ।

ଅର୍ଜୁନ—ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲେ (କଟୁରି ଦେଖାଇ) ଆମର ଚାଲିବ ।

ରଘୁ—ଛି ଅର୍ଜୁନ—ହିଂସାର ରକ୍ତରେ ତମେ ଅତ୍ୟାଚାରୀକୁ ଜିଣିବା ଆଶା ବୃଥା—ରକ୍ତରେ କେବେ ହୃଦୟ ଜୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅର୍ଜୁନ—ହଁ ଭାଇ, ଏଇଥିରେ ସବୁ ସାବାଡ଼ (ପୁଣି କଟୁରି ଦେଖାଇ)

ସିଂଧୁ—ହିଂସାର ସ୍ଥାନ କଂଗ୍ରେସରେ, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳରେ ନାହିଁ ।

ଅର୍ଜୁନ—ଆସୁ ଯେତେ ସାହେବ, ଆସୁ ରାଜା, ଆସୁ ଦଅନ, ଏଇ କଟୁରି ସବୁ ସାବଧାନ କରିଦେବ ।

ସିଂଧୁ ମିଶ୍ର—ତମକୁ ବାର ବାର କହୁଛୁ, ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ, ହିଂସାର ନା, ଧରନା—

ରଘୁ—ବୁଝିଲ ରାଉତ, ଫୁଲଟାକୁ କଟୁରିରେ କାଟିବା ଦରକାର ନାହିଁ ବଣରେ ଯେଉଁ ଫୁଲ ଫୁଟି ଯାଏ, ଆପେ ଆପେ ଝଡ଼ି ପଡ଼େ ।

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—କଠୁର ଖାଲି କଠୁରି ଲୋଡ଼ା—

ରଘୁ—କାହିଁ କି ?

ପଦଦାସେ—ହଁ କଠୁରି ଲୋଡ଼ା, କଠୁରିରେ, ଠେଙ୍ଗାରେ ଗୁଳିଗୋଳା ବାରୁଦର ଶାସନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରଘୁ—ତମେ ପଦନ ମଧ୍ୟ ଅବୁଝା—ଆଠ ଦିନ ତଳେ ଜେଲରେ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମକୁ ଯେଉଁ ମାଡ଼, ଯେଉଁ ପଶୁ ରାକ୍ଷସ ଦଳ ଆମର ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା ସେହି ଜାନୁଆରର ହିଂସାକୁ କଣ ତୁମେ ହିଂସାରେ ପାରିବ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ?

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ରକ୍ତ ଚାହେଁ ରକ୍ତ—ପାଇକଟୋକାର ରକ୍ତ ।

ରଘୁ—ତଥାପି ବିନା ରକ୍ତରେ ଆମର ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ।

ରାଉତ—ରକ୍ତ ଖାଲି, ରକ୍ତ ଭାଇ, ଖାଲି ରକ୍ତ

ରଘୁ—ଶୁଣ ରାଉତ । ଏକ ଦିଗରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀର ଶେଷ ସ୍ୱରୂପ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଆମ ଅନ୍ତରର ବଳ, ହୃଦୟର ଅସୀମ ସାହସ ।

ଦିବାକର—ଏକ ଦିଗରେ ନିଆଁ, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଆମର ସେବା

ରଘୁ—ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଦିବାକର ବାବୁ—ଶୁଣ ରାଉତ ସବୁ ସତ । ଆମକୁ ଏପରି ସଂଯତ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ମାର୍ଗରେ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ପନ୍ଥା ମହା ଦରିଦ୍ର ସେବକର ପନ୍ଥା—

ରାଉତ—ମତେ ଜଣେ ଚାପୁଡ଼ାଟାଏ ମାରିଲେ ?

ରଘୁ—ବେଶ ଆରଗାଲ ଦେଖାଇ ଦେବ ।

ରାଉତ—ଏ କଥା ଭାରି ବଡ଼ ବିଷମ—

ରଘୁ—ଯେଉଁଠି ସାଧନା ସେଇଠି ପଥ ବିଷମ ହୁଏ ।

ରାଉତ—ଖାଇବାକୁ ନାହିଁ, ଲୁଗା ନାହିଁ, ପଠା ନାହିଁ କହିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ ଆମ ମୁହଁରେ ମୁତିବେ, ବନ୍ଧୁଅଢରେ ବାଡ଼େଇବେ, ଧୂଆଁ ଦେବେ, ଦିବାକର କହୁଛନ୍ତି ସବୁ ସହିବା, ଖାଲି ସହିବା ।

ରଘୁ—(ହସି ହସି) ହଁ, ହଁ ସବୁ ସହିବା ।

ରାଉତ – (ଖାଲି ହସିବା)

ରଘୁ – ତମେ ଦେଖିଥିବ, ଝଡ଼ବେଳେ ନଦୀର ତାଳରେ ନଇବାଲିରେ ଯେଉଁ ବାଟୁଆ ଯାଉଥାଏ, ସେ କଣ ଗାଛକୁଣ୍ଟରେ ଫେରିଯାଏ, ତାକୁ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ ସେ ସବୁ ସହେ ।

ରାଉତ – ଆମର ଇଜ୍ଜତ ନେବେ । ଏ ଇଥି ପାଇଁ ସବୁ ସହିବା –

ଦିବାକର – ତଥାପି ସହିବା ।

ମିଶ୍ର – ଏମିତି ହୁଏତ ଦିନେ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ରାଉତ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଲୁହକୁ ସବୁ ସାବାଡ଼ କରିଦେବ ।

ରଘୁ – ରାଉତ ମୋର ଯାତ୍ରା ଜେଲରେ ଅନୁଭୂତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଖସି ଆସିଛୁ । ତମେମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ଲୋକେ ପାଞ୍ଚ ଭୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଣି କେତେବେଳେ ଡାକେରା ଆସିବ । ମୋତେତ ଛାଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ, ମୁଁ ଜେଲରୁ ଲଗ ପଳେଇ ଆସିଛୁ । ମିଶ୍ରଙ୍କ ଉପରେ ୱାରେଣ୍ଟ ଝୁଲୁଛି – ଏଥିରେ ତମେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ହରାଇ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ । ଶାନ୍ତ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୁଅ ।

ରାଉତ – କପିଳା ଗାଈର କଥା ମୁଁ ଶୁଣିବି ? ସେ ଖାଲି ଭୟ ଦେଖାଉଛି । "ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ"

ରଘୁ – ହଁ, ହଁ ସେହି ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଆମେ ମେଣ୍ଢା ଆମର ମଣିଷ ମେଣ୍ଢାକୁ ଚରାଇବା ପାଇଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାକୁ ଛିନ୍ନ କରି ଅତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ରାଜା ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି)

ରାଉତ – ନା ଭାଇ ଆମେମାନେ ମେଣ୍ଢା କୁହଁ – ତମେ ଏବେ ରଘୁଭାଇ କହିଲ କି କଷ୍ଟ ତୁମକୁ ଜେଲରେ ଦେଲେ···

ରଘୁ – ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ, ମୁଁ କିଛି କଷ୍ଟ ପାଇନି ।

ରାଉତ – ନାନା ସେ ସବୁ ମିଛ । ଜେଲ ଭିତରେ ପଥର ଗାଡେଇ ତଳେ ଏହି ଦଆନ ଦାରୋଗା ଯାହା କଲେ ଆମେ ଶୁଣିଛୁ । ଆମେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରୁଥିଲୁଁ...ଲୁହ ଜେଲରେ କଣ ହେଲା ।

ରଘୁ—ଆମେ ଦୋଳରେ ବସୁଥିଲୁ,

ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର—ଆଉ ବୃନ୍ଦାବନ ଗାଁ । ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଝୁଲାଉଥିଲେ ।

ସରତ—କଣ ମଣିଷ ହାଡ଼ ମାଉଁସରେ ତେସବୁ ଦୋଳ ତିଆରି ହୋଇଛି ?

ସିନ୍ଧୁ—ନାହିଁରେ ମଣିଷର ଅଙ୍ଗୁଠି, ଚମଡ଼ା ହାଡ଼ ସବୁ ମିଶି ମଜବୁତ ଦୋଳ ହୋଇଛି ।

ସରତ—କଣ କହୁଛୁ ଭାଇନା, ମୋ ରକ୍ତ ତାତି ଯାଉଛି ।

ରଘୁ—ଯେତେବେଳେ ସମୁଦ୍ରରେ ଯୁଆର ଉଠେ, ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଫେନରାଜି ତେଉ ସବୁ ଆସି ଆସି ବେଳା ବନରେ ଲୋଟିପଡେ, ରକ୍ତ ଗରମ ହେଲେ ସେପରି ତାକୁ ଶୀତଳ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପଦନ ଦାସ—ଆପଣତ ସବୁ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ।

ରଘୁ—ଯେତିକି ଦରକାର, ସେତିକି ଜାଣ, କିଏ କେଉଁଠି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ପତ୍ତା ନାହିଁ । ଗୁରୁଅଟେଲ ପୁଲିସ—ଗୁରୁଅଟେଲ ସଂଗୀନ ଫଉଜ-ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଆମକୁ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସରତ—ରଘୁ ଭାଇ ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ନିକଟରେ ଶୃଙ୍ଖଳା କଥା କହୁଛ ?

ରଘୁ—ତେବେ ମନେ ରଖ, ଦାବିପତ୍ର ରାଜା ଅଧାଅଧି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ରାଜା ଦିନେ ନା ଦିନେ ଦାବୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । ଆଉ ଆମ ଉପରେ ଯାହା ଏ ଭିତରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହେବ, ସେଇଟା ପ୍ରକୃତରେ ଅଲକ୍ଷରେ ଆମ ପ୍ରତି ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ସରତ—ସେମିତି କହନା ରଘୁ ଭାଇ ।

ରଘୁ—ଲୁହା ନିଆଁରେ ତାତିଯାଏ, ପୁଣି ଲୁହାର ହାତୁଡ଼ି ସେହି ଲୁହାକୁ ସଳଖି ସୁନ୍ଦର କରି ଦିଏ, ନୂଆ ରୂପ ଦିଏ । ହାତୁଡ଼ିର ବେଦନା ରହେ ନାହିଁ । ଆମର ଭାଇ ଆମର ଉପରେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତୁଡ଼ି ପ୍ରହାର କରିବେ, ତାହାହେଲେ ଆମେ ନୂଆ ରୂପ ପାଇବା । ନଦୀଢ଼.ଆକାଶ କୋଣରେ ଯେଉଁ ଘନ ମେଘମାଳା

ଛନ୍ନ ପତ୍ର ପରି ଉଡୁଥାଏ, ଅମ୍ବରରେ ବଜ୍ର ଗର୍ଜ୍ଜନ କରୁଥାଏ, ଗୁଲଗୁଳି ତାଡିରେ ଧରଣୀ ପୀଡ଼ା ପାଏ, ସେହି ମେଘ ପୁଣି ପ୍ରଥମ ପ୍ରାବୃଟରେ ଅମୃତ ଧାରାରେ ଝରିପଡ଼େ । ପୃଥିବୀକୁ ସବୁଜ ସୁନ୍ଦର କରିଦଏ । ଆମକୁ ସେମିତି ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାଉନ୍ତ—ଯେତେବେଳେ ହାତୁଡ଼ି ମାଡ଼ବସିବ, ସେତେବେଳେ ଅପେକ୍ଷା; ଅସମ୍ଭବ କଥା—

ରଘୁ—ଜୀବନରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେପରି ଫିକା ପାହାନ୍ତା ତଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ପଦ୍ମକୁ କାନ୍ଦିବାକୁ ହୋଇଥାଏ, ତାଙ୍କୁ ଜାଗରଣ ଘଣ୍ଟ ସଙ୍ଗରେ ବହୁତ ଆଘାତ ସହିବାକୁ ହୁଏ । ପେଟ ପିଠି ଫାଟେ-ଫୁଟେ, ସେଥିରେ କ୍ଷତି କଣ ?

ସିନ୍ଧୁ—ତମେ ରଘୁ କଥା ବନ୍ଦ କର । ଆଉ ଅନ୍ୟ କାମ ଅଛି ।

ରଘୁ—ତେବେ ସମସ୍ତେ ଶୁଣୁଛ, ଏ ପତାକାକୁ ଛୁଇଁ ଶପଥ କର—ଭାଇମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅହିଂସା ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସାଉନ୍ତ—ହଉ, ଆମେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବୁ ।

ରଘୁ—ଏ ପତାକାର ମାନ ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ଢେର ବେଶୀ (ସମସ୍ତେ କରତାଳି ଦେବା) ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା, କିଏ କେଉଁଠାରେ ରହିବେ ତାହା ଜାଣି ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦାବିପତ୍ର ପୂରଣ ହେଲାଯାଏ ଆମକୁ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇବାକୁ ହେବ । କେତେବେଳେ କେଉଁଠି ସଭା ହେବ, ଆଗରୁ ଗୁପ୍ତଚରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚାରିତ ହେବ । ଆପଣମାନେ ଧୀରସ୍ଥିର ଭାବରେ ଆସି ପ୍ରଜା ମଣ୍ଡଳରେ କାମ କରିବେ ।

ସାଉନ୍ତ—ଭାଇ ଢେଙ୍କାନାଳ ଖବର କଣ ହେଲା ଯେ—

ରଘୁ—ସେଠିତ ଦମନ ଚାଲିଛି । ଆମର ଏଠି ଯେମିତି, ସେଠି ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର । ଗୋରା ଫଉଜ, ଗୁର୍ଖାବାହିନୀ, ଢେଙ୍କାନାଳର ଅଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗ ଅଟଥି ।

ସିନ୍ଧୁ—ହେଉ ହେଉ । ରଘୁବାବୁ ତୁମେ ବିଶ୍ରାମ ନିଅ ।

ରଘୁ—ନାହିଁ, ଅଉ ବିଶ୍ରାମ କଣ । ଆମେ ଏଠାରୁ ଚାଲିଯିବୁ । ଆପଣମାନେ ଯେପରି ସୁରୁଖୁରୁରେ ସବୁ କାମ କରୁଥିବେ—

(ଏଇକଥା କହି ରଘୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ବେଳେ—ହଠାତ୍ ପଛେ ପଛେ ଛଦ୍ମବେଶୀ ଭଉଣୀଟି ବାହାରକୁ ଯିବା, ପଛେ ପଛେ ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ ମାଗି ନାହାକ ଯିବା, ବାହାରେ ପୁଲିସ ଦୁଇ ଶବ୍ଦ ଧମାଧମ, ଦାରୋଗା କନେଷ୍ଟବଲ ପ୍ରଭୃତି)

'ରଘୁ ଏଇକଥା ପଦେ ଦାସେ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଚାଲିଯିବା, ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ଚାଲିଯିବା ବେଳେ, ପଛରୁ ଦାରୋଗା ଧାଇଁ ଆସି ବେକକୁ ଚିପି ଧରିବା, କନେଷ୍ଟବଲ୍ ବନ୍ଧୁକ ଦେଖାଇବା, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘେରାଉ କରିବା; ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଲା—କମଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ଘେରି ପୋଲିସ

ଦାରୋଗା—ହଁ । ଅ ଏହି ଜନତାକୁ,ଜାଳି ଏ ପତାକାକୁ, ଜାଳି ଏହି ଘର...(ପୋଲିସମାନେ କାଗଜପତ୍ର ପୋଡ଼ିଦେବା,ପତାକାଟିକୁ କମଳା ଦେବୀ ଖାଇ ଯାଉଥିଲେ—ପୋଲିସ ତାଙ୍କ ଗଳା ଧରି ପକାଇବା—ଲୋକମାନେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହେବା—ପୋଲିସ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହଟାଇ ଦେବା) ।

ଦାରୋଗା—ଗିରଫ କରି ଚାଲ ଥାନାକୁ ।

(କେବଳ କମଳାଦେବୀ ଏକା, ଦାରୋଗା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦୀ ଅବସ୍ଥାରେ ବାହାରକୁ ଗଲେ) (ଦାରୋଗା କମଳାର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ) ତମ ନାଁ...

କମଳା—(କଟାକ୍ଷେ) ଦରକାର ।

ଦାରୋଗା—ତମ ନାଁ ।—(ପାଖକୁ ଚାଲିଆସି)

କମଳା—କମଳା,

ଦାରୋଗା—କାହାଁକି ଅ ?

କମଳା—ରଣପୁର ମା'ର

ଦାରୋଗା—ବାପାଙ୍କ ନାମ

କମଳା—ଷୁରତବର୍ଣ୍ଣ ।

ଦାରୋଗା—(ଟଙ୍କା ଦେଖାଇ) ଦରକାର ?

କମଳା—ହଁ ଦର୍କାର ।

ଦାରୋଗା—(ପଚ୍ଚିଶଟଙ୍କା ଦେଖାଇବା)

କମଳା—(କମଳା ଟଙ୍କା ନେଇ ଦାରୋଗା ଉପରକୁ ଜୋରରେ ଫୋପାଡିବା ।)

ଦାରୋଗା—କମଳା, ତମର କି ରୂପ !

କମଳା—ବଦମାସ୍ ,

ଦାରୋଗା—କମଳ (ଦେହ ଉପରକୁ ଅଉଜି ଅସିବା)

କମଳା—ଦୂରରେ ଠିଆ ହୁଅ—ମୂର୍ଖ

ଦାରୋଗା—ସୁନ୍ଦରୀ ତମେ...କେତେ ସୁନ୍ଦରୀ !

କମଳା—(ଦାରୋଗା ମୁହଁକୁ ଛେପ ପକାଇବା—ନିର୍ଲ୍ଲଜ—

ଦାରୋଗା—ହୁଁ ତମର, ଏଠ କାମ,

କମଳା—ତମର ଯାହା ଭ୍ରମ...

ଦାରୋଗା—ରଘୁ କୁଅଡେ ଗଲା—

କମଳା—ମାମୁଁ ଘରକୁ

ଦାରୋଗା—ଏହ ଦେଖ, ଭାବ, ମୋତେ ଧରା ଦେବ ନାହିଁ........

କମଳା—ଚୁପ ରହ, ଚୋର,

ଦାରୋଗା—(ପାଖକୁ ମୁଣ୍ଡି ଲାଗି ଅସିବା, ଗଣ୍ଠରୁ ରିଭଲଭର ଦେଖାଇ)

କମଳା—ସାବଧାନ, ନାରୀ ଜାତିର ମୁଁ ପ୍ରତୀକ, ତୁ ମୋ ସହିତ କଥା-ବାର୍ତ୍ତା କରିବା ଅର୍ଥ...

ଦାରୋଗା—ଅଉ ଲାଗି ଅସି, ରିଭଲଭର ଦେଖାଇଥାନ୍ତି)

କମଳା—(ହାସମ—କହି, ଦାରୋଗା ଗାଲରେ ଏକ ଗୁସୁଡା ଦେଲା,) ଦାରୋଗା ହାତରୁ ରିଭଲଭର ଖସି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ପଟ ପତନ

(ସ୍ଥିର୍ ପଡ଼ିଲ)

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଜଙ୍ଗଲ, ବାଟରେ ଦୁଇ ଗୁଳଞ୍ଚା ଫୁଲ ଝଡ଼ ପଡଛ ଶୀକାରୀ ବେଶରେ ବେଟଜଲ ଗେଟ—ବନ୍ଧୁକ ହାତରେ ଝୁଲୁଛି, ସାଥିରେ ଦାରୋଗା ରେଞ୍ଜର ପ୍ରଭୃତି—ସିନ୍ ଉଠିଲାବେଳକୁ ବେଜେଲଗେଟ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀକୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଉଛନ୍ତି। ଏହି ସମୟରେ ଦୂରରୁ ଶୁଣାଗଲା କନ୍ଦର ଗୀତ—କନ୍ଦ କନ୍ଧୁଣୀ)

ବେଟଜେଲଗେଟ—What a fine song ?

ରେଞ୍ଜର—Your honour,

ଦାରୋଗା—Your honour,

ବେଟଜଲ—ଜାହାଁ ସେ ଅଉୟା, ସଙ୍ଗୀତ କୋ ଜଗରୁ ଅସଟା ହେ...

(ଗୀତ ପୁଣି ଶୁଭିଲା—

ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଡାକରା ଅସିଛି ରେ

କନ୍ଦ ମିରୁ କ ନାହିଁ ରୁ ଯା—

ବେଟଜେଲ—(ଅବଚଳନ୍ତ) ଟକା ଭୁଗରୁ

(ଗୀତ ନିକଟ ହୋଇ ଆସିଲା

ଗୀତ ଯେତିକି ନିକଟ ହେଲା, ସମସ୍ତେ ସେତିକି ଉତ୍କଣ୍ଠ ହୋଇ ଲୁଚିବାକୁ ଗଲେ)

ବେଟଜେଲ—Let us hide behind the bush.

(କନ୍ଦ କନ୍ଧୁଣୀ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ, ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଆସିଲେ।

(କନ୍ଦ ଅସି ଅଭିମାନ କରି ଠିଆ ହେଲା। କନ୍ଧୁଣୀ ଅଧର ମୁହଁ ଫୁଲେଇ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିବା)

କନ୍ଦ—ରସିକା ଲୋ, ଟିକିଏ ପାଖକୁ ଅ,

କନ୍ଧୁଣୀ—ମୋତେ କିଛି କହନା ରେ...

କନ୍ଦ—ପଦେ ଗୀତ ଗାଇବା।

କନ୍ଧୁଣୀ (ଅଭିମାନରେ ଠିଆ ହେବା)

(କନ୍ଦ ଗୀତ ଗାଇ କନ୍ଧୁଣୀ ବେକରେ ହାତ ବେଢ଼ାଇ ଦେବା)

କନ୍ଧୁଣୀ—(ହାତ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇ)
କନ୍ଧ—ଫୁଲ ଲଗେଇବୁ କାନ୍ଦେ...(କନ୍ଧ ଫୁଲ ଦଣ୍ଡା ଗଛତଳେ ପଡ଼ିଥିଲା ଆଣି କନ୍ଧୁଣୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଖୋସି ଦେଲା)
କନ୍ଧୁଣୀ—ଅଭିମାନ କରି ଠିଆ ହେଲା ..
କନ୍ଧ—(ଗୀତ ଗାଇ ଅଣ୍ଟାରୁ କାଗଜଟି କାଢ଼ି ଗଛ ଦେହରେ ଲଗେଇ ଦେଉ ଦେଉ ଅନ୍ତରାଳରୁ ଜୋତା ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା) ।
ବେକଲଗେଟ୍—Hallo, what beautiful
(କନ୍ଧ କନ୍ଧୁଣୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ବିପରୀତ ଦଗରେ ଗୁଳିଗଲେ)
ରେଞ୍ଜର—Your honour.
ବେକଲଗେଟ—What people they are, are they...
ରେଞ୍ଜର—Your honour
ବେକଲ—[କାଗଜ ପାଖକୁ ଯାଇ] What paper is this !
ରେଞ୍ଜର—Your honour
ବେକଲ—ଦାରୋଗା, ଏ କ୍ୟାହେ, ଏ କ୍ୟା ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକା କୋନ କାଗଜ ହେ...
ଦାରୋଗା—Your honour,
ବେକଲ—What your honour, Rascale, ଜଙ୍ଗଲକା ଏ ସବୁ କ୍ୟାହେ, ପ୍ରଜାଙ୍କର କ୍ୟା ଅଚ୍ଛି ଅଭିଯୋଗ ହେ ।
ଦାରୋଗା—Your honour—petition ହେ,
ବେକଲ—କ୍ୟା petition ହେ, କାପ୍ ଲଟି
(ଏହି ସମୟରେ ବଣର ଗଛ ଉହାଳରେ ଖସ୍ ଖସ୍ ଶୁଭିଲା ।
ବେକଲ—ଓ, କ୍ୟା ଶିକାର ହେ...(କହି ବଣ ଭିତରେ ପଶିଲା—ପଛରେ ରେଞ୍ଜର ଦାରୋଗା ଗଲେ)

———

ଚତୁର୍ଥ ଅଙ୍କ

—ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ—

ଦଶରା ଦିନ, ରାଜପ୍ରସାଦ ଉତ୍ସବ ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ—ଦେଓ୍ୱାନ, ଦାରୋଗା, କପିଳ ପାଣ୍ଡ, ବହୁ ପ୍ରଜା, ଗୋପଦାର, ପୁରୋହିତ—ମିସ୍ କରେଶା—ସମସ୍ତେ ଏ ପଟ ସେ ପଟ ହେଉଛନ୍ତି—ଶଙ୍ଖ କାହାଳୀ ଘଣ୍ଟକ ଢଡ଼ ବାଜୁଛି—ବାହାରେ ବଡ଼ କାଠ, ବାଜୁଛି—ସଜ୍ଜିତ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା। ଆଜି ଦଶହରା—ପାଇକମାନେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ଖେଳ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ—ସିନ୍ ଉଠିଲା—କପିଳ ପାଣ୍ଡ—ଚୁଟିରେ ଫୁଲ ବାନ୍ଧି ପୁରୋହିତେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି……

ପୁରୋହିତେ—ଶ୍ରୀଲ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବଜ୍ରଧର, ଦାନେ କର୍ଣ୍ଣ, ମାନେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, କ୍ରୋଧେ ଯମ, ପ୍ରତାପେ ଇନ୍ଦ୍ର, ଧନେ କୁବେର, ଧର୍ମେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ସହନେ ପୃଥିବୀ—ମହତୋ ମହୀୟାନ—ସମଦର୍ଶୀ ଦେବ, ଦ୍ୱିଜ, ଗୋ ଭକ୍ତ, ଧର୍ମାବତାର ମିଷ୍ଟଭାଷୀ, ଶୁଦ୍ଧାଚାରୀ, ଶାସ୍ତ୍ରଦର୍ଶୀ, ସର୍ବପ୍ରିୟ, ସଦାଳାପୀ ରାଜର୍ଷି, ଆଦର୍ଶ ଚରିତ୍ର, ଚରିତ୍ରବାନ, ଗୁଣବାନ୍, ହୃଦବାନ୍ ପ୍ରଶାନ୍ତଚେତା, ଦର୍ବଦର୍ଜେତା, ବାଣୀବିହାର ଭକ୍ତ, ସାହିତ୍ୟୋଦ୍ୟାନ ବିହାର କଳହଂସ, ଦେଶବତ୍ସଳ, ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ ମାତାର ଯୋଗ୍ୟ ପିତାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ, ବହୁ ଗୁଣାକର ଆଦର୍ଶ ପିତା, ଭ୍ରାତା, ସ୍ୱାମୀ, ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର ପିତାମହ ସର୍ବ ଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ ମହା ମହିମ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଲଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀମନ୍ତ ହାସେପମ ରାଜ ପଥିକ ଧର ଧରେଶ୍ୱର ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡ, ଭାରତବର୍ଷ, ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଦୟାବତାର ଅମୃତ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଶ୍ରୀକର କମଳରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି, ସ୍ନେହ ଅନୁରାଗ ସହାନୁଭୂତିର ଗୂଢ଼ତମ ଅନ୍ତରର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଆଜି ଏହି ଦଶହରା ବାସରେ

ଶୁଭଛଥିରେ ଲଗ୍ନରେ···ବୀରବର ବଜ୍ରଧର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦସ୍ତାହେଲେ, ଦଣହବ ଅନୁକୂଳ ହେବ ।

(ବାହାରେ ବଡ଼ କାଠ ବାଜବା···

କପିଳ ପାତ୍ର—ବିନୟ ଧର୍ମ, ନ୍ୟାୟ, କ୍ଷମା, ସତ୍ୟଗୁଣ ବଶିଷ୍ଟ ମହାନ୍ ମହାଭାଗ ନରେନ୍ଦ୍ର କୁଳ ମୌଳ, ପୁଣ୍ୟପ୍ରତାପ ଧୀର ଧରେଶ୍ୱର ବୀରବର ଦେବତାବନ୍ଦିତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ······

ଅସ ଭ୍ରମରବର, ମାନ୍ଧାତା ପଟ୍ଟନାୟକ, ବୀରବଳ ଦଳ-ବେହେରା, ବୈରିଗଞ୍ଜନ ମହାପାତ୍ର, ଭ୍ରମରବର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ, ନରେନ୍ଦ୍ର ହରିଚନ୍ଦନ, ଚମ୍ପତି ସିଂହ, ଛୁଆଳ ସିଂହ, ଦକ୍ଷିଣ ରାୟ, ରାଉତରାୟ, ବାହାବଳୀନ୍ଦ୍ର, ଦକ୍ଷିଣ କବାଟ, ପଶ୍ଚିମ କବାଟ, ଉତ୍ତର କବାଟ, ଉଦୟହନ୍ତ, ସୁମନ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଶ୍ରୀଚନ୍ଦନ, ଜଗଦ୍ଦେବ, ବଳବନ୍ତରାୟ, ରାଉତରାୟ ଇତ୍ୟାଦ ଇତ୍ୟାଦ, ବୀର ପାଇକବର୍ଗ ଅଜ ଦଣହବ ଅନୁକୂଳ ଲଗ୍ନରେ ସମସ୍ତ, ସଶସ୍ତ୍ର, ସଉପହାର, ସଭେଟି, ସଶ୍ରଦ୍ଧା, ସଭକ୍ତି, ସଅର୍ଥ, ସସମ୍ମାନ ଅସି ଦରବାରରେ ହାଜର ହୋଇ ରଣପୁର ବଜ୍ରଧର ନରେନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦଟ୍ବିଜୟରେ, ଶଙ୍ଖ ଦମନରେ ଅଭିଗଞ୍ଜନରେ ଜ୍ଞାପନ କରନ୍ତୁ ।

ସୁଟରହତ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାବୀ ଉପାଧି ବଣ୍ଟନ ପାଇଁ । ମହାମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଗ୍ରମୁଙ୍କର ଅଦେଶ ହେଉ ।

(ବଡ଼ କାଠ ବାହାରେ ବାଜୁଥିବା)

ରାଜା—(ସୁନାହାର ଗୋଟିଏ ମିସ୍ କରଣୀଙ୍କୁ ଦେବା)

ମିସ୍ କରଣୀ—(ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ଧର ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା)

ରାଜା—ବଳବନ୍ତରାୟ—

ବଳବନ୍ତରାୟ—ହଜୁର—

ରାଜା—ଦେୱାନ

ଦେୱାନ—ହଜୁର

ରଜା—ନାଜର

ପୁରୋହିତ—ଦରବାର ଗହ୍ୱଣକୁ ବଜେ ହେବା ପାଇଁ ଅଦେଶ ହେଉ—
ବଡ଼ ଭାଠ ବାଜୁଥିବ)

ରଜା—ପୁରୋହିତେ—

ପୁରୋହିତ—ଅଜ୍ଞ, ଦରବାର ଗହ୍ୱଣରେ ବଜେ ହେବା ପାଇଁ ଅଦେଶ ହେଉ—

ରଜା—ସରବରାକାର

କପିଳ—ଅଜ୍ଞ, ଧରାଧରଣ୍ଡର ମହାମହିମ ପଣ୍ଡିତ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରତାପକେଶରୀ ବଂଶଜ, ବୈରୀମାନଭଞ୍ଜନ, ଦର୍ପହର ତାପନାଶନ, ଶତ୍ରୁଦମନ ଶାନ୍ତପାଳନ—ଶିଷ୍ଟଶୋଭନ—ହଜୁର, ଶ୍ରୀଛାମୁ।

ରଜା—ଦେଓ୍ୱାନ, ସବୁ ପାଇକ ନିଯୋଗ ହାଜର·····

କପିଳ—ହଜୁର, ପାଇକମଣ୍ଡଳୀ, ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ସଭ୍ୟ, ସଭାଭିବ ସମୁପସ୍ଥିତ···

(ବାହାରେ ବଡ଼ କାଠ ବାଜିବା)

ରଜା—କଅଣ ସାହେବ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରାଯିବ ?

ଦେଓ୍ୱାନ—ଏତ ଲଗ୍ନ କଥା, ବଂଶକୁଳ କୀର୍ତ୍ତି ପ୍ରଥା—

ପୁରୋହିତ—ଲଗ୍ନ ମଙ୍ଗଳ ଯିବ (ବଡ଼କାଠ ବାଜିବା)

ରଜା—ଭଲବା, ସବୁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ରଖିବୁ ମା—

କରଣ—**Your majesty.**

କପିଳ—ବୈରୀଗଞ୍ଜନ, ନରେନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗଳ ଛତ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚଣ୍ଡପ୍ରତାପ ମହାମାନ୍ୟ...(ଉଠି ଠିଆ ହେବା)

(ଏହି ସମୟରେ ଦପ୍ ଦପ୍ ବେଜଲଗେଟ ଅସିବା, ପଛେ ପଛେ ତାର ମିଲଟାରୀ ସର୍ଦ୍ଦାର)

ବେଜେଲଗେଟ୍—**Good day, Raja saheb**—

ମିସ୍ କରଣ—(ନମସ୍କାର କରି) **Your honour.**

ଦେଓ୍ୱାନ—(ପ୍ରଣିପାତ)

ବଳଭଦ୍ର—(ପ୍ରଣିପାତ)

କପିଳ—(ପ୍ରଣିପାତ)

ରାଜା—(ମୁଣ୍ଡ ଅବନତ ଦେଖାଇ) Good day.

ବେଭଲଫେଗ୍—ଏ ସବୁ କ୍ୟାହେ, ମିସ୍ କରଣ ।

କରଣ—Your honour. To-day the Dasaharas, tradition says that kings used to start his military expedition.

(ବାହାରେ କଳରୋଳ)

ବେଭଲଫେଗ୍—ଏ ସବୁ କ୍ୟା ଫାଇଦା ହେ···

ରାଜା—ଏ ସବୁ ବଂଶପରମ୍ପରା—

ମିସ୍ କରଣ—Your honour, simple traditonal.

ବେଭଲଫେଗ୍—(ପାଇକମାନେ ଖଣ୍ଡା ଧରି ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି)

No no these ugly···

କରଣ—Your honour.

ବେଭଲ—You have to stop···these barbarian traditions.

ରାଜା—Your honour.

ବେଭଲ—You have to stop nonsence practices.

(ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଜନକଳରବ ଜୟବାଦ)

ବେଭଲ—What is this. (out of temper) (ବାହାରକୁ ଗୁଳିମାରିବା ଭଳି ଅବସ୍ଥା) ଆମ ଦେଶ ଜଙ୍ଗଲରେ ଏ ସବୁ ଶୁଣିଥିଲୁ । (ରାଗତଃ ଏ ପକେଟରୁ ବାହାର କରି ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଏ ସବୁ ରାଜା ଜାଣେ, ଜମନ ଦରବାର, ଜମନ ଦରବାର ।

ରାଜା—Your honour, ଦମନ କରାଯିବ ।

ବେଭଲ—Pass order for peace or, I will declare the state to be···

ରାଜା—Your honour.

ବେଙ୍ଗଲ—What your honour···

(ବାହାରେ ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ, ରାଜବନ୍ଦୀ—ମୁକ୍ତିକର, ଦାବିପତ୍ର—ପୂରଣ କର)

ବେଜଲ—ଏ କ୍ୟା ଡାବିପତ୍ର ହେ, Rajasaheb.

କରଣ୍ଡା—Your honour.

ରାଜା--Your honour.

ବେଜଲ—We english people in British empire exist for administration of justic.

(ବାହାରେ ଶୁଣାଗଲା ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ ଫିରିଙ୍ଗି ରାଜ୍ୟ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ)

ବେଜଲ—(ଥରିଯିବା) ମାଇଁ ବ୍ରୁଡ ବଏଲସ ରାଜା ସାହେବ, (ଟେବୁଲରେ ହାତ ମାରି) ଇଉ ହାଭ୍ ଟୁ କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ଦି ଷ୍ଟେଟ ଅର୍ ଇଉ ଲିଭ୍। ଆଇ ଉଇଲ୍ ଆରେଷ୍ଟ, ଆଇ ଉଇଲ ସ୍ମାଶ୍ ଆଇ ଉଇଲ ଡେଷ୍ଟ୍ରୟ।

ରାଜା—ଇଓର ଅନର୍।

(ଏତିକି ବେଳେ ବାହାରେ ଶୁଭିଲା ଦାବିପତ୍ର ପୂରଣ କର) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖିଅଙ୍କୁ ବାହାର କର। ଇଂରେଜ ଶାସନ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ, ଇନ୍‌କିଲାବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି।

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(୧୯୩୯ ପୁଷ ସ୍କାଅଁ ଦନ—ବିରାଟ ଜନସଙ୍ଘ, ପଦନ ଦାସ, ନିଧି ସେନାପତି, ବସନ୍ତ, ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ, ରଘୁ ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ···ବିରାଟ ଜନତା—)

ରଘୁ—ତଥାପି ଭାଇମାନେ, ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ । ଆମର ଦାବିପତ୍ର କେତେକାଂଶରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ—ସ୍ୱାଧୀନତା ବହୁଦୂରରେ । ସେହି ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ପୂର୍ବାକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ମେଘ ତଳେ···ପାହାନ୍ତା ହୋଇଛି ମାତ୍ର···

ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ନେତା, ସହକର୍ମୀ ସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ଜେଲରେ ଅଛି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ନାୟିକା ନେତ୍ରୀ କମଳା ମଧ୍ୟ ପଥର ପାଚେରି କାରାଗାର ତଳେ—ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଏ କେଉଁଠି ଛଦ୍ମବେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ । ଏକଦଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ, ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ସାମୟିକ ଲୋଭ ମୋହ ଯୋଗୁଁ ପଦ ସ୍ଖଳନ, ଏକ ଦଗରେ ସରକାରଙ୍କର ଗୁଳି ଗୋଳା ଅନ୍ୟ ଦଗରେ ଆମର ଅହିଂସା—ଶୃଙ୍ଖଳା ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନତାର ସାଥି । ସହିଷ୍ଣୁତା ସ୍ୱାଧୀନତାର ସମ୍ପଦ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୁକ୍ତିର ପ୍ରତୀକ । ଅହିଂସା ହୃଦୟ ବିଜୟର ଲକ୍ଷଣ—କ୍ଷମା ହେଉଛି ସ୍ୱାଧୀନତାକାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୈନନ୍ଦିନ ଭୂଷଣ—ରାଜା ଦାବିପତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ ଇଂରେଜଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲୋପ, ଭାରତୀୟ ଉପସାଗର କୋଳରେ ନର୍ତ୍ତନ କେଳା ଭୂମିରୁ ଯେଉଁ ଦନ ଇଂରେଜ ଯାକି ସାହେବ ଶାସକବାହିନୀ ଜାହାଜର ନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବ, ସେହି ଦନ ଆମେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେମାନେ ପରାଧୀନ ।

ଯ୍ଵଭମାନେ ଅଦ୍ଧ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଏହି ପତାକାକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କର । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କର । ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳକୁ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ କର । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ହାତମୁଠା ଠାଣ କର ।

(ସମସ୍ବରେ ଶୁଭୁଛି ଇନ୍‌କିଲାବ ଜିନ୍ଦାବାଦ୍, ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ କି ଜୟ)

ରଘୁ—ଆପଣମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଚିହ୍ନି ଜାଣିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିବ । ଏହା ଅମୂଲ୍ୟ ଦୁର୍ଲଭ ସମ୍ପଦ । ଆପଣମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

ଜନତା ଭିତରୁ ଜଣେ—ଆମର ଦଖଲ ଦାରୁଗାଙ୍କ କଥା ଆଗେ ବୁଝାଯାଉ । ଫଗୁ ମହାନ୍ତି ଦଖଲ, ସାନ ଦଖଲ, ଦାରୋଗା, ରେଞ୍ଜର, ଡାକ୍ତରମାଷ୍ଟ୍ର, ନାଜର, ମୋହରିର, ଏମାନଙ୍କର ବିଚାର ହେବା ଉଚିତ । ଏମାନେ ଆମ ଉପରେ କୋଣରେ ଯାହା ଅନ୍ୟାୟ କରିଛନ୍ତି—

ରଘୁ— ତଥାପି, ଆପଣ ଧୀରସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ, ବଳେ ସବୁ ହୋଇଯିବ । ସେହି ରାଜା ପୁଣି ବୁଝିବ —

ଜନତା—ଆଉ, ଗଛ, ମାଛ କାଠ ସବୁ ଛାଡ଼ିବେଟି ?

ରଘୁ—ରାଜାଙ୍କୁ ଦାବିପତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଥିଲା । ରାଜା ରାଇଜରେ ଘର । ପୁଣି ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ଶାସନ । ଢେଙ୍କି ଢଙ୍କରେ ଅଳ । କେତେବେଳେ କଣ ହେବ କିଏ କହିପାରେ ।

ଜନତା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—ହଁ ଆଜ୍ଞା ଢେଙ୍କି ଢଙ୍କରେ ଅଳ—

ରଘୁ—ତଥାପି ଅମ୍ଭେମାନେ ଆମ ବ୍ରତ ପଥରେ ଅଟଳ ରହିବା ଦରକାର ।

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଆଜ୍ଞା କପିଳ ପାତ୍ର—

ରଘୁ—ତୁମେ ଭୁଲ୍ ବୁଝୁଛ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ଦୋଷ । କପିଳ ପାତ୍ର ହେଉନ୍ତୁ ବା ଯେ ହେଉନ୍ତୁ, ଦଳଲିହେବାକୁ କିଏ ଭଲ ନ ପାଏ ?

ପଦ୍ମନ—ହଁ, ହଁ ଦଲାଲ ହେବାଠୁଁ ବଳି କଣ ଖାସି ମାଉଁସ ବଡ଼ ସୁଆଦ ?

ଜନତା-ମଧ୍ୟରୁ-ଜଣେ—ତାକୁ ଖାଲି ମାଡ଼—

ଅର୍ଜୁନ—ଛି ଭାଇ, ତାକୁ ତା ମନକୁ ବୁଝାଇବା ଦରକାର, ମାଡରେ କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ଜଣେ ଶାସନ ହେବ ?

(ଦୂରରୁ ଲୋକ ହୋ ହୋ କରି ଉଠିଲେ)

ଜନତା—ସାହେବ ଅସିଲା—ଅସିଲା—

(ମଠର ଘଣ୍ଟି ଶୁଭିଲା)

ରଘୁ—ବାଟ ଛାଡ଼ ଦିଅ ବାଟ ଛାଡ଼ ଦିଅ ।

ଜନତା—ଲୋକେ ପାଟି କଲେ ସାହେବ ଅସିଲା ଅସିଲା ।

(ବେଜାଲଗେଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହେବ ପୋଷାକରେ । ପଛେ ପଛେ ଏକ ହାବାଲଦାର । ସେହି ବାଟ ଦେଇ ଉଆସ ଭିତରକୁ ପଶିଯିବା । ପଛେ ସାନ ଦିଆନ) ।

ଜନତା—ସାହେବଙ୍କୁ କହ, ସାହେବଙ୍କୁ କହ, ଆମେ ଏ ଅମଲାମାନଙ୍କୁ ଚାହୁଁନା ।

ରଘୁ—ଅରେ ତମେମାନେ ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ । ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଅମଲା ବଦଳି ହୋଇଗଲେ କଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ମିଳିଯିବ ? ଆମର ପରା ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା—

ଜନତା—ହଁ ଲକ୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା, ଖାଲି ସ୍ୱାଧୀନତା—

ରଘୁ—ତେବେ ସାମାନ୍ୟ କଥା ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ କାହିଁକି ?

ଜନତା—ସାହେବ ଅଗରେ ଦିଆନ ଫଗୁ ମହାନ୍ତି, କପିଳପାଣି, ଜମାଦାରଙ୍କ କଥା ପଡ଼ିବଟି ?

ରଘୁ—ପୁଣି ସେହି କଥା, ପ୍ରତିଶୋଧ ଅମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ଜନତା—ପ୍ରତିଶୋଧ ଅମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ସତ—

ରଘୁ—ସେମାନେ ସବୁ କୀଟଠାରୁ ହୀନ । ପୋକ ମାଛିଠାରୁ ବଳହୀନ ।

ଜନତା—ହଁ, ପୋକ ମାଛିଠାରୁ ହୀନ, ହଁ ହଁ ପୋକ ମାଛିଠାରୁ ହୀନ ।

(ଉଆସ ଭିତରେ ବେଜାଲ ଗେଟ ପାଟି କରିବା ଉଦ୍ଧାଣ୍ଡ ହୋଇ)

ବେଜାଲ—**Why so many Crowd. why ? I demand explanation.**

(ଏହି ସମୟରେ ଲେଧାରାପ୍ତ ଦୁଇଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଟେକି ଆଣିବା ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ପାଟି ଶୁଭିଲା, "ସାହେବ ମାରି ଦେଲା, ମାରି ଦେଲା"—ଜଣେ ଲୋକ ଧାଇଁ ଆସି ରଘୁ ମହାନ୍ତି ଆଗରେ କହିବା—)

ଜଣେକ ବ୍ୟକ୍ତି—ଆଜ୍ଞା, ଲେଧାରାପ୍ତ ଅଠି ଏହି ଶଳା ସାହେବ, ଦୁଇ-ଜଣଙ୍କୁ ଲାଠି ଦେଲା । ଆମେ ଯାଉଚୁ ତାଙ୍କୁ ନେଇଁ ଡାକ୍ତର ମାଇନା ପାଇଁ—ଯୋଗୀ ସାହିକୁ...

(ଜନତା ପାଟି କରିବା)

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ, ପାଟି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ପାଟି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ ।

ଜନତା—ମାରି ଦେଲା...ମାରି, ଦେଲା, ମାରି ଦେଲା, ଲାଠି ଦେଲା

(ଏହି ସମୟରେ ବେଜଲଟେଟ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଚାଲି ଆସିଲା)

ଜେଲ—Why so unlawful Crowd? Disperse, Disperse Disperse, Havildar Subadar,

(ହାବିଲଦାର ପଛରେ ଆସି ଠିଆ ହେବା)

ରଘୁ—ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ ଭାଇମାନେ, ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ...

ବେଜଲ—(ରଘୁପ୍ରତି) Why this Crowd ?

ରଘୁ—Sir the down trodden, long oppressed, Starving thousands...have gatherd to have their 'ଦାବୀପତ୍ର' formally signed by the ruler.

ବେଜଲ—Nonsense କ୍ୟା ଡାବୀପତ୍ର ? Bloody, Let me have a copy.

(ମଦନ ଦାସ ଖଣ୍ଡେ ପତ୍ର ଦେଲା)

ବେଜଲ—ଓ୍ୱାଟ ଫୁଲିସ ଆଇଡ଼ିଆ (ଚିରି ଦେଇ) ଡେମ ଫୁଲସ୍ । British empire is Britishe empire

(ଏହି ସମୟରେ ଠେଲା ପେଲା ହୋଇ, ଦୁଇଗୋଟି ଅଧାମରା ଲୋକଙ୍କୁ ଧରି କେତେଜଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ) ।

ବେଙ୍ଗଲ—ହ୍ୱାଟ୍ ଅର୍ ଦଜ୍ ଡେଡ୍ ବଡ଼ିଜ୍ ।
ଜନତା—ଯୋଗୀ ସାହୁକୁ ଭୁଲ, ଡାକ୍ତର ମାଇନା କର ବେଣ ଭୁଲ୍ ।
ଏହୁ ସାହେବ ମାରିଛି ସେ···ଏହୁ ସାହେବ ମାରିଛି ଯେ
ରଘୁ—ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ ।
ଜନତା—ଏହୁ ସାହେବ ମାରିଛି । ଅରେ ଏହୁ ସାହେବ—
ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଧୀର ସ୍ଥିର ହୁଅ ଭାଇମାନେ ।
ପଦନ—ବସ, ବସ,
ରଘୁ—ବସ, ବସ,
ବେଙ୍ଗଲ—(ଶବ ଦୁଇଟାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଗାଡ଼ି ପଛରେ ଯିବା) (ଲୋକେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ମାଡ଼ି ଅସିଲେ ଆଗକୁ) ।
ବେଙ୍ଗଲ —(ପଛରୁ ଭଡ଼ଧରି) (ଠେଲା ପେଲା ଚାଲିଲା, ସାହେବ ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ) ।
ରଘୁ—ଭାଇମାନେ ବସ ବସ ଥୟ ଧର ।
[ଶବ ଦୁଇଟିକୁ ଧରି ଦଳେ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଦଳେ ବେଶୀ ଠେଲା ଠେଲି ହେଲେ । ସାହେବ ଅବସ୍ଥା ସାଙ୍ଘାତିକ ହେଲା]
ସାହେବ—ହଟୋ ହଟୋ, ଠଇରୋ ଠଇରୋ—ଦେୱାନ—
ଦେୱାନ୍—ୟୋର ହନର (ଥରି ଥରି)
ବେଙ୍ଗଲ—ଷ୍ଟପ୍ ସ୍ଦ ବାଉଡ଼... ମଗାଅ ପୋଲିସ ହାବିଲଦାର ?
ହାବିଲ ଦାର—ୟୋର ହନର ।
ବେଙ୍ଗଲ—ଚଲାଓ ଗୁଲି—ରେଡି
ହାବିଲ—(ବନ୍ଧୁକ କାଢ଼ି ଠିଆ ହେଲା—)
ବେଙ୍ଗଲ—(ନିଜେ ରିଭଲଭର କାଢ଼ିବା) ହଟୋ, ହଟୋ···
ଜନତା—ନାହିଁ ହଟେଗା,
ବେଙ୍ଗଲ—ନାହିଁ ହଟେଗା ?
ଅର୍ଜୁନ—ସାହେବ, ଅପୱାପସ ଯାଅ, ୱାପିସଯାଅ, ଯାଅ
ଜନତା—ସାହେବ ୱାପସ ଯାଅ···(ଠେଲା ଠେଲି, ପେଲା ପେଲି)
ସାହେବ—(ହଠାତ୍ ରିଭଲଭର କାଢ଼ି—ପଏଣ୍ଟ କରି ଅର୍ଜୁନ ଲକ୍ଷେ)

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ଓ୍ୟାପସ ଯାଅ, ଓ୍ୟାପସ ଯାଅ···

ରଘୁ—ଷ୍ଟାର୍ ପ୍ଲିଜ ଷ୍ଟାର୍ ପିସ୍, ଅର୍ଡ଼ର,

ବେଜଲ—ଠାଇସେ··

ଜନତା—ଅରେ ଏକୁ ମାରିଛରେ, ଧରରେ···

ବେଜଲ—ୟୁ ବ୍ଲଡ ଫୁଲସ୍···

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ—ସାହେବ···ଫେରିଯାଅ,ରଜା ଶାସନ ଧ୍ୱଂସ ହେଉ,ଫେରିଯାଅ ।

ରଘୁ—ଶାନ୍ତ, ଶାନ୍ତ, ଶାନ୍ତ, ଅର୍ଡ଼ର,ଅର୍ଡ଼ର, ଅସ୍ତ୍ରଧର, ଅସ୍ତ୍ରଧର···

ବେଜଲ—ଏକ ଗୋଳି ମାରିବା ଫଳରେ ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବା ।

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ ବସ, ବସ, ବସ, ଧୀରସ୍ଥିର ହୁଅ···

(ଜନତା ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ, ଠେଙ୍ଗା କାଢ଼ି ସାହେବ ଉପରେ ପ୍ରହାର)

ବେଜଲ—ଔଃ ଅଭ ଉଭଲ୍ ସ୍ୱାସ, ଅଭ ଉଭଲ୍ ସ୍ୱାସ୍, ଅଭ ଉଭଲ ଭୁଲ୍···ଇଉ ଫୁଲସ୍ ।

(ସାହେବ ରକ୍ତ ବାନ୍ତିକରି ମରିପଡ଼ିବା—ହାବିଲଦାର ମଧ୍ୟ ମୃତ—ସାନ ଦେଓ୍ୱାନ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଜଣେ ଗୋଟିଏ ପଥର ଆଣି ସାହେବ ମୁଣ୍ଡରେ ଛେଚିବା)—

ରଘୁ—(ଅଣ୍ଟି ଏଡ଼କ ଏଡ଼କ କରି)କଣ ହେଲା ! ସର୍ବନାଶ, ସର୍ବନାଶ···

ମଦନ—ସର୍ବନାଶ—

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ, ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଏଇଠାରେ ଅଧାର ଦେଲ ସିନା, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ଦଶଗୁଣ ବର୍ଷ ପଛକୁ ନେଇ ଗଲ ସିନା···

ମଦନ—ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ରାଉତ ଦେଖ···

ରଘୁ—ଭାଇମାନେ କଣ କଲ ?

(ଏହାପରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବାରେ ଧାଇଁଯିବା—ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ) ।

ରଘୁ—ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ଶ୍ମଶାନରେ :ଅହା (ବହୁ···କାନ୍ଦି ଉଠେ ଭେଁ ଭେଁ)

—ପଟ୍ଟ ପତନ—

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ
ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଗାଁ ଗହଳ—ଲୋକମାନେ ଖାଲି ଗଣ୍ଠିଲି ବୁଜୁଲି ଧରି ପଳାଉଛନ୍ତି···ଗୋଟିଏ ଦଳର ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଧରି ରାସ୍ତା ଉପରେ ଦାରୋଗା ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି)

ପୋଲିସ—ତମକୁ ସାକ୍ଷୀ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତମେ କହିବ ରଘୁ ମହାନ୍ତି ସାହେବଙ୍କୁ ମାଇଲା, ଦିବାକର ପଣ୍ଡା ଠେଙ୍ଗାରେ ପିଟିଲା, ବସନ୍ତ ପଥର ଫିଙ୍ଗିଲା ।

ଦାରୋଗା—ତମେ କହିବାକୁ ହେବ, ରଘୁ, ଦିବାକର, ବସନ୍ତ ସମସ୍ତେ ମିଶି ସାହେବଙ୍କୁ ମାରିଛନ୍ତି ।

ଲୋକେ—ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା—ମୁଁ ଦେଖିନି ।

ପୋଲିସ—(ବାଡେଇବା)

ଦାରୋଗା—ଅରେଷ୍ଟ କର ।

(ଅଳ୍ପ କିଛି ସମୟ ପରେ ଏକଦଳ ବନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଧରି ହାବିଲଦାର ଗୁର୍ଖା କନେଷ୍ଟବଲ ସହ ଆସିବା···ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କପିଳ ପାଣି ମଧ୍ୟ···କପିଳ ପାଣି ଛାତିରେ 'ରାଜଭକ୍ତ' ଲେଖାଥିବା ପଟରେ କାଗଜ ।)

କପିଳ—(ଲୋକଙ୍କୁ ଚାହିଁ) ପୁଅ, ବମ୍ବା ପଡ଼ିଲା, ବମ୍ବା ପଡ଼ିଲା । ବଳ ବଳ କଲେ କତଲ କରିଦେବେ । ଗୁର୍ଖା ପଞ୍ଜାବୀ ଖାଲି ବୋମ୍ବା ଆଣି ପକାଇ ଦେଲେଣି । ରଣପୁର ଧ୍ୱଂସ ହେଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ବୋମ୍ବା ପଡ଼ିଲା ।

ଆରେ ସବୁ କହିଦିଅ । ସେହି ରଘୁ, ଦିବାକର, ବସନ୍ତ ମାରିଛନ୍ତି, ଆମେ ରାଜଭକ୍ତ, ଆମର ଟିକେଟ ଅଛି । ଆମେ ରାଜଭକ୍ତ ଆମର ସାଇନ୍ ବୋର୍ଡ ଅଛି । ଆମେ ରାଜଭକ୍ତ ପୁରା ରାଜଭକ୍ତ, ଖାଣ୍ଟି ରାଜଭକ୍ତ । ଆମର ଏହି ଟିକେଟ ଅଛି ଦେଖ ।

—ପଟ୍ଟ ପତନ—

ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ଅନ୍ଧ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଚାଲିଛି ରାଜପଥରେ; ସେହି ଗୀତରେ ରଣପୁରରେ ବେଜଲ ଗେଠ ମରିବା ପରେ ଯେଉଁ ମଶାଣି ଝାନିଆ କୋଳିଆ ଭସ୍ମ ଖେଳ ଯାଇଥିଲା, ତାହାର ଦରଦ)

ମିଏ ଯନ୍ତ୍ରି ଅଛ ପଲାରେ ପଲା

ମିଛ ଖତ କହି,
ଧରମ ଦେବତା; ଆଖିରେ ଅଙ୍ଗୁଠି ଦେଇ,
ଏ ଯେଉଁ ରାଇଜ, ବୁଝାମଣା ଚୂଲେ, କେହିତ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ,
ମହିଷ ରାଇଜ, ମଶାଣି ହୋଇଲା; ତହିଁରେ ନାଚିଲା କାଲୁଆ ପିଲା
କାହା ପାଇଁ ଭାଇ ସତେ, ସାହେବ ମରିଲା, କାହାତେ ଶିକୁଳି ପଡିଲା ଭଲା
ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଯାଉ, ଓଁଙ୍କାଲ ବେଭାର, ମଲମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ଅଛିକା ଥାନ
ବନ୍ଧୁକ କୋରଡ଼ା, ଏ ଧରମ ଛଡ଼ା, ଦୁଃଖୀ ପରଜାର ମରଣ ଜାଣ,
ଲାଞ୍ଚ ନେଇ ସତେ, ଲାଞ୍ଚୁଆ ଯେତେକ କରିବେ ଝଣିକେ କଳାକୁ ଧଳା,
ଜୀବନ ବାକଲେ ମିଏ ଯନ୍ତ୍ରି ଅଛ, ରଣପୁର ଛାଡ ପଲାରେ ପଲା,
ଘରର ଘରର ଏବେ ଲାଗିବ କୋରଡା ଲାଗିବ ଚାବୁକ ମାଡ଼ଟି ପରା
ଧୂଆ ଅଧୂଆରେ ଦୋଷ ନିର୍ଦୋଷରେ, କେତେଭାଇ ଆମ ହେଲେଣି ଧରା

ଜୀବନ ବାକଲେ ପଲାରେ ପଲା

ଏ ଦେଶର ଭାଇ ଏ ଦେଶ ଭାଇଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବାର ମରଣ କାଳା

(ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଅନ୍ଧର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

୪ମ ଅଙ୍କ

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

(ହଜାରିବାଗ ଜେଲର ଦୃଶ୍ୟ, ଗାରଦ ଭିତରେ ରଘୁ, ଦିବାକର, ସୁପରଟେଣ୍ଡ, ସାହେବ ସୁଦ୍ଧା ଠିଆ, ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗୋଟାଏ ଅବେଗର ଛାୟା)

(ସୁପରଟେଣ୍ଡ ଶୁଣାଇବା)

ସୁପରଟେଣ୍ଡ—ରଣପୁର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳର ବନ୍ଦୀ ଅପରାଧୀ ଦୋଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଦିବାକର ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧରେ ଫାଶୀ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ ହୋଇଛି, ଆଜି ତାହା ସାବ୍ୟସ୍ତ କରାଯିବ ।

ଜେଲର—କିଏ ଅଛରେ ୱାର୍ଡର ?

ୱାର୍ଡର—(ୱାର୍ଡରର ଆବିର୍ଭାବ) ଯେ ହଜୁର—

ଜେଲର—ଫାଶୀକାଠ ଠିକ୍ କର—

ୱାର୍ଡର—ଯେ ହଜୁର ।

(ଅନ୍ତରାଳରୁ ଗୀତ ଶୁଭିବା 'ଜୀବନ ଢଳିଲେ ପଲାରେ ପଲା')

ଯବନିକା ପତନ

୫ମ ଅଙ୍କ

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

(ରଣପୁର ଗାଁ ଗହଳ ରାସ୍ତା—ବୃଦ୍ଧଟିଏ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯାଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟ—ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଅନ୍ଧର ଗୀତ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ)

ଅନ୍ଧ—

ଘରେ ଘରେ ଏବେ ଲଗିବ କୋରଡ଼ା
ଲଗିବ ଗୁରୁବ ମାଡ଼ହିଁ ପରା
ମିଛ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇ ଓଡ଼କଲ ବୁଦ୍ଧାଇ
ଭାଇବୁକେ ଭାଇ ଚଳାଇବ ସିନା ଫାଶୀର ଛୁରା ।
ଜୀବନ ବଞ୍ଚଲେ ପଳାରେ ମଲା
ଲାଞ୍ଚ ନେଇ ଭାଇ ଋଷପଡ ଖାଇ, ଥୋଇଦେବେ କରି କଳାକୁ ଧଳା
ଜୀବନ ବଞ୍ଚଲେ ପଳାରେ ପଲା

ବୃଦ୍ଧ—(ଗୀତ ଶୁଣି କାନ୍ଦିବା ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ)

ଅନ୍ଧ—ଭାଇ ତମେ ଏଠି କିଏ କାନ୍ଦୁଛ ?

ବୃଦ୍ଧ—କାନ୍ଦୁ ନାହିଁରେ

ଅନ୍ଧ—ମୁଁ ତ ଦେଖି ପାରୁନ, ଅନ୍ଧଲୋକ ମୁଁ ।

ବୃଦ୍ଧ—ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧଠୁ ଅନ୍ଧ ହେଲିରେ—

ଅନ୍ଧ—କଅଣ ଭାଇ ଥଟ୍ଟା କରୁଛ ?

ବୃଦ୍ଧ—ନ ହିଁରେ ଭାଇ, ତୋ ଗୀତରେ ମୁଁ ଜଳି ପୋଡ଼ି ମରି ଯାଉଛି ।

ଅନ୍ଧ—ମୋ ଗୀତ,—ଏଁ ମୋ ଗୀତରେ କାହିଁକି—କଅଣ ହେଲାକି ଭାଇ, ମୁଁ ତ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳ ଚରିତକୁ ଗୀତରେ ଭଣିତ କରି ଗାଉଛି, ତମେ କଅଣ ପାଟର ବଣିକ ବାବୁ ?

ବୃଦ୍ଧ—ନାହିଁରେ ଭାଇ, ସେ ମୋର ପୁଅ, ତାର ପାର୍ଟିକି କଳା ଧଳା କରିଗଲେ ଏହି ସାହେବମାନେ,

ଅନ୍ଧ—କଅଣ କହୁଛ ଭାଇ, ସତେ ସେଇ ରଘୁର ବାପା—ମୁଁ ଦେଖିନି, ହେଲେ ମୁଁ ଶୁଣିଛି, ରଘୁ ମହାନ୍ତି, ଦିବାକର ପରିଡ଼ା ଏ ଚଉଦ କୋଶ ମୁଲକର ଗୋଟାଏ ବଳୁଆ ଥିଲେ । ଆମ ଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ସାହେବ ହାକିମ ହୁକୁମା ମିଶି, ରଜା ଦେଓ୍ୱାନ ମିଶି, ଅମଲା ପୋଲିସ ମିଶି ତାଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦିଆଇଦେଲେ । ଏ ଗାଇଙ୍କରେ ରଜା କଅଣ ବୁଝିଲା, ଦିଆନ ଦାରୋଗା ଅମକୁ ମାରିଲା, କପିଳ ପାଣ୍ଡ ସବୁ ସାରିଲା, ପୁଲିଟିକାଲ ସାହେବ ତା ଦୋଷରୁ ମଲା, ହେଲେ ରଘୁ ଦିବାକର—(କାନ୍ଦି ପକାଇବା) ହେ ଧରମ ତୁ ଦେଖୁଥା । ବିଗୁର କରିବୁ, ହେ ମା ମଣିନାଗ ତୁ ପାହାଡ଼ରେ ଫାଟି ଦେଖ ଏ ଦେଶ କଅଣ ହେଲା, ଗୋରାମାନେ କଅଣ କଲେ, ଆଉ ଆମ ଦେଶର ନିମକହାରାମ ଦଳ କଅଣ କଲେ, ସେ ମହାନ ଆତ୍ମା, ଓହୋ, ସେମାନେ ସତେ କି ତ୍ୟାଗ ନ କଲେ ।

ବୃଦ୍ଧ—ଅନ୍ଧ ଭାଇ, ଆଉ କହନା ଆଉ କହନା, ସେ କଥା ।

ଅନ୍ଧ—(କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଗୀତ ଗାଇବା)

‘ଜୀବନ ବିକଲେ ପଲାରେ ପଲା’

ବୃଦ୍ଧ—ଆଉ କୁଆଡେ଼ ଯିବା ଭାଇ । ଭେଣ୍ଡା ପୁଅ ତ ଫାଶୀ ପାଇଲା, ତା ପଛରୁ ଦିବାକର ମଧ ଗଲା, ଗାଁ ବାଲିତ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ଗଲେ ଆଉ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ଏ ବୟସରେ, ମୋ ପରି ହତଭାଗା—

ଅନ୍ଧ—ଗୀତ ଗାଇବା

କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଲୁହ ରକତ ହୋଇଲେ ଶିକୁଳି ଫିଟିବ କିରେ ?

ବୃଦ୍ଧ—(କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି)—ନାହିଁ, ନାହିଁ ଅନ୍ଧଭାଇ

(ଏ ସମୟରେ ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ଅନ୍ଧର ବାଡ଼ି ଗାଡ଼ିରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅସିବା କପିଳ ପାଣ୍ଡ)

ବୃଦ୍ଧ—କଟମଟ କରି ଗୃହିଁବା କପିଳପାଣ୍ଡକୁ ।

ଅନ୍ଧ—କିଏ ଆସିଲ ?

କପିଳ—(ଭେଁ ଭେଁ କରି କାନ୍ଦି) ରଘୁ ବାପ । (ବୃଦ୍ଧ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ପାଦ ଧରି ପକାଇବା) ।

ବୃଦ୍ଧ—ଏଁ କିଏଁ, ଏ କିଏଁ,—ପାଣ୍ଡେ—ଏ କିଏଁ (ବିସ୍ମୟରେ)

ଅନ୍ଧ—ଏଁ ଏଁ ପାଣ୍ଡେ । କପିଳ ପାଣ୍ଡେ !

କପିଳ—(କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି) ହଁରେ ଅନ୍ଧ, ମୁଁ କପିଳ ପାଣ୍ଡ, ମୋତେ ଛୁଇଁ ଦେଖେନା, ମୁଁ ପାପୀ ମୁଁ ନିମକହାରାମ ଭାଇ ! କିଏ ଜାଣିଥିଲା ସିଏଁଟି ହେଲରୁ, ଏ ରାଜା ସୁକୁଣା ମାରଣା, ଦାଅନ ଦାରୋଗା ହୋଠ କଚେରୀ ବାବୁ ଅନ୍ଧଙ୍କ ମାରଣା, ଭାଇ ମୋତେ କ୍ଷମାକର ମୁଁ ଆଉ ସେ କପିଳ ନୁହେଁ ରେ—

ଅନ୍ଧ—ତେବେ ତ ଏ ଗୋଟାଏ ଭେଟ ମାଣ ରଘୁ ଦିବାକର ନାହାନ୍ତି ।

କପିଳ—ଭେଟ ହେଲା ନାହିଁରେ ଅନ୍ଧଭାଇ, ଏହି ମଣିନାଗ ପାହାଡ଼ ତଳେ ମଣିଷ ଦେବତା ହୋଇ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପୂଜା ପାଇବେ ସେହି ରଘୁ, ଦିବାକର, ଆମ ଲୋକ ସଂଗ୍ରାମର ସହିଦ ସେମାନେ—ଅନ୍ଧ ଭାଇ ତୁ ଗାଅ ସେ ଗୀତଟି—ସେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର, କୋଟି କୋଟି ନମସ୍କାର—ମଉସା, (ବୃଦ୍ଧକୁ ଚୁହିଁ) କ୍ଷମା କରିବନି ତମେ ସତେ, କେତେ ବଡ଼,

ଅନ୍ଧ—(ଗୀତ ଗାଇ ଗୁଳିବା—)

କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି ଲୁହ ଲୋତକ ହୋଇଲେ ଶଙ୍କୁଳ ଫିଟିବ କିରେ

ଯବନିକା ପତନ

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ା, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ, କଟକ-୨